

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ – ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ



Διπλωματική Εργασία

**ΘΕΜΑ: «Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΣΤΟΝ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ ΚΟΛΠΟ»**

Ζήση Λαμπρινή – Ηλιάννα
Α.Μ. ΔΕ/ΜΤ 0612

Υπεύθυνος καθηγητής:
κ.Εμμανουήλ Κονδύλης

Πειραιάς 2008

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή μου κ. Κονδύλη Εμμανουήλ, τον κ. Σελιμά Ιωάννη, την Ντελή Βικτώρια και την Γκίνη Ράνια. Την εργασία αυτή την αφιερώνω στον παππού μου Γεώργιο Πάγγειο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	σελ. 5
Εισαγωγή.....	σελ.6
<u>A' Μέρος</u>	
Κεφάλαιο 1 Πράσινη Κοινωνία.....	σελ.10
1.1 Εισαγωγή.....	σελ.10
1.2 Ιστορική Αναδρομή της Πράσινης Επιχειρηματικότητας	σελ.12
1.3 Η πράσινη επιχειρηματικότητα.....	σελ.14
1.4 Πράσινα Επαγγέλματα – Πράσινοι Επιχειρηματίες – Πράσινη Οικονομία	σελ.18
1.5 Η Πράσινη Επιχειρηματικότητα.....	σελ.25
1.6 Προϋποθέσεις Άσκησης της Πράσινης Επιχειρηματικότητας	σελ.27
1.7 Διαφορά Βιώσιμου Εναλλακτικού Τουρισμού και Οικοτουρισμού	σελ.29
1.8 Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Δυναμικής των Τουριστικών Προορισμών.....	σελ.32
Κεφάλαιο 2 Η Έννοια και οι Εκφάνσεις του Οικοτουρισμού.....	σελ.35
2.1 Εισαγωγή.....	σελ.35
2.2 Πλαίσια Σχεδίασης για την Ανάπτυξη του Οικοτουρισμού	σελ.36
2.3 Κατευθυντήριες Γραμμές Άσκησης του Οικοτουρισμού	σελ.37
2.4 Μορφές Οικοτουρισμού – Τύποι Οικοτουριστών – Ορθή Οικοτουριστική Ανάπτυξη	σελ.41
2.5 Οι Φορείς Διαχείρισης.....	σελ.43
2.6 Διαχείριση Επισκεπτών	σελ.46
2.7 Οι Εμπλεκόμενες Ομάδες και τα Πιθανά Πλεονεκτήματα και Αδυναμίες για την Ορθή Εφαρμογή του Οικοτουρισμού	σελ.50
Βιβλιογραφία.....	σελ.53
<u>B' Μέρος</u>	
Κεφάλαιο 3 Η Περιοχή του Αμβρακικού Κόλπου	σελ.55
3.1 Ο Αμβρακικός Κόλπος.....	σελ.55

3.2 Υγρότοποι – Ο Υγρότοπος του Αμβρακικού Κόλπου	σελ.60
3.3 Το Παράδειγμα της Ιταλίας (Torre Guaceto)	σελ.66
3.4 Οι Περιβαλλοντικοί Κίνδυνοι του Αμβρακικού Κόλπου	σελ.69
Κεφάλαιο 4 Αμβρακικός και Οικοτουρισμός.....	σελ.74
4.1 Εισαγωγή.....	σελ.74
4.2 Ο Οικοτουρισμός στον Αμβρακικό Κόλπο	σελ.76
4.3 Οι Ομάδες Οικοτουριστών στον Αμβρακικό Κόλπο	σελ.82
4.4 Εποχικότητα Οικοτουριστικής Ζήτησης	σελ.85
4.5 Οικοτουριστικές Δραστηριότητες στην περιοχή του Αμβρακικού	σελ.89
4.6 Προτάσεις Ανάπτυξης του Οικοτουρισμού στον Αμβρακικό Κόλπο.....	σελ.93
Βιβλιογραφία.....	σελ.102
Συμπεράσματα	σελ.103
Βιβλιογραφία.....	σελ.108
Καταστάσεις Πινάκων	
Πίνακας 1: Ποσοστά Πράσινης Απασχόλησης	σελ.22
Πίνακας 2: Υγρότοποι Διεθνούς Σημασίας (Σύμβασης Ramsar)	σελ.59
Πίνακας 3: Επισκεψιμότητα στο Κέντρο Υγροτόπων Ροδιάς.....	σελ.92
Πίνακας 4: Έσοδα στο Κέντρο Υγροτόπων Ροδιάς	σελ.93

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σημαντικοί όροι : οικοτουρισμός, πράσινη επιχειρηματικότητα, φέρουσα ικανότητα, φορείς διαχείρισης, υγροτοπικές περιοχές, οικοτουρισμός στον Αμβρακικό κόλπο.

Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας, αν και είναι ο νομός με τη μεγαλύτερη έκταση, αυξημένο πληθυσμό, στρατηγική θέση και διαθέτει ένα σύνολο πλουτοπαραγωγικών πηγών και μεγάλων φυσικών και πολιτισμικών αποθεμάτων, βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης σε σχέση με άλλους νομούς και παρουσιάζει μία έντονη στασιμότητα.

Το θέμα της οικοτουριστικής ανάπτυξης στον Αμβρακικό Κόλπο θεωρείται εξαιρετικά ενδιαφέρον διότι παρόλο που είναι μία υποανάπτυκτη σχετικά περιοχή, διαθέτει όλες εκείνες τις δυνατότητες, όπως πλούσιο φυσικό περιβάλλον καθώς και αξιόλογο πολιτισμικό υπόβαθρο προκειμένου να αναπτυχθεί και να αναδειχθεί σ' έναν από τους δημοφιλέστερους οικοτουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας. Παράλληλα είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι παρ' όλες τις υφιστάμενες αδυναμίες και αντιξοότητες, η περιοχή κατάφερε και εξακολουθεί να κινεί το ενδιαφέρον τόσο στους αρμόδιους φορείς, οι οποίοι εκφράζουν το επενδυτικό τους ενδιαφέρον, όσο και στους πολίτες εντός και εκτός συνόρων, οι οποίοι βαθμιαία πληροφορούνται για την ύπαρξη του εν λόγω οικοσυστήματος και κατ' επέκταση αναγνωρίζουν την σπουδαιότητά της ως οικο-προορισμό.

Στην παρούσα εργασία γίνεται λόγος για το προφίλ της εν λόγω περιοχής, για την ανάπτυξη της Πράσινης Επιχειρηματικότητας, για τον ρόλο των Φορέων Διαχείρισης σε περιοχές Natura, για την προστασία του υγρότοπου του Αμβρακικού καθώς και τα προβλήματα που αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξή του και τέλος παρουσιάζονται ορισμένες προτάσεις οι οποίες μπορούν να δώσουν ένα έναυσμα στην τοπική κοινωνία και τους αρμόδιους φορείς να εφαρμοστούν τα μέτρα εκείνα τα οποία κατά την προσωπική μου εκτίμηση θα αποτελέσουν κινητήριες δυνάμεις για την οικοτουριστική ανάπτυξη της συγκεκριμένης περιοχής.

Λαμβάνοντας ως παράδειγμα τον Αμβρακικό Κόλπο είναι ευθύνη όλων μας να προστατεύουμε και να αναδεικνύουμε τέτοιες περιοχές χτίζοντας με αυτό τον τρόπο μία πράσινη κοινωνία και ένα ελπιδοφόρο μέλλον για εμάς αλλά και για το φυσικό περιβάλλον.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα από πολύ παλιά υπήρξε τόπος περιηγητών εξαιτίας του μεγάλου πολιτιστικού, ιστορικού και φυσικού πλούτου της. Η τουριστική ανάπτυξη της χώρας που ξεκίνησε την δεκαετία του '50 θεωρείται μια από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε τοπικό, αφού για πολλές περιοχές νοείται ως σημαντικός αναπτυξιακός παράγοντας.

Η χώρα διαθέτει ιδιαίτερα πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον, καθώς παρά τη μικρή της έκταση παρουσιάζει σπάνια γεωμορφολογία με έντονες αντιθέσεις και πολλές περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας. Για παράδειγμα, θα αναφέραμε τα 16.000 χλμ. ακτογραμμών, τα επιβλητικά βουνά, τα σπήλαια και φαράγγια, τις λίμνες, τους εξαιρετικής ομορφιάς βιότοπους και τα μοναδικά οικοσυστήματα που προικίζουν την ελληνική γη με εντυπωσιακά τοπία, τα οποία σε συνδυασμό με το ήπιο κλίμα της χώρας καθιστούν την Ελλάδα ιδανικό προορισμό για τους λάτρεις των ειδικών μορφών τουρισμού.

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μια κόπωση των τουριστών από την κλασική μορφή τουρισμού, διότι ο επισκέπτης γίνεται όλο και πιο απαιτητικός ως προς το επίπεδο των υπηρεσιών. Συνεπώς, η τουριστική ζήτηση ξεφεύγει από το μοντέλο των τριών "S": Sea, Sand, Sun (Θάλασσα- Αμμουδιά- Ήλιος).

Ωστόσο οι απαιτήσεις των τουριστών για νέες μορφές αναψυχής με περισσότερες και πιο αυθεντικές εμπειρίες, μακριά από εμπορευματοποιημένες περιοχές, μ' έναν πιο εκλεπτυσμένο τρόπο, συνεπικουρούν για την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα παρουσιάζεται μετάβαση από το μοντέλο παθητικού τουρισμού σ' ένα πιο ενεργητικό.

Γι' αυτό το λόγο, οι τοπικοί παράγοντες κι οι επαγγελματίες του τουρισμού, συνειδητοποιούν αυτή τη νέα πραγματικότητα και προωθούν νέους τρόπους αναψυχής, στηριγμένους στην ανάδειξη και τη διατήρηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φυσικού περιβάλλοντος μιας περιοχής.

Στο πλαίσιο του προβληματισμού για την αειφόρο ανάπτυξη παρατηρείται στροφή από τις εντατικές μορφές τουρισμού (μαζικός τουρισμός) σε πιο ήπιες-

εναλλακτικές μορφές. Αυτή η αειφόρος ανάπτυξη ονομάζεται βιώσιμος τουρισμός, αγροτουρισμός, πράσινος τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός ή οικοτουρισμός. Έτσι λοιπόν, η χώρα αποτελεί έναν προσφιλή τουριστικό προορισμό για όσους αναζητούν εκτός από την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας και την ξεκούραση, τη μοναδική εμπειρία που προσφέρουν η φύση και τα προϊόντα της, ο θρησκευτικός πολιτισμός αλλά και οι εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας.

Συνεπώς, ένα ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί για τον οικοτουρισμό είναι ο ακόλουθος : ο οικοτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που εμπνέεται κυρίως από τη φυσική ιστορία μιας περιοχής, αλλά και από τις τοπικές πολιτιστικές παραδόσεις (indigenous cultures). Ο οικοτουρίστας επισκέπτεται σχετικά μη ανεπτυγμένες περιοχές με πνεύμα εκτίμησης, συμμετοχής και ευαισθησίας. Ο οικοτουρίστας κάνει συνεχή χρήση των φυσικών πόρων και της άγριας ζωής και συνεισφέρει στην περιοχή που επισκέπτεται, μέσω εργασίας ή οικονομικών πόρων που διοχετεύονται κατευθείαν στην προστασία της φύσης και οικονομική ευημερία των ντόπιων.

Η διαχείριση των προστατευόμενων φυσικών περιοχών στη χώρα μας έχει εισέλθει σε μια νέα φάση. Η δημιουργία των 27 Φορέων Διαχείρισης όπως επίσης και το πρόγραμμα του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. «Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών» παρέχουν τη δυνατότητα συγκρότησης ενός ολοκληρωμένου δικτύου που απλώνεται σε όλη την επικράτεια και καλύπτει τις σημαντικότερες από τις προστατευόμενες περιοχές της χώρας μας.

Ωστόσο, η αποτελεσματική προστασία των περιοχών αυτών δεν μπορεί να επιτευχθεί ερήμην των τοπικών πληθυσμών, γι' αυτό οι σύγχρονες αντιλήψεις για ενεργό προστασία επιβάλλουν την ταυτόχρονη εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος με τη διατήρηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων ήπιας μορφής που προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής. Επομένως, ο τουρισμός και ειδικά ο οικοτουρισμός αποτελεί μια από τις δραστηριότητες που μπορούν να παίξουν ρόλο όχι μόνο στην ανάδειξη αλλά και στην αναζωογόνηση των προστατευόμενων περιοχών. Όσον αφορά το συνολικό διεθνή τουρισμό, υπάρχει ένα ποσοστό της τάξης του 40% -60% που έχει ως αντικείμενο περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται εάν οι οίκο-προορισμοί συνδυαστούν με ιστορικά ή πολιτιστικά μνημεία.

Ο οικοτουρισμός είναι για την Ελλάδα μια “νέα” πρόκληση, όχι μόνο διότι μπορεί να διανέμει το τουριστικό προϊόν της χώρας και σε περιοχές που μέχρι σήμερα δεν αποτελούν τουριστικούς προορισμούς αλλά κυρίως διότι μπορεί να προ(σ)καλέσει νέας ποιότητας τουριστικό ρεύμα στη χώρα. Άρα, νοείται σαν ένα πολύ καλό εργαλείο για την ανάδειξη και την ανάπτυξη μιας περιοχής, το οποίο θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί με σύνεση ειδάλλως θα επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα.

Η Ελλάδα με την πλούσια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της δύναται να επιδείξει την εξειδικευμένη μορφή τουρισμού που ονομάζεται οικοτουρισμός. Οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν το κατ’ εξοχήν πεδίο εφαρμογής του οικοτουρισμού, ο οποίος μπορεί να αποτελέσει σημαντική ευκαιρία για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Παραδείγματος χάριν, μπορεί να συμβάλλει στην προστασία της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, στη στήριξη της τοπικής κοινωνίας και της περιφερειακής ανάπτυξης, στην συγκράτηση πληθυσμών σε απομακρυσμένες περιοχές (γεγονός που αποτελεί μείζον θέμα στις μέρες μας καθώς τα μακρινά χωριά ερημώνουν) και τέλος στην ευαισθητοποίηση του κοινού για την προστασία του περιβάλλοντος.

Παρ’ ολ’ αυτά, λόγω της μεγάλης σημασίας που έχει ο τουρισμός για τη χώρα μας θα πρέπει όσον αφορά το σχεδιασμό του οικοτουρισμού να τεθούν εξ’ αρχής οι σωστές βάσεις και να εντοπιστούν οι βασικές προκλήσεις στις οποίες καλούμαστε να ανταποκριθούμε. Είναι σημαντικό να καταστεί κατανοητό τι ακριβώς είναι ο οικοτουρισμός και πώς μπορεί να σχεδιαστεί ούτως ώστε να συμβάλει τόσο στην προστασία της φύσης όσο και στην ανάπτυξη μιας περιοχής.

Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα εργασία, αναλύεται στο πρώτο κεφάλαιο η έννοια της πράσινης επιχειρηματικότητας και οι προϋποθέσεις άσκησης της, τα πράσινα επαγγέλματα καθώς επίσης και οι έννοιες του βιώσιμου εναλλακτικού τουρισμού και του οικοτουρισμού. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι παραπάνω έννοιες μέσω των πλαισίων σχεδίασης και κατευθυντήριων γραμμών, των μορφών του οικοτουρισμού. Γίνεται επίσης αναφορά στο ρόλο των φορέων διαχείρισης όσον αφορά την άσκηση του οικοτουρισμού καθώς και στους αντίστοιχους φορείς που δίνουν την δυνατότητα σε όλους τους πολίτες να συμμετέχουν στην εφαρμογή της συγκεκριμένης έννοιας.

Στο δεύτερο μέρος τώρα, αναλύεται διεξοδικά ο Αμβρακικός Κόλπος ως περιοχή Natura, παρουσιάζονται οι κίνδυνοι που τον απειλούν με καταστροφή και εν συνεχεία δίδεται ένα ανάλογο παράδειγμα στην περιοχή της Ιταλίας, το οποίο αποτελεί πρότυπο ανάπτυξης και για τον Αμβρακικό. Έπειτα, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την υφιστάμενη κατάσταση όσον αφορά την άσκηση του οικότουρισμού στην περιοχή του Αμβρακικού, τις δραστηριότητες που προσφέρονται στον οικότουρίστα, ενώ παράλληλα παρατίθενται και ορισμένες προτάσεις που θα συμβάλλουν στη διάδοση και στην ανάπτυξη του οικότουρισμού σε αυτό το φυσικό περιβάλλον. Τέλος, με βάση όλη την μελέτη που προηγήθηκε, κλείνουμε με ορισμένα συμπεράσματα τα οποία καταδεικνύουν τόσο το πρόβλημα όσο και τις λύσεις που μπορούν να εφαρμοστούν.

A ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «ΠΡΑΣΙΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στον 21^ο αι. κάθε άλλο παρά ποτέ έχει γίνει αναγκαιότητα, ως πλέον τρόπου επιβίωσης, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Στοχεύοντας στη υγεία και στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων, όπως επίσης και στην προστασία των μελλοντικών γενεών, η αρχή της αειφορίας (βιώσιμης ανάπτυξης), πρέπει να γίνει κήμα και συνείδηση το κάθε ατόμου χωριστά.

Πρωταρχικός, βέβαια, είναι και ο ρόλος του Κράτους και του ευρύτερου δημόσιου τομέα γενικά. Με τους επαρκείς πόρους που διαθέτει μπορεί και είναι σε θέση να δώσει το έναυσμα για την αρμονική συνεργασία και εμπλοκή της επιχειρηματικότητας με την ανάπτυξη του περιβάλλοντος. Άλλωστε το κατοχυρώνει και ο συντακτικός νομοθέτης στο Άρθρο 24 “η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός”(ΣΤΕ Α 24 παρ.1).

Το κράτος δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές με την κατοχύρωση του θεσμικού πλαισίου για την ανάδυση της πράσινης επιχειρηματικότητας μέσω του ιδιωτικού τομέα. Έτσι βρίσκει στην πράξη εφαρμογή η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος τόσο ως κοινωνικού όσο συγχρόνως και ως ατομικού δικαιώματος. Μ’ αυτόν τον τρόπο για το κράτος δημιουργείται η υποχρέωση να λάβει όλα τα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και αντίστοιχο δικαίωμα του πολίτη σε περίπτωση μη λήψης τέτοιων μέτρων.

Όλα τα παραπάνω έρχονται με σκοπό να εξυπηρετήσουν την κατάσταση που επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο. Μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αδιέξοδα και προβλήματα τα οποία αποτυπώνονται ακολούθως. Κατ’ αρχήν γίνεται πλέον κατανοητό ότι το περιβάλλον δεν θεωρείται πια για την οικονομία ως ένας διαρκώς ανανεώσιμος συντελεστής παραγωγής, δηλαδή ως ένας άπειρος και ανεξάντλητος

πόρος. Άλλωστε, βαθμιαία πλέον οι επιχειρήσεις βρίσκουν νέο πεδίο δράσης στα περιβαλλοντικά αγαθά, ως τρόπου εναρμόνισης και προστασίας του περιβάλλοντος. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως μαζί με την οικονομική στενότητα της εποχής μας, μας γίνεται καθημερινώς βίωμα και η περιβαλλοντική. Έτσι ο πολίτης και κυρίως οι επιχειρήσεις συνειδητοποιούν ότι εκτός από το παραγωγικό κόστος πρέπει να συνυπολογίζουμε και το περιβαλλοντικό.

Η αγορά έχει πλέον αλλάξει κατευθύνσεις καθώς η πρόοδος της εποχής της επιβάλλει να προσανατολιστεί σε ανάγκες και ευκαιρίες οι οποίες είναι φιλικές προς το περιβάλλον. Εξάλλου, η οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη των ημερών μας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη πλέον με την πράσινη επιχειρηματικότητα. Μόνο μ' αυτόν τον τρόπο μπορούμε να εξασφαλίσουμε την συνέχεια, την εξέλιξη και την μετάβαση στη νέα εποχή. Μια νέα εποχή όπου οι πράσινες οικονομικές δράσεις αποτελούν τον πυρήνα της νέας οικονομίας. Είναι εμφανές πως η πράσινη επιχειρηματικότητα αποτελεί την υγιέστερη μορφή ανταγωνισμού, την πιο όμορφη εικόνα αποτύπωσης του εθελοντισμού καθώς και τη μόνη διέξοδο από τον υλιστικό σύγχρονο κόσμο.

Όσα αναφέραμε είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τις έννοιες της γνώσης και της καινοτομίας σύμφωνα με τις οποίες έρχεται η αλλαγή του πολιτικού προσανατολισμού με τη δημιουργία ενός «πράσινου» θεσμικού πλαισίου όπου θα μπορούν να πάρουν μορφή οι νέες ιδέες. Ολ' αυτά βέβαια απαιτούν τη συνεργασία πολλών παραγόντων όπως είναι οι επιχειρήσεις, ο έμπορος, ο παραγωγός, ο καταναλωτής, η τοπική αυτοδιοίκηση, το κράτος, η επιστήμη κ.α.

Έχοντας υπ' όψιν την αμοιβαιότητα του οικολογικού με τον οικονομικό χώρο, η Ελλάδα πρέπει και έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει το συγκριτικό της πλεονέκτημα όσον αφορά το πλούσιο και γόνιμο φυσικό και πολιτιστικό της περιβάλλον.

Ακολουθώντας τις σύγχρονες τάσεις, κλάδοι όπως η βιομηχανία της ανακύκλωσης, που καταλαμβάνει την τέταρτη θέση παγκοσμίως, η διαχείριση της αιολικής, ηλιακής ενέργειας, ο οικότουρισμός κ.ά., δίνουν την εικόνα του μέλλοντος. Ενός μέλλοντος όπου η ποιότητα και το περιβάλλον είναι τόσο το ζητούμενο όσο και το αποτέλεσμα.

Το συγκριτικό μας άλλωστε πλεονέκτημα είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Βασικός και κυρίαρχος παράγοντας είναι το προικισμένο γεωγραφικό μας ανάγλυφο. Η πληθώρα των φυσικών πόρων και ο αισθητικός πλούτος τοπίων, που απλόχερα

μας χαρίζει αυτή η χώρα, είναι το υπόβαθρο απ' όπου μπορούμε να δημιουργήσουμε πολλά. Σ' αυτό βέβαια βοηθάει και το γεγονός ότι η κατάσταση του περιβάλλοντός μας δεν έχει φτάσει σε σημείο μη αναστρέψιμο, πέραν της συνεχούς και κατά καιρούς καταστροφικής παρέμβασης του ανθρώπινου παράγοντα.

Από την άλλη μεριά δεν πρέπει να ξεχνάμε και την ανυπέρβλητη πολιτιστική μας κληρονομιά που σαφώς αποτελεί σημαντική κινητήρια δύναμη της νέας εποχής. Οι παραδόσεις, η ποικιλομορφία των τοπικών ηθών και εθίμων μπορούν να δώσουν το έναυσμα για την αναβίωση παραδοσιακών επαγγελματιών με σύγχρονου όρους. Έτσι δίνεται η δυνατότητα σε νέες ομάδες απασχολούμενων και επιχειρηματιών όπως οι γυναίκες και οι νέοι, να ανοίξουν το δρόμο για την ανάκαμψη του βιομηχανικού τομέα με όρους οικολογικούς.

Σε όσα αναφέραμε σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσει το Κράτος με τη δημιουργία του απαραίτητου θεσμικού πλαισίου, αξιοποιώντας παράλληλα και τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω των χρηματοδοτικών πόρων που μας παρέχει.

Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το παρόν και το μέλλον τόσο της χώρας μας όσο και του κόσμου ολόκληρου είναι η επένδυση στις νέες ιδέες, στη γνώση, στην επιστήμη και στην ποιότητα ζωής.

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι μια αναδυόμενη επιχειρηματικότητα η οποία συνδέεται πολύ στενά με την αυξανόμενη πράσινη ζήτηση όπως και με την επιχειρηματική φαντασία, το επιχειρηματικό όραμα και την καινοτομία σε πεδία που δεν έχουν ακόμα αναδειχθεί. Συνδέεται με την ανάπτυξη δηλαδή πεδίων επιχειρηματικότητας και επίσης με την θετική εξωτερική επίδραση που ασκείται στο επιχειρηματικό πεδίο για τον μετασχηματισμό της επιχειρηματικότητας σε πιο φιλική μορφή σε σχέση με το περιβάλλον και για την ανάδειξη επίσης του αμιγούς περιβάλλοντος και της ίδιας της προστασίας του ως πεδίο επιχειρηματικότητας. Η πράσινη επιχειρηματικότητα συντείνει και θα συντείνει όλο και περισσότερο στην

ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού κόστους στην οικονομία και την αγορά και παράλληλα θα αναδείξει την επιχειρηματικότητα, ώστε να αναπτυχθεί κι ένας πράσινος κενσϋανισμός παράλληλα με την περιβαλλοντική διακυβέρνηση.

Αν και χαρακτηρίζεται ως νέα εναλλακτική μορφή οικονομικής δραστηριότητας, η πράσινη επιχειρηματικότητα βασίζεται σε ανάγκες οι οποίες ήταν ανέκαθεν ουσιαστικές για την ποιότητα ζωής του περιβάλλοντος. Έτσι λοιπόν δεν αποτελεί νέα πρακτική, αλλά έχει ιστορικό υπόβαθρο το οποίο σε πρώτη φάση ανάγεται ακόμα και στην προϊστορική εποχή δηλαδή στους πρώτους πολιτισμούς που ήταν συνυφασμένοι με την αρμονία της φύσης (Πρακτικά Συμποσίου, 2001).

Η δεύτερη φάση της η ιστορική, έρχεται σαν αποτέλεσμα των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αναπτυχθούν δράσεις και πρωτοβουλίες για την προστασία του οικοσυστήματος μέσω διαταγμάτων. Μ' αυτόν τον τρόπο επικεντρώθηκαν στην προστασία της χλωρίδας και της πανίδας ενώ η σχέση ανθρώπου - κοινωνίας - φύσης βρέθηκε στο επίκεντρο του προβληματισμού. Σ' αυτό το σημείο οφείλουμε να σημειώσουμε και τις ρυθμίσεις ύδρευσης και άρδευσης στη Μεσοποταμία και αποχέτευσης στη αρχαία Ρώμη, τα οποία συνδυάστηκαν με την κατασκευή αντίστοιχων έργων, διαχείρισης των λυμάτων και των απορριμμάτων, αλλά και αργότερα από το Μεσαίωνα και μετά των προβλημάτων ρύπανσης στις πόλεις, που εντάθηκαν λόγω και της πυκνοκατοίκησης αυτών. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν οι πρώτες περιβαλλοντικές αρχές που συνδέονται αφ' ενός με την αξίωση και ποιότητα ζωής και αφ' ετέρου με την εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας σε πρότυπο επιχειρηματικότητας, με ελαχιστοποίηση της εκμετάλλευσης της φύσης.

Η τρίτη φάση έχει σαν αφετηρία τον 19^ο αι. και ουσιαστική ενεργοποίηση τον 20^ο αι. στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη (Τερκενλή 1996) όπου πήραν μορφή τα πρώτα θεσμικά πλαίσια πράσινης επιχειρηματικότητας και οικονομικής πολιτικής για το περιβάλλον και εκφράστηκαν κυρίως με τη θέσπιση διαφόρων προτατευόμενων περιοχών. Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έδωσε το έναυσμα για τη διατύπωση διάφορων οικολογικών και οικονομικών επιστημονικών θεωριών (Σταματιου 1997).

Τέλος η τέταρτη φάση ήρθε σαν αποτέλεσμα των σοβαρών περιβαλλοντικών προβλημάτων που οδήγησαν σε Διεθνείς Διασκέψεις και πολιτικές της Ε.Ε., οι οποίες αποτελούν πλέον το πλαίσιο θεσμοθέτησης και λειτουργίας για την πράσινη επιχειρηματικότητα (Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, περιβαλλοντικές

πιστοποιήσεις ISO 1400, ΕΜΑΣ, οικολογικά σήματα(eco-labels) σε όλους τους τομείς υπηρεσιών και προϊόντων). Παράλληλα, η περιβαλλοντική ζωνοποίηση οικονομικών δραστηριοτήτων(η καθιέρωση του δικτύου οικοτόπων Natura κατόπιν 92/43 Οδηγία της Ε.Ε., υδροβιότοποι Ramsar μέσω της Συνθήκης 1971, κλπ.) και τομεακές πολιτικές για το περιβάλλον(Φλογαίτη 1998), καθώς και η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και οι πολιτικές για τις ιδιωτικές οικονομικές δραστηριότητες διαμόρφωσαν ευνοϊκό πλαίσιο υποδοχής της πράσινης επιχειρηματικότητας.

Στην Ελλάδα, η νομοθετική διαδικασία για την προστασία του περιβάλλοντος ξεκίνησε με τη θεσμοθέτηση των Εθνικών Δρυμών του Ολύμπου και του Παρνασσού το 1938, ενώ το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975 καθόρισε τη διαμόρφωση της περαιτέρω ευνοϊκής κατεύθυνσης της Πολιτείας στη περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση (Αραβαντινός 1997). Η οικεία νομοθεσία με το Ν. 1650/1986 περί προστασίας περιβάλλοντος (που προβλέπει κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών), το Ν. 2742/1999 για το χωροταξικό σχεδιασμό και την αειφόρο ανάπτυξη, η ΚΥΑ 3044/02 που επισπεύδει τη δημιουργία των φορέων διαχείρισης καθώς και τα Προεδρικά Διατάγματα για τους διαχειριστικούς φορείς κ.α., είχαν επίσης σημαντική συμβολή. Το ίδιο και οι Ευρωπαϊκές οδηγίες όπως η 60/2000 για τα νερά, προδιαγράφουν όρους λειτουργίας της πράσινης επιχειρηματικότητας.

Θεσμοί όπως η ανεξάρτητη αρχή του Συνηγόρου του Πολίτη, με τον αντίστοιχο Κύκλο του της Ποιότητας Ζωής έχουν καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις περιβαλλοντικών θεμάτων και στην ερμηνεία και τήρηση νομοθεσίας που είναι συναφής προς την αειφόρο ανάπτυξη και επομένως και προς τις προϋποθέσεις πλαισίου λειτουργίας αποδοχής και υποδοχής της πράσινης επιχειρηματικότητας.

1.3 Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι ένας προνομιακός και καθοριστικός κλάδος οικονομικής δραστηριότητας για τη βιωσιμότητα των προστατευόμενων περιοχών. Ξεκίνησε από την πρόσφατα εκφραζόμενη ανθρώπινη ανάγκη για ποιότητα ζωής που μοιραία προϋποθέτει την καλή κατάσταση του περιβάλλοντος. Η ανάγκη αυτή οδηγεί

σε ζήτηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών και απαιτεί γενική αλλαγή της οικονομίας. Η εν λόγω νέα μορφή οικονομικής δραστηριότητας έχει ως στόχο την ανάδειξη του περιβάλλοντος και μιας ποιότητας ζωής εναρμονισμένη με αυτό (Ζήσης 2003).

Δεν πρέπει να παραβλέψουμε ότι γενεσιουργός αιτία αυτής της νέας τάσης υπήρξε η ανάγκη του ανθρώπου για συνέχεια. Πιο συγκεκριμένα, η ζήτηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών ήρθε ως απόρροια της ασφάλειας του ατόμου από την ακατάπαυστη καταστροφή της φύσης. Έτσι γεννήθηκε και η ανάγκη για νέο σχεδιασμό και ανασυγκρότησης της οικονομίας με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον.

Η πράσινη επιχειρηματικότητα έρχεται να εφαρμοστεί σε προστατευόμενες περιοχές ώστε να αναδείξει τη δυναμική τους και να δώσει έμφαση στην ποιότητα της βιώσιμης ανάπτυξης. Ταυτόχρονα εφαρμόζεται και στον περιβάλλοντα αυτής χώρα με σκοπό την ανάδειξη της φυσικής ομορφιάς και την ισορροπία μεταξύ της τελευταίας και του ανθρώπινου παράγοντα.

Ως παραδείγματα πράσινης επιχειρηματικότητας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε καταρχήν την παραγωγή και πώληση προϊόντων βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, τις δραστηριότητες οικοξενάγησης, την παραγωγή και πώληση πιστοποιημένων προϊόντων της προστατευόμενης περιοχής π.χ. αγροτικά προϊόντα από περιοχές natura. Στην συνέχεια θα αναφέραμε την ενοικίαση και πώληση εξοπλισμού για τουριστικές δραστηριότητες στη προστατευόμενη περιοχή, την παραγωγή και εμπορία τουριστικών αναμνηστικών, όπως επίσης και διάφορες τοπικές παραδοσιακές επαγγελματικές δραστηριότητες. Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε τον βιολογικό καθαρισμό λυμάτων, την ανακύκλωση και την εν γένει αειφορική παραγωγή ενέργειας μικρής ή μεγαλύτερης κλίμακας.

Τα παραπάνω είναι μερικοί μόνο τρόποι μέσω των οποίων μπορεί να υλοποιηθεί η πράσινη επιχειρηματικότητα. Όλα αυτά βέβαια βρίσκονται ακόμα σε αρχικό στάδιο και πρέπει να επισημάνουμε τόσο το υψηλό κόστος παραγωγής όσο και τη μειωμένη ανταγωνιστικότητα. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε και τη μειωμένη μαζική παραγωγή η οποία αποτελεί έναν επιπλέον ανασταλτικό παράγοντα.

Η Ελλάδα έδωσε έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος αρχικά με το ν. 856/1937 που αφορούσε τους Εθνικούς Δρυμούς του Ολύμπου και του Παρνασσού. Σταθμούς επίσης αποτέλεσαν και ο ν. 1465/1950, ο Δασικός Κώδικας 86/1969 και ο ν.

996/1971 για τα αισθητικά δάση δίνοντας με αυτόν τον τρόπο μια δυναμική στην αξία του περιβάλλοντος (Πρακτικά Συνεδρίου 2001).

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε το άρθρο 24 του Συντάγματος στην μεταπολιτευτική Ελλάδα, το οποίο με τους ανάλογους ερμηνευτικούς νόμους που το ακολούθησαν, εκφράζει με σαφήνεια την αναγκαιότητα σύμπραξης Κράτους και πολίτη με στόχο την αιεφόρο ανάπτυξη. Σ' όλ' αυτά συμπεριλαμβάνονται κι οι ανάλογες διατάξεις την Ε.Ε. που δίνουν τις διεθνείς προδιαγραφές και διαμορφώνουν το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθεί η κάθε χώρα.

Η έννοια της πράσινης επιχειρηματικότητας στηρίζεται στην τήρηση των όρων της βιώσιμης ανάπτυξης, κάτι που εκφράζεται μέσω της ανάδειξης της ταυτότητας της εκάστοτε περιοχής όπου εφαρμόζεται. Πιο συγκεκριμένα, θα κάναμε λόγο πως η συγκεκριμένη επιχειρηματικότητα ήρθε να εφαρμοστεί προκειμένου να αναδείξει την ιδιαιτερότητα και τη σπανιότητα ενός τόπου μέσω της συμβιωτικότητάς της με τα τοπικά χαρακτηριστικά.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να αντιπείνουμε το γεγονός της αρνητικής δράσης της επιχειρηματικότητας. Αυτό σημαίνει πως υπάρχει και η περίπτωση όπου προστατευόμενες περιοχές μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως χώροι οικονομικής δράσης με επιζήμια για τη φύση αποτελέσματα. Για παράδειγμα, μπορούμε να αναφέρουμε την παράνομη οικοδόμηση σε δασικές εκτάσεις, το κυνήγι εκτός της καθορισμένης χρονικής περιόδου, τη λαθραία βοσκή, τις παράνομες καλλιέργειες κ.α.

Τις αρνητικές παρεμβάσεις σε μια οικολογική περιοχή μπορούν να περιορίσουν οι ίδιοι οι παράγοντες της ανάδειξής της. Με άλλα λόγια εννοούμε το νομικό πλαίσιο, δηλαδή το καθεστώς προστασίας και ρύθμισης, το πολιτικό πλαίσιο, δηλαδή τη διοικητική οργάνωση της περιοχής, το οικονομικό πλαίσιο, το πολιτιστικό και εθιμικό πλαίσιο σαν ανάδειξη της τοπικής κουλτούρας, το τεχνολογικό πλαίσιο, δηλαδή το πώς η τεχνολογία εξυπηρετεί τους σκοπούς ανάπτυξης και προστασίας της φύσης και φυσικά το οικολογικό πλαίσιο, δηλαδή το ίδιο το οικοσύστημα της περιοχής. Μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να μιλάμε μόνο για εμπορική αξιοποίηση και ανάδειξη τη φύσης και να αποφεύγουμε τη σκληρή εμπορευματοποίηση που την αλλοτριώνει.

Για να φτάσουμε σ' αυτό το σημείο όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ο στόχος είναι κοινός και πρέπει να συμμετέχει το σύνολο κι όχι μόνο οι επιμέρους ομάδες. Επίσης πρέπει να αναλύσουμε και να αναδείξουμε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του

κάθε τόπου, μέσω του προσδιορισμού τόσο της οικολογικής όσο και της πολιτισμικής ταυτότητας, δηλαδή την τοπικοποίηση της ανάπτυξης. Έτσι η τοπική κοινότητα δεν θα αποξενώνεται από την οικολογική πραγματικότητα της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα δεν θα έχουμε και μετανάστευση της πράσινης επιχειρηματικότητας. Αποφασιστικά θα συμβάλλει επιπλέον και η συνέπεια με την οποία οι πολίτες θα είναι προσηλωμένοι στην πραγματοποίηση των κοινών στόχων, όπως βέβαια και η διαθεσιμότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Τέλος είναι ουσιαστικό το γεγονός πως μια τέτοια ανάπτυξη θα πρέπει πάντα να διέπεται από καθολικό χαρακτήρα. Μ' αυτό εννοούμε πως τα τοπικά προϊόντα, για παράδειγμα, μπορούν να γίνουν ανταγωνιστικά μόνο μέσω της προβολής τους στη διεθνή σκηνή, κάτι που θα μπορούσε να επιτευχθεί π.χ. μέσω του διαδικτύου.

Όλα τα παραπάνω βέβαια έχουν κοινό παρονομαστή το θεσμικό πλαίσιο το οποίο πρέπει να υπάρξει ώστε να βρουν πεδίο δράσης. Αυτό σημαίνει πως μια περιοχή δεν μπορεί να αποτελέσει τόπο ανάπτυξης πράσινης επιχειρηματικότητας αν η πολιτεία και οι διεθνείς οργανώσεις δεν καθορίσουν τα όρια με νόμους μέσα στα οποία πρέπει να κινηθεί. Τα χρηματοδοτικά εργαλεία για παράδειγμα, είναι ένα κίνητρο το οποίο μπορεί να δώσει αέρα ανάπτυξης σε μια περιοχή. Ακόμα κι αν αυτή η περιοχή μπορεί ν' αξιοποιηθεί μόνο μέσω της επισκεψιμότητάς της, λόγω της πολιτισμικής της ιστορίας και αξίας.

Μια προστατευόμενη περιοχή όμως πρέπει να διέπεται από τη συνείδηση τόσο των πολιτών όσο και των τοπικών παραγόντων αλλά και από την διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων. Ο στόχος είναι να αναδείξουμε και να εναρμονιστούμε ποιοτικά με το περιβάλλον κι όχι να το εκμεταλλευτούμε. Έτσι πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψιν το δυνατό, το διαθέσιμο, το χρησιμοποιούμενο, το αποδιδόμενο και το ανανεούμενο ώστε με τις ελάχιστες υλικές ροές να έχουμε ένα αξιόπιστο αποτέλεσμα φιλικό ταυτοχρόνως προς το περιβάλλον. Η ποιότητα και η περιβαλλοντική βιωσιμότητα πρέπει να είναι οι οδηγοί μας.

Η νοοτροπία και η συμπεριφορά της πράσινης αγοράς περιστρέφεται γύρω από κάποιους παράγοντες τους οποίους θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν ώστε να κατανοήσουμε την όλη προσπάθεια της συγκεκριμένης επιχειρηματικότητας. Λαμβάνοντας σαν βάση αυτό επισημαίνουμε πως το πράσινο επιχειρείν στηρίζεται στη μακροχρόνια προοπτική και στρατηγική. Δεδομένου λοιπόν πως έχει γνώση του

αντικειμένου και των αναγκαίων βέβαια πόρων στήριξης και επένδυσης, θέτει στόχους πραγματοποιήσιμους σε βάθος χρόνου (Ζήσης 2003). Άλλωστε δεν θα μπορούσε να είναι διαφορετικά καθώς πρέπει να διακατέχεται από πνεύμα μετριοπάθειας εξαιτίας του μεγάλου ρίσκου και των κινδύνων που κρύβει ο σύγχρονος επιχειρηματικός κόσμος. Ολ' αυτά έχουν σαν αφετηρία την αρέσκεια καθώς και τη συνέπεια τόσο του επιχειρηματία όσο και του εργαζόμενου γι' αυτή την προσπάθεια. Αυτό συμβαίνει διότι θα πρέπει να υπάρχει σχέση εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας ώστε να επέλθουν και τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς είναι μια νέα προσπάθεια σε μια καθ' όλα ανταγωνιστική αγορά.

Η δυσκολία εξάλλου που παρουσιάζει η αγορά της σημερινής εποχής, είναι και ο πλέον σημαντικός λόγος για τον οποίο ο πράσινος επιχειρηματίας θα πρέπει να διαθέτει φαντασία για την αρχική ιδέα, το σχεδιασμό αλλά και την προώθηση της προσπάθειας. Η καινοτομία σε συνδυασμό με το χαμηλό προφίλ και τη συνεργατικότητα είναι εκείνα τα στοιχεία που θα δώσουν δυναμική στο νέο ξεκίνημα.

Τα παραπάνω αποτελούν το βοηθητικό χάρτη πάνω στον οποίο θα χαράξει πορεία ο πράσινος επιχειρηματίας ώστε να υλοποιήσει αποτελεσματικά τους στόχους του. Σ' αυτή την προσπάθεια θα ήταν πολύ χρήσιμη η προσέγγιση ειδικών επιστημόνων και επιστημονικών συμβούλων της πράσινης επιχειρηματικότητας, οι οποίοι θα είναι ο συνδετικός κρίκος στην αναζήτηση ανθρώπων που επενδύουν και υποστηρίζονται από περιφερειακά ή τομεακά προγράμματα, τομείς δηλαδή που έχουν άμεση σχέση με την πράσινη επιχειρηματικότητα σε θέματα οικότουρισμού, αγροτουρισμού κ.λ.π.

1.4 ΠΡΑΣΙΝΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ- ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ ΠΡΑΣΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Οι παράκτιες περιοχές είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους ενώ οι περισσότερες από αυτές φιλοξενούν σημαντικούς οικότοπους και είδη προστατευόμενα από διεθνείς συμβάσεις και Ευρωπαϊκές οδηγίες. Παρ' όλα αυτά λόγω της υπερσυσσώρευσης

ανθρωπίνων δραστηριοτήτων οι παράκτιες περιοχές απειλούνται από την αλόγιστη ανάπτυξη και από οικολογικά προβλήματα όπως η ρύπανση και οι κλιματικές αλλαγές.

Σε μια εποχή όπου σημειώνεται έντονη δραστηριότητα γύρω από τη διαχείριση, εκμετάλλευση, προστασία και αξιοποίηση του ευρύτερου παράκτιου- θαλάσσιου περιβάλλοντος, πολλές φορές με μεγάλα έργα και σημαντικές χρηματοδοτήσεις, κρίνεται αναγκαία η ενημέρωση μαθητών, ανέργων ή και ατόμων που θέλουν να απασχοληθούν ή να ξεκινήσουν ένα νέο επάγγελμα σ' αυτό τον τομέα.

Η ανάγκη για δημιουργία ενός οδηγού για πράσινα επαγγέλματα στις παράκτιες περιοχές έρχεται να εκπληρώσει πολλούς σημαντικούς στόχους. Από τη μια είναι η ανάγκη για ανεύρεση καινοτόμων λύσεων για την προστασία των οικοσυστημάτων και την αναζωογόνηση των τοπικών κοινωνιών και από την άλλη είναι η πρόληψη ή αντιμετώπιση κινδύνων όπως οι κλιματικές αλλαγές και άλλες φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, που άμεσα επηρεάζουν τις παράκτιες περιοχές (www.medsos.gr). Στα παραπάνω συμβάλει η δημιουργία επαγγελμάτων που συνδέονται με τις κατευθύνσεις για βιώσιμη ανάπτυξη και την προβολή των παραδοσιακών αλλά «ξεχασμένων» ασχολιών.

Τα πράσινα επαγγέλματα είναι εκείνες οι μορφές επαγγελμάτων που υπάρχουν ήδη ή γεννιούνται από την ανάγκη για αειφόρο ανάπτυξη και δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον αλλά αντίθετα βοηθούν στην προστασία, την ανάδειξη και την αποκατάστασή του.

Οι φορείς δημιουργίας θέσεων εργασίας σε πράσινα επαγγέλματα μπορεί να είναι οι φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι ιδιωτικοί φορείς, οι μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις, οι νέοι βιώσιμοι φορείς σε τοπικό ή και κεντρικό επίπεδο (π.χ. Φορείς Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών), καθώς και προγράμματα με τοπικό προσανατολισμό για ομάδες που είναι περιθωριοποιημένες από την αγορά εργασίας, με σκοπό την επαφή τους με εργασιακούς χώρους και την ένταξή του με αυτούς.

Συνεπώς η δημιουργία πράσινων επαγγελμάτων μπορεί να συμβάλλει στον περιορισμό της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τόσο σε αστικές και ημιαστικές όσο και σε απομακρυσμένες, ορεινές, μικρές νησιωτικές και περιθωριακές περιοχές.

Τα πράσινα επαγγέλματα μπορούν να αφορούν σε παραδοσιακούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας, από τη γεωργία και αλιεία, την αποκατάσταση των ξερολιθιών μέχρι τον τουρισμό και τις υπηρεσίες, αλλά και εντελώς νέους τομείς, όπως η παραγωγή πράσινων προϊόντων, η προώθηση καθαρών τεχνολογιών καθώς και η εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης και ελέγχου. Σ' αυτούς τους νέους τομείς εντάσσονται επίσης η εξοικονόμηση και η σωστή διαχείριση του νερού, η εξοικονόμηση ενέργειας σε δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, η αξιοποίηση των αποβλήτων, η ανάπτυξη οικολογικών συστημάτων μεταφοράς, η διαφύλαξη και διαχείριση ενός οικοσυστήματος, η διαχείριση μιας παράκτιας ζώνης, η παρακολούθηση της εξέλιξης ενός οικοσυστήματος, η οικοξενάγηση, η οικολογική γεωργία και κτηνοτροφία, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση. Η μείωση της ανεργίας μέσω της δημιουργίας πράσινων επαγγελμάτων μπορεί να αποτελέσει σημαντικό κίνητρο για την οικολογικά και κοινωνικά βιώσιμη ανάπτυξη μιας περιοχής.

Εξειδικεύοντας στον οικοτουρισμό τα σχετικά επαγγέλματα είναι τα ακόλουθα (www.medsos.gr):

- Ø Συνοδοί επισκεπτών- οικοξεναγοί
- Ø Tour Operators (γραφεία συνήθως οικοτουριστικά ή τμηματικά οικοτουριστικά)
- Ø Εξειδικευμένα στελέχη των Φορέων Διαχείρισης
- Ø Ιδιοκτήτες ή εργαζόμενοι οικοτουριστικών καταλυμάτων
- Ø Ιδιοκτήτες ή εργαζόμενοι καταστημάτων τοπικών παραδοσιακών προϊόντων
- Ø Οι αντίστοιχοι προμηθευτές των ανωτέρω καταστημάτων
- Ø Υπάλληλοι σε τουριστικά περίπτερα (info-kiosks)
- Ø Απασχολούμενοι σε τοπικούς γυναικίους συνεταιρισμούς

Ωστόσο είναι αξιοσημείωτο το γεγονός πως η Ε.Ε. επικεντρώνει τελευταία την προσοχή της στα πράσινα επαγγέλματα και ενθαρρύνει τις εθνικές αρχές, τους τοπικούς και κοινωνικούς φορείς, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις και τους πολίτες να αναλάβουν πρωτοβουλίες προστασίας του περιβάλλοντος με ταυτόχρονη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Παρ' όλ' αυτά η μόνιμη αντίδραση που συναντούσαν επί πολλά χρόνια και συναντούν ακόμη οι οικολογικές οργανώσεις, ειδικά στις περιοχές και στις περιόδους

μεγάλης ανεργίας, ήταν ότι η προστασία του περιβάλλοντος συνεπάγεται την απώλεια θέσεων εργασίας, αφού συρρικνώνει την παραγωγή και συνεπώς και την απασχόληση.

Ένα δίλλημα παλιό, αλλά ακόμα ζωντανό, αντικατοπτρίζεται στην ερώτηση “περιβάλλον ή δουλειά;”, που εξακολουθεί να επισείετε στις υποανάπτυκτες χώρες ή κοινωνίες, αλλά έχει ξεπεραστεί σε μεγάλο βαθμό στα προηγμένα κράτη και στα χειραφετημένα κοινωνικά κινήματα.

Έχει αποδειχθεί και με τη γλώσσα των αριθμών ότι η περιβαλλοντική προστασία δεν είναι απειλή, αλλά σύμμαχος της απασχόλησης αφού:

- Ενισχύει τις επενδύσεις
- Δημιουργεί πράσινες θέσεις εργασίας
- Προωθεί την καθαρή παραγωγή και τα πράσινα προϊόντα

Σύμφωνα με στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α. η περιβαλλοντική απασχόληση καλύπτει παγκοσμίως το 0,4% - 3% της συνολικής απασχόλησης, ενώ στα κράτη- μέλη της Ε.Ε. το αντίστοιχο ποσοστό είναι κατά μέσο όρο 1,3% με πρωτοπόρους τους Αυστριακούς, τους Βέλγους και τους Δανούς(Αλεξανδρίδου Ε., περιοδικό “Αμφίβιο”).

Με βάση την ίδια μελέτη του Ο.Ο.Σ.Α. , για την εφαρμογή των ευρωπαϊκών οδηγιών που αναφέρονται στην παρακολούθηση και τη διαχείριση της ρύπανσης στον ατμοσφαιρικό αέρα, στο υδάτινο δυναμικό και στο έδαφος, απαιτούνται δαπάνες στα κράτη- μέλη της Ε.Ε. της τάξης των 40 δις Ευρώ/ έτος, ενώ οι επενδύσεις της εικοσαετίας 1990 – 2010 θα φτάσουν μόλις τα 260 δις Ευρώ.

Οι ευεργετικές επιπτώσεις των πράσινων επενδύσεων είναι κάτι παραπάνω από ορατές, αφού σύμφωνα με εκτιμήσεις του Οργανισμού 500.000 νέες θέσεις εργασίας δημιουργούνται κάθε έτος, αριθμός που αντιστοιχεί στο 3% περίπου των ανέργων της Ε.Ε.(Ζήσης Ι. 2003). Αναλυτικά, τα ποσοστά της πράσινης απασχόλησης για κάθε κράτος φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 1	
Ποσοστά πράσινης απασχόλησης	
Κράτος	Απασχόληση ως % της ανεργίας
Αυστρία	10%
Βέλγιο	6%
Γαλλία	2%
Γερμανία	4%
Δανία	5%
Ελλάδα	4%
Ιρλανδία	5%
Ισπανία	2%
Ιταλία	2%
Λουξεμβούργο	12%
Μ. Βρετανία	3%
Ολλανδία	12%
Πορτογαλία	7%
Σουηδία	3%
Φιλανδία	3%

Πηγή: Ο.Ο.Σ.Α. (www.kepkaonline.gr)

Στην Ελλάδα η διάρθρωση της πράσινης απασχόλησης παρουσιάζει μια πύλωση και περιλαμβάνει μεγάλο ποσοστό επιστημονικού προσωπικού αλλά και εργατοτεχνιτών χαμηλών προσόντων, ενώ η συμμετοχή προσωπικού ενδιάμεσης εκπαιδευτικής στάθμης είναι μικρή. Γεγονός είναι ότι η ζήτηση εξειδικευμένου προσωπικού τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με ειδικότητες σχετικές με το περιβάλλον, είναι ικανοποιητική, πράγμα που επιβεβαιώνουν και οι εκπρόσωποι των αντιστοίχων επαγγελματικών φορέων. Για παράδειγμα, η ανεργία των αποφοίτων Περιβαλλοντολόγων του Πανεπιστημίου Αιγαίου είναι περίπου 6-8%, ποσοστό που είναι αρκετά καλό συγκρινόμενο με την κατάσταση άλλων κλάδων.

Αισιόδοξη είναι και η εκτίμηση για το μέλλον της πράσινης απασχόλησης στην Ελλάδα όπου αναμένεται αυξητική τάση λόγω:

- Της ολοένα πιο απαιτητικής και αυστηρής κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας
- Της συνεχιζόμενης ευρωπαϊκής χρηματοδότησης σε έργα έρευνας και περιβαλλοντικής υποδομής (στα τελευταία η χώρα μας παρουσιάζει σημαντική στέρηση απορρόφησης)

- Της τεχνολογικής εξέλιξης και των αυξανόμενων επενδύσεων στον τομέα των καθαρών τεχνολογιών και των εγκαταστάσεων αντιρρύπανσης
- Του γεγονότος ότι οι οικονομικές δραστηριότητες σε τομείς σχετικούς με την αειφορική διαχείριση, την προστασία και την ανάδειξη ευαίσθητων οικοσυστημάτων, τη βιολογική γεωργία, την παραγωγή ήπιων μορφών ενέργειας είναι επενδύσεις έντασης εργασίας και δημιουργούν πολλαπλές θέσεις.

Η περιβαλλοντική κρίση μας έδωσε τη δυνατότητα να διαπιστώσουμε από πρώτο χέρι πόσο αλληλένδετα και παγκόσμια, αλλά και πόσο απτά για τον καθένα μας μπορούν να γίνουν (στις συνέπειες και τα οφέλη τους) τα οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά αλλά και γεωπολιτικά ζητήματα.

Η εταιρική ευθύνη έχει αποκτήσει μεγάλη δυναμική στις μέρες μας. Ο μέχρι σήμερα απολογισμός μας μετρά ενδιαφέρουσες αλλά και περιορισμένες πολιτικές στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής από πλευράς κρατών, Ευρωπαϊκής Ένωσης και διεθνών οργανισμών. Λίγες ηγετικές επιχειρήσεις διακρίνονται για τις σοβαρές περιβαλλοντικές επενδύσεις τους. Αρκετές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται σε μικρής κλίμακας περιβαλλοντικά προγράμματα και δράσεις, ως ασπίδα για τη φήμη τους. Ακόμα περισσότερες είναι εκείνες που διστακτικά ακολουθούν ή και απέχουν από τη γενική περιβαλλοντική κινητοποίηση (www.eurocharity.org).

Ο συνδυασμός ευθύνης, αποτελεσματικότητας και απόλαυσης στο πεδίο της κατανάλωσης φαίνεται ότι διαμορφώνει σταδιακά ένα νέο καταναλωτικό ήθος και δίνει ώθηση σε πολιτικούς και επιχειρηματίες να αναζητήσουν νέες περιβαλλοντικά βιώσιμες λύσεις.

Σήμερα οι επιχειρήσεις μετέχουν στις διεθνείς διασκέψεις για το κλίμα. Επιδιώκουν να γίνουν «μέρος της λύσης» αναζητώντας παράλληλα την κερδοφορία μέσα από τις σοβαρές επενδύσεις σε έρευνα για ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών.

Συνεπώς, η φύση αλλά και οι σύγχρονες οικονομικές εξελίξεις αναδεικνύουν πλέον, με τρόπο επιτακτικό τη σημασία της πράσινης επιχειρηματικότητας θέτοντάς την μαζί με την πράσινη τεχνολογία στο επίκεντρο της συζήτησης για τη βιώσιμη

ανάπτυξη και για τη διασφάλιση ποιότητας ζωής για όλους. Η πράσινη οικονομία και ειδικότερα η εισαγωγή πράσινης τεχνολογίας είναι ο ενδεικνυόμενος τρόπος, ώστε να εξισορροπηθούν δύο βασικές και εκ πρώτης όψεως αντικρουόμενες ανάγκες. Από τη μια, η ανάγκη για περισσότερη ανάπτυξη και ενέργεια, ιδίως για τις ταχύτατα αναπτυσσόμενες οικονομίες, όπως της Ινδίας και της Κίνας, αλλά και γενικότερα για όλες τις χώρες, οι οποίες διαθέτουν σημαντικό πλούτο από πλευράς ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Από την άλλη, η ανάγκη για καθαρότερο περιβάλλον.

Αντικειμενικά, μια μικρή χώρα, όπως η Ελλάδα, δεν έχει απεριόριστους τομείς στους οποίους μπορεί να δώσει έμφαση και να εξειδικευτεί. Τα βιοκλιματικά κτίρια, η ηλιακή ψύξη και θέρμανση, η παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές αποτελούν τομείς, στους οποίους, αν είμαστε σε ευρωπαϊκό και σε διεθνές επίπεδο ανταγωνιστικοί, μπορούμε να πούμε ότι είμαστε σε καλό δρόμο. Η ευρύτερη δε εφαρμογή τους στον τουρισμό θα μπορούσε να ανοίξει το δρόμο, ώστε η χώρα μας να δίνει δυναμικό παρών και στον πράσινο τουρισμό, προσελκύνοντας επισκέπτες ευαισθητοποιημένους ως προς το περιβάλλον και με πράσινη συνείδηση. Η γεωγραφική μας θέση και το ελληνικό τοπίο είναι παράγοντες οι οποίοι ευνοούν κάτι τέτοιο.

Συμπερασματικά πράσινοι επιχειρηματίες μπορούν δυνητικά να είναι οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι Συνεταιρισμοί, τα Ανώτατα Πανεπιστημιακά και Τεχνολογικά Ιδρύματα, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και φυσικά οι ιδιώτες. Η πράσινη επιχειρηματικότητα ασκείται κυρίως στις προστατευόμενες περιοχές (natura κλπ). Ωστόσο αυτό δε σημαίνει ότι δε μπορεί να επεκταθεί παντού, ειδικά όταν αφορά παραγωγή προϊόντων ή εξοπλισμού υποστήριξης των προστατευόμενων περιοχών. Σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στην Ελλάδα, όπου ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής, ως προστατευόμενης, συχνά συναντά τις αντιδράσεις των κατοίκων, στην Ευρώπη οι τοπικές κοινωνίες συχνά επιδιώκουν να κερδίσουν τον «τίτλο», διότι έχουν πεισθεί ότι θα ωφεληθούν μακροπρόθεσμα.

Είναι γεγονός ότι στις προστατευόμενες περιοχές μια σειρά περιορισμών φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι φρενάρουν την ανάπτυξη και την οικονομική δραστηριότητα. Τελικά όμως τα συν είναι περισσότερα από τα μείον. Μπορεί, για παράδειγμα, να περιορίζεται η οικιστική δραστηριότητα, όμως αυξάνεται η αξία της γης και η ζήτηση, ενώ δημιουργούνται νέες μορφές εκμετάλλευσης και θέσεις

εργασίας. Στην Κρότωνα της Νότιας Ιταλίας, ο χαρακτηρισμός μιας θαλάσσιας περιοχής με εξαιρετικά όμορφο βυθό, ως θαλάσσιο πάρκο (με περιορισμούς στην αλιεία), δημιούργησε αρχικά δυσφορία στους ψαράδες. Όμως γρήγορα προσαρμόστηκαν και υποστηρίχθηκαν για να αναπτύξουν νέες μορφές οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, οι περισσότεροι μετασκέυασαν τα σκάφη τους βάζοντας γυάλινο πυθμένα Και ασχολήθηκαν με τον πολύ επικερδέστερο τομέα της ξενάγησης των τουριστών στα κάλλη του βυθού, ενώ κάποιοι άλλοι προχώρησαν στην κατασκευή και λειτουργία ενός ενυδρείου (www.medsos.gr).

Ανακεφαλαιώνοντας οι δραστηριότητες των πράσινων επιχειρήσεων μπορούν να καλύπτουν όλους τους τομείς της οικονομίας:

- Πρωτογενή (βιολογικά προϊόντα, βιοποικιλότητα)
- Δευτερογενή (τρόφιμα, χειροτεχνία, ανακύκλωση)
- Τριτογενή (εμπόριο πράσινων προϊόντων)
- Τεταρτογενή (επικοινωνία, προβολή, πιστοποίηση)

Συνοπτικά, όλα τα παραπάνω ενδυναμώνουν την άποψη πως η οίκο- βιομηχανία αναπτύσσεται με ταχύτητα και δεν θεωρείται πλέον μόδα του marketing.

1.5 Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η δυναμική της πράσινης επιχειρηματικότητας εξαρτάται άμεσα από τον τομέα της επικοινωνίας καθώς είναι αυτός ο οποίος επηρεάζει νοοτροπίες και θεσμούς, ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνει αντιλήψεις. Η συνείδηση του καταναλωτή και οι προτιμήσεις του είναι φυσική απόρροια της επικοινωνίας η οποία λειτουργώντας σαν εξωτερική επίδραση καθορίζει πολιτικές και συμπεριφορές.

Σαν ουσιαστικό κομμάτι της πράσινης επιχειρηματικότητας, είναι σχεδόν δεδομένο πως η επικοινωνία θα πρέπει να είναι αναπόσπαστο μέρος δουλειάς κατ' αρχήν του επιχειρηματία και των διαχειριστικών φορέων, των οργανισμών τοπικής

αυτοδιοίκησης, των μη κυβερνητικών οργανώσεων και εν γένει της Πολιτείας, με λίγα λόγια όλων των εμπλεκομένων.

Κοινό παρονομαστή θα αποτελεί η επίτευξη της καλύτερης δυνατής διαχείρισης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, γεγονός που προϋποθέτει τόσο την άμεση συνεργασία των προαναφερθέντων φορέων όσο και την κοινή συντεταγμένη πολιτική.

Η εν λόγω επικοινωνία θα μπορούσε να κωδικοποιηθεί με διάφορους τρόπους, κάποιους από τους οποίους παρατίθενται ως εξής:

α) τα Μ.Μ.Ε. (τηλεόραση, ραδιόφωνο, έντυπος τύπος) διαθέτουν μεγάλη δύναμη στην εποχή μας – δεν χαρακτηρίζονται άλλωστε άδικα ως η τέταρτη εξουσία. Προκειμένου λοιπόν να αφυπνίσουμε και να ευαισθητοποιήσουμε συνειδήσεις θα πρέπει να τα χρησιμοποιήσουμε τόσο για να αναδείξουμε το πρόβλημα όσο και για να παρουσιάσουμε τις λύσεις του. Θα μπορούσαμε λοιπόν να διοργανώσουμε ραδιοτηλεοπτικές συζητήσεις μέσω των οποίων θα αναδεικνύονται τα διάφορα τοπικά περιβαλλοντικά προβλήματα. Η νέα γενιά διαθέτει έντονους προβληματισμούς, οι οποίοι κάλλιστα θα μπορούσαν να αποτυπωθούν με τη μορφή άρθρων στις εφημερίδες. Τα διαφημιστικά σποτ στην τηλεόραση, έχοντας τη δύναμη της εικόνας, μπορούν να επικεντρώσουν μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα στην ουσία του προβλήματος.

Σ' αυτό το σημείο βέβαια δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε και το διαδύκτιο (internet) το οποίο χρησιμοποιεί πλέον η πλειονότητα του σύγχρονου ανεπτυγμένου κόσμου. Η δημιουργία ενός δικτυακού τόπου (site), όπου θα έχει σαν βάση το περιβάλλον, θα κέντριζε το ενδιαφέρον πολλών επισκεπτών.

β) η λειτουργία γραφείου επικοινωνίας για την οικοανάπτυξη με στόχους όπως: i) η αξιοποίηση των τοπικών φυσικών πόρων και ευκαιριών, ii) την προώθηση των τοπικών προϊόντων, iii) την αναβάθμιση της ποιότητας αυτών των προϊόντων, είναι μια πρόταση η οποία συνάδει πλήρως με την επικοινωνιακή πολιτική της πράσινης επιχειρηματικότητας.

γ) το ίδιο βέβαια συμβαίνει και με την διοργάνωση διαφόρων καμπανιών που θα έχουν ως στόχο την ενημέρωση γύρω από διάφορους τομείς όπως είναι η ανακύκλωση, τα σκουπίδια, η προστασία από εμπρηστικές ενέργειες κ.λ.π. και φυσικά την ενημέρωση για το σημαντικό ρόλο των Διαχειριστικών Φορέων.

δ) δημιουργία ομάδων οι οποίες θα επικεντρωθούν στην ανεύρεση συνεργατών και χορηγών με σκοπό τόσο τη συμμετοχή όσο και την οικονομική συνεισφορά.

ε) διοργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων όπου οι ειδήμονες θα παραθέτουν τις θέσεις και απόψεις τους με στόχο τον ανοιχτό διάλογο και την εξεύρεση των καλύτερων δυνατών λύσεων στα διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα (Ζήσης 2003).

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω δημιουργείται η αίσθηση πως το υπαρκτό πρόβλημα της καταστροφής του περιβάλλοντος, γίνεται κήμα και συνείδηση του μέσου καταναλωτή χρησιμοποιώντας απλά και μόνο τη δύναμη της πράσινης επικοινωνίας.

1.6 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Έχοντας λίγα μόνο χρόνια στο υπόβαθρό της, η πράσινη επιχειρηματικότητα δεν είναι ακόμα σε θέση να παρουσιάσει τη δυναμική εκείνη η οποία θα την καθιστούσε κυρίαρχη στη διαμόρφωση της αγοράς. Προκειμένου να λειτουργήσει άμεσα και αποτελεσματικά ως θεσμός κρίνεται απαραίτητη η χάραξη πολιτικής και στρατηγικής κλίμακας.

Ένα από τα σημαντικότερα μειονεκτήματα της έγκειται στο υψηλό κόστος παροχής υπηρεσιών και παραγωγής προϊόντων το οποίο κατ' επέκταση συντελεί στη μη μαζική παραγωγή προϊόντων, αγαθών και υπηρεσιών, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στις μικρές οικονομίες κλίμακας. Ωστόσο το μεγαλύτερο συγκριτικό της πλεονέκτημα είναι η διασφάλιση της ποιότητας.

Προκειμένου λοιπόν να καταστεί βιώσιμη η πράσινη επιχειρηματικότητα θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν τόσο η διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων όσο και η ανάλογη θεμιτή αξιοποίησή τους. Επίσης το επιχειρηματικό σχέδιο θα πρέπει να βασίζεται σε μακροπρόθεσμους στόχους με εναλλακτικές προτάσεις διαχείρισης. Σ' αυτό βέβαια, οι επενδυτές οφείλουν να συμμορφωθούν με τις αρχές της πράσινης επιχειρηματικότητας και να αποδεχθούν το κοινωνικό περιβάλλον. Ακόμη η πράσινη επιχειρηματικότητα θα πρέπει να σχετίζεται με επενδύσεις οι οποίες θα είναι

συνυφασμένες με την ανάπτυξη της περιοχής, κάτι που όμως προϋποθέτει και την ανάλογη θεσμοθετική υποστήριξη όπως είναι για παράδειγμα η συνεργασία με μη κυβερνητικές οργανώσεις (Ζήσης 2003).

Λειτουργώντας σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, ο τόπος άσκησης της πράσινης επιχειρηματικότητας είναι από τους παράγοντες εκείνους που κρίνεται απαραίτητος προκειμένου να αναδειχθεί η φυσική και πολιτιστική ταυτότητά του. Η τήρηση των κριτηρίων και του ελέγχου όπως επίσης και η σωστή διαχείριση και αξιοποίηση των πόρων είναι εκείνα τα στοιχεία τα οποία προσδίδουν σ' ένα τόπο την ιδιαίτερή του ταυτότητα και προσδίδουν ποιότητα στις παρεχόμενες του υπηρεσίες και τα προϊόντα του.

Θέλοντας να δώσουμε έμφαση στην ανταγωνιστικότητα της πράσινης επιχειρηματικότητας είναι απαραίτητο να συνδέσουμε τον όρο της ποιότητας με τους αντίστοιχους της βιώσιμης ανάπτυξης και της πιστοποίησης της συμβατότητάς της με το περιβάλλον.

Από την άλλη μεριά, ο όρος της ταυτότητας σχετίζεται κυρίως με την καινοτομία και την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων του κάθε τόπου χωριστά. Αυτό σημαίνει πως θα πρέπει να υπάρχει άμεση κατοχύρωση μέσω διαφορετικών παραμέτρων όπως είναι οι οικονομικοί (αγορά, νόμοι της αγοράς κ.α.), τεχνολογικοί (τεχνολογικές εφαρμογές αξιοποίησης των πόρων κ.α.), νομικοί (νομοθεσία, καθεστώς προστασίας κ.α.), πολιτικοί (διοίκηση περιοχής, λήψη αποφάσεων κ.α.), πολιτιστικοί (παράδοση, πολιτιστική κληρονομιά) και οικολογικοί(οικοσύστημα, βιοποικιλότητα κ.α.).

Τα βασικά χαρακτηριστικά της πράσινης επιχειρηματικότητας όσον αφορά την κλίμακα άσκησής της ποικίλουν. Στην αντίστοιχη μικρή κλίμακα εντάσσονται η συμβατικότητα με τα τοπικά χαρακτηριστικά και η ικανότητα ανάδειξής τους. Αντίθετα στη μεγάλη κλίμακα κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι βιομηχανίες ανακύκλωσης, τα αιολικά πάρκα κ.λ.π., δηλαδή η υψηλή περιβαλλοντική αναγκαιότητα των επιχειρήσεων.

Τέλος το χωρικό πεδίο άσκησης της πράσινης επιχειρηματικότητας είναι οι προστατευόμενες και οι μη προστατευόμενες περιοχές. Όσον αφορά τις προστατευόμενες περιοχές, είναι πεδία ανάδειξης καινοτόμων και πιλοτικών εφαρμογών οικοανάπτυξης. Σ' αυτές μόνο η περιβάλλουσα ζώνη του-απόλυτα προστατευτέου-πυρήνα(ν. 1650/86) αποτελεί πεδίο επιχειρηματικότητας με την έννοια

νέων, ήπιων και με συγκεκριμένη ποιότητα δραστηριοτήτων όπως είναι οι περπάτοι, οι εξερευνήσεις, η ορειβασία, η παρατήρηση της πανίδας κι η οικοξενάγηση. Συνεπώς, ο διαχωρισμός σε ζώνες εντός των περιοχών natura, όπως προκύπτει από τα σχέδια Διαχείρισης και τις Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες, προσδιορίζει τις επιτρεπόμενες οικονομικές δραστηριότητες αναλόγως του βαθμού προστασίας(Ζήσης 2003).

Από την άλλη πλευρά, οι μη προστατευόμενες περιοχές αναφέρονται είτε στην ευρύτερο χώρο μιας προστατευόμενης περιοχής είτε σε κάποια άλλη μη σχετιζόμενη με αυτή περιοχή και έχουν ως στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, την προστασία της φύσης και την ισορροπία του φυσικού – ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Με τις ανάλογες λοιπόν πολιτικές μπορεί να αποτραπεί η περαιτέρω φθορά τους καθώς και η αποκατάστασή τους.

Επομένως η πράσινη επιχειρηματικότητα συντελεί με αποτελεσματικό τρόπο όχι μόνο στην προστασία των περιοχών natura, αλλά και στην αναβάθμιση των μη προστατευόμενων περιοχών. Η αξιοπιστία και η ευτυχία για την τοπική ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας και διακυβέρνηση προϋποθέτει υποδομές και θεσμούς που συνδέονται με την καλή λειτουργία των Υπηρεσιών και της Δημόσιας Διοίκησης όπως και με την ολοκληρωμένη πολιτική τοπικής δράσης.

1.7 ΔΙΑΦΟΡΑ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στο πλαίσιο του προβληματισμού για την αειφόρο ανάπτυξη παρατηρείται στροφή από τις εντατικές μορφές τουρισμού (μαζικός τουρισμός), σε πιο ήπιες μορφές τουρισμού. Αυτή η αειφόρος ανάπτυξη ονομάζεται **βιώσιμος τουρισμός, αγροτουρισμός, οικοαγροτουρισμός, πράσινος τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός και οικοτουρισμός.**

Έχοντας σαν αφετηρία τη διττή σημασία του βιώσιμου τουρισμού, θα επισημαίναμε ότι κατ' αρχήν η βιώσιμη έννοια του έγκειται στο γεγονός πως είναι επαρκώς ανταγωνιστικός απέναντι στις άλλες τουριστικές αγορές με όρους της οικονομίας της αγοράς (άρα είναι οικονομικά βιώσιμος). Έπειτα δεν είναι επιβλαβής

προς το περιβάλλον, ή έστω κι αν έχει αρνητικά αποτελέσματα προς αυτό, μπορεί να τα διαχειριστεί με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να έχει τη δυνατότητα να τα ελαχιστοποιήσει ή να τα αναιρέσει. Έτσι λοιπόν δεν καταστρέφει τους φυσικούς πόρους ενώ παράλληλα επιτρέπει τη διατήρηση της φύσης και της βιωσιμότητάς της. Συνεπώς καθίσταται εμφανές πως στην περίπτωση του βιώσιμου τουρισμού η τουριστική ανάπτυξη προσαρμόζεται στις ανάγκες της προστασίας του περιβάλλοντος.

Η γενική σημασία του βιώσιμου τουρισμού είναι το πλαίσιο που εμπεριέχει τις εξειδικευμένες έννοιες του εναλλακτικού τουρισμού και την έννοια του οικοτουρισμού. Ενώ έχουν τον ίδιο στόχο δηλαδή την προστασία της φύσης και της ζωής, παρ' όλ' αυτά διαφέρουν ως προς την ένταση της προστασίας που επιδιώκουν καθώς και το μέγεθος των αυστηρών προδιαγραφών που θέτουν.

Συνεπώς ο βιώσιμος τουρισμός με τον αυξημένο βαθμό προστασίας της φύσης μπορεί να ονομαστεί οικοτουρισμός διότι δεσμεύεται από πολύ αυστηρές προδιαγραφές όσον αφορά την άσκησή του. Επομένως αποτελεί τον πιο σκληρό θεματικό πυρήνα του βιώσιμου τουρισμού και μια ειδική θεματική μονάδα του εναλλακτικού τουρισμού. Εν κατακλείδι ο οικοτουρισμός είναι εκείνος ο τουρισμός που συνδέεται με τα οικοσυστήματα, τη βιοποικιλότητα, τους οικότοπους και τους βιότοπους, την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση και αποτελεί τον κύριο άξονα ανάπτυξης στις ισχυρότερα προστατευόμενες περιοχές (Ζήσης 2003).

Μιλώντας με όρους γεωγραφικούς, τα όρια μεταξύ βιώσιμου εναλλακτικού τουρισμού και οικοτουρισμού φαίνονται από τη διαφοροποίηση στην παροχή των υπηρεσιών που προσφέρονται στις ζώνες του αυστηρά οριζόμενου οικοτουρισμού από τις αντίστοιχες του βιώσιμου τουρισμού. Αυτό σημαίνει πως είναι πολύ ευρύτερες ενώ ταυτόχρονα ο βιώσιμος τουρισμός οφείλει να είναι εναλλακτικός και πολυθεματικός παρέχοντας συμπληρωματικές υπηρεσίες και προϊόντα στην ειδική ζώνη του οικοτουρισμού.

Αρχικά η διαφοροποίηση σχετίζεται με το γεγονός πως στις συγκεκριμένες ζώνες του οικοτουρισμού δεν επιτρέπεται η διαμονή κι η αλόγιστη χρήση του πεδίου εκτός αν πρόκειται για δραστηριότητες φωτογράφισης και περιήγησης. Αυτό συνεπάγεται πως οι τουριστικές υποδομές πρέπει να βρίσκονται έξω από τις ισχυρά προστατευόμενες

περιοχές, δηλαδή στο ευρύτερο πεδίο που τις περιβάλλουν. Παραδείγματος χάριν οι δασικές ζώνες μπορούν να φιλοξενήσουν καταλύματα μόνο κατόπιν ειδικών αδειοδοτήσεων.

Σε τέτοιες περιοχές του δικτύου natura οι κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού πρέπει να ακολουθούν τις κατευθύνσεις του θεματικού τουρισμού, ο οποίος απαιτεί κατ' αρχήν υψηλότερες οικονομικές αποδόσεις και συμβάλλει στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Έπειτα αξιοποιεί εντονότερα τα συγκριτικά αποτελέσματα ενώ παράλληλα αμβλύνει την ένταση του μαζικού τουρισμού και βοηθάει στον μετασχηματισμό της τουριστικής αγοράς από τον μαζικό στον πλουραλιστικό χαρακτήρα. Στη συνέχεια απελευθερώνει από εποχικές δεσμεύσεις, καθώς είναι τουρισμός όλων των εποχών και αποτελεί τουρισμό υψηλής προστιθέμενης αξίας ή αλλιώς τουρισμό επένδυσης στο μέλλον, καθώς διευρύνει και σταθεροποιεί την πελατεία των τουριστικών προορισμών. Εν ολίγοις, η θεματική ανάπτυξη της τουριστικής αγοράς αποτελεί κι ένα πεδίο για τον μετασχηματισμό της συνήθους τουριστικής ανάπτυξης σε βιώσιμη.

Όλα τα προαναφερθέντα προκειμένου να καταστούν εφαρμοστέα είναι απαραίτητο να αντλούν χρηματοδοτικούς πόρους από διάφορους φορείς. Τέτοιοι φορείς είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (FEDER) για τουριστικές επενδύσεις περιφερειακής ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο (FEOGA), η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (BEI), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (FSE), ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ) για ανάπτυξη τουριστικής ανωδομής και υποδομής, διαχείριση τουριστικών εγκαταστάσεων, επιχορηγήσεις σε τοπικές αρχές για πιλοτικά προγράμματα και τοπικές πρωτοβουλίες ή συμπράξεις τουριστικών ενδιαφερόντων και στόχων, για προβολή, κατάρτιση, εκπαίδευση, έρευνες – μελέτες, κοινωνικό τουρισμό, διεθνείς σχέσεις,

1.8 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΩΝ.

Η δυναμική ενός τουριστικού προορισμού διαμορφώνεται από μια πληθώρα παραγόντων. Πρώτιστα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το δημογραφικό και ανθρωπογεωγραφικό πεδίο ενός τόπου αλλά και μιας τουριστικής αφετηρίας. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους ώστε επισκέπτες και δημιουργοί να βιώνουν εις το έπακρο την εμπειρία του οικοτουρισμού.

Έπειτα, η προσιτότητα ενός τουριστικού προορισμού είναι από τους σημαντικότερους διαμορφωτικούς παράγοντες. Αυτό συνίσταται αρχικά στην εγγύτητα δηλαδή στο κατά πόσο είναι προσβάσιμη συγκοινωνιακά. Ακόμη σημαντικό ρόλο παίζει η αναγνωρισιμότητα αν και στην περίπτωση των οικοπροορισμών αυτό δεν ισχύει λόγω της μειωμένης προβολής τους στο τουριστικό κοινό. Στη συνέχεια ο τουριστικός προορισμός πρέπει να διαθέτει φήμη ως πεδίο διαμονής η οποία θα προβάλλει την ιδιαιτερότητα του είτε την ποιότητα του.

Ακολούθως έρχεται να προστεθεί η έκταση του προορισμού, που επειδή στην περίπτωση του οικοτουρισμού είναι αρκετά περιορισμένη λόγω των ζωνών προστασίας, θα πρέπει να δομηθούν οι υποδομές του βιώσιμου τουρισμού σε μια ευρύτερη έκταση προορισμού με την οποία θα τροφοδοτηθεί και η οικοτουριστική ζώνη.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το τοπίο και η ειδική θεματική που προσφέρεται στο τουριστικό πεδίο, ώστε η ικανοποίηση του επισκέπτη να βρίσκεται σε άμεση αντιστοιχία με το αντίτιμο που κατέβαλε προκειμένου να το επισκεφθεί. Αυτό συνεπάγεται την απαλλαγή του οικοπροορισμού από απορρίμματα και άλλες αισθητικές οχλήσεις.

Επίσης δεν πρέπει να ξεχνάμε την τιμή και το κόστος που καταβάλλεται στην περίπτωση επίσκεψης ενός χώρου. Είναι γεγονός πως το υψηλό κόστος επηρεάζει την προσβασιμότητα πολλών ανθρώπων σ' έναν τουριστικό προορισμό. Συνεπώς η ελαχιστοποίηση της οικονομικής επιβάρυνσης μπορεί να επέλθει μέσω της συνδυαστικότητας. Για παράδειγμα αυτό επιτυγχάνεται όταν ένας προορισμός συνδυάζει αρχαιολογικούς – ιστορικούς χώρους, χώρους αναψυχής αλλά και μέρη

οικολογικού ενδιαφέροντος, ο επισκέπτης μπορεί μ' ένα ταξίδι – άρα μ' ένα ναύλο- να βιώσει μια ολοκληρωμένη τουριστική εμπειρία.

Ο επόμενος παράγοντας είναι η φήμη και η επωνυμία, οι οποίες σαν έννοιες διαφέρουν μεταξύ τους. Η φήμη σχετίζεται με την ένταση της αναγνωρισιμότητας ενώ η επωνυμία με την αίσθηση της ταυτότητας ενός μέρους. Η φήμη λοιπόν συνδέεται με την προσιτότητα και διαμορφώνεται από πολλούς παράγοντες. Μερικοί από αυτούς είναι ενδογενείς στον ίδιο τον τουριστικό προορισμό και αφορούν τον τόπο, την ιδιαιτερότητα του και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Το κόστος και η κατανομή του κόστους φήμης (π.χ. της διαφήμισης) είναι ένα κρίσιμο θέμα ειδικά για τους οικοτουριστικούς προορισμούς.

Άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η τοπική εξυπηρέτηση που παρέχεται μέσα από την τουριστική αγορά και οικονομία (κρίσιμο ρόλο έχει εδώ η διαφήμιση και η προβολή). Η εξυπηρέτηση αυτή καθορίζει τη βιωσιμότητα και τη διατήρηση της φήμης ενός τουριστικού προορισμού διότι δεν αρκεί μόνο η ποιότητα της τοπικής τουριστικής εξυπηρέτησης αλλά χρειάζεται και η προβολή δηλαδή η διαφήμισή της.

Εν συνεχεία η στρατηγική και ο σχεδιασμός στο εσωτερικό ενός τουριστικού προορισμού θα πρέπει να αποδίδεται με μια εσωτερική συνδυαστικότητα ειδικά όσον αφορά έναν προορισμό με πολλά θεματικά πεδία. Στην περίπτωση αυτή η ταυτότητα ενός τόπου θα αναδεικνύεται συστηματικά μαζί με φαντασία και ποιότητα υπηρεσιών. Στους οικοτουριστικούς προορισμούς αυτό καθίσταται δύσκολο, παρ' όλα αυτά μπορεί να επιτευχθεί με τρόπους που να μην αλλοιώνουν τη φύση των οικοπροορισμών.

Τέλος κρίσιμος παράγοντας για τη διαμόρφωση μιας βιώσιμης και ανταγωνιστικής τουριστικής τοποθεσίας θεωρείται η σχέση του επισκέπτη με την τοπική κοινωνία. Η τοπική κοινωνία πρέπει να στοχεύει στη δημιουργία μακροχρόνιων σχέσεων με τους επισκέπτες που να προσφέρουν μια νέα ποιότητα κοινωνικής επαφής και ευαισθησίας. Αυτό κρίνει την προσιτότητα του τουριστικού πεδίου όπως και την κοινωνική έλξη και γοητεία ενός κοινωνικού προορισμού.

Έτσι λοιπόν την έλξη και τη γοητεία ενός τουριστικού προορισμού καθορίζει αφενός μια δυναμική μύθου και μια διασύνδεση με το μυθικό τοπίο (Ζήσης 2003). Ο μύθος υφίσταται σαν ζωτικό συστατικό κάθε τοπίου άρα χρειάζεται και πρέπει να υπάρχει. Το δεύτερο στοιχείο είναι η φύση αυτή καθαυτή που επιλέγεται από τον επισκέπτη. Το τρίτο στοιχείο είναι ο εξωτισμός που συνεπάγεται την ιδιαιτερότητα το

τόπου η οποία προσφέρει στον επισκέπτη λαογραφικές, ανθρωπολογικές και οικολογικές εμπειρίες. Όσον αφορά την Ελλάδα ο εξωτισμός αυτός παραπέμπει στις παραδόσεις μας και στην αρχιτεκτονική, ωστόσο κρίνεται απαραίτητο να δημιουργηθούν και νέα πεδία εξωτισμού. Το τέταρτο στοιχείο που θεωρείται πολύ σημαντικό είναι ο συνδυασμός της παράδοσης με την ποιότητα ούτως ώστε να εμπνέεται ο επισκέπτης. Το πέμπτο στοιχείο είναι η κοινωνική εξυπηρέτηση δηλαδή στο κατά πόσο ανταποκρίνονται οι πολίτες μιας περιοχής στις ανάγκες των επισκεπτών. Τέλος σημαντικό ρόλο κατέχει και η διαμόρφωση σχέσεων εμπιστοσύνης με τους διαμορφωτές της τουριστικής αγοράς που προσδίδουν κύρος σε έναν τουριστικό προορισμό. Μ' αυτό τον τρόπο καθορίζεται η έλξη που μπορεί να ασκεί ένας τουριστικός προορισμός. Αυτές οι στρατηγικές δεν αφορούν μόνο τον βιώσιμο τουρισμό αλλά και το ειδικότερο περιβάλλον του οικοτουρισμού.

Εν γένει η τουριστική ποιότητα και εξυπηρέτηση εξαρτώνται από την φαντασία και τη δυναμική της τοπικής κοινωνίας και των φορέων της χωρίς να προβαίνουν σε ψευδείς και εξιδανικευμένες καταστάσεις. Η πειθώς απέναντι στον επισκέπτη οφείλει να συνδέεται με την πραγματικότητα και την αυθεντικότητα, για το λόγο αυτό η τοπική κοινωνία και οικονομία θα πρέπει να προσαρμοστεί άμεσα στις επιταγές της πράσινης επιχειρηματικότητας, δηλαδή στοχεύουμε στο ολικό πρασίνισμα μιας περιοχής που περιβάλλει μια ισχυρά προστατευόμενη περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 «Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ»

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οικοτουρισμός είναι το ταξίδι στη φύση το οποίο συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο ανάπτυξη (The Ecotourism Society). Είναι γεγονός πως κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί πολλοί ορισμοί όσον αφορά τον οικοτουρισμό, ωστόσο περιέχουν όρους γενικούς όπως π.χ. την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης ή τις αναφορές σε «άθικτες φυσικές περιοχές», γεγονός που καθιστά αναγκαίο έναν λειτουργικότερο ορισμό.

Στη Ελλάδα ως οικοτουριστικοί προορισμοί θεωρούνται τα βουνά, τα δάση και οι αγρότοποι της ηπειρωτικής Ελλάδας. Παρ' όλ' αυτά θα πρέπει να ερευνήσουμε αν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως οικοτουριστικοί προορισμοί οι παράκτιες κι οι νησιωτικές περιοχές. Αυτό εξαρτάται από την ποιότητα του περιβάλλοντος και τη συνύπαρξη προστασίας και τουρισμού. Αν πρόκειται για μια περιοχή έντονα υποβαθμισμένη από τον τουρισμό δεν είναι δυνατόν να αναπτυχθεί ο οικοτουρισμός ακόμη κι αν προσφέρεται μια οικοτουριστική εμπειρία όπως π.χ. παρατήρηση του βυθού. Για το λόγο αυτό θα πρέπει σε μια περιοχή να γίνει ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων από τον τουρισμό στο περιβάλλον (π.χ. θαλάσσια ρύπανση, κατασπατάληση νερού, άναρχη δόμηση) και ειδικότερα εφόσον πρόκειται για προστατευόμενη περιοχή, στα προστατευόμενα είδη και οικοσυστήματα. Τότε θα μπορούμε να μιλήσουμε για πρασίνισμα του τουρισμού ή για ήπιο τουρισμό.

Ο οικοτουρισμός ορίζεται ως μια σύγχρονη εναλλακτική μορφή τουρισμού που στηρίζει την ανάπτυξή του πάνω στην αειφόρο χρήση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων τόπου υποδοχής. Προωθείται ως ένα μέσο για την προστασία του περιβάλλοντος και κατά συνέπεια ως μια προνομιακή μορφή ανάπτυξης για μικρές κοινότητες μέσα σε προστατευόμενες περιοχές.

Άλλη μια έννοια που έχει δοθεί, μέσα από τις πολλές που υπάρχουν, είναι αυτή της Εθνικής Επιτροπής Οικοτουρισμού το 2002 λέει ότι : Οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες περιοχές, δεν υπερβαίνει τη

φέρουσα ικανότητα της περιοχής, προωθεί την προστασία και διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, σύμφωνα με νομικά ή άλλου τύπου αποτελεσματικά μέτρα, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί τη συνοχή του κοινωνικού ιστού.

2.2 ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η εμφάνιση της ιδέας του οικοτουρισμού περίπου από τη δεκαετία του 1970, είναι άμεσα συνυφασμένη με το περιβαλλοντικό κίνημα και τις προσπάθειες προστασίας της φύσης των χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου. Ο οικοτουρισμός γεννήθηκε με την ελπίδα ότι θα μπορούσε να συμβάλλει στην προστασία των πολύτιμων οικοσυστημάτων των χωρών αυτών, προσφέροντας μια εναλλακτική πηγή εισοδημάτων σε αντιστάθμισμα των οικονομικών δραστηριοτήτων που έπρεπε να απαγορευτούν ως ασύμβατες με την προστασία των φυσικών πόρων.

Με την προοδευτική ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για το περιβαλλοντικό ζήτημα, ιδίως για τα απειλούμενα είδη και οικοσυστήματα, ο οικοτουρισμός διαδόθηκε σε ευρύτερα στρώματα τουριστικού κοινού. Το ενδιαφέρον για άμεση θέαση ειδών υπό εξαφάνιση αποτέλεσε κίνητρο για ταξίδι.

Ωστόσο η διάδοση του οικοτουρισμού και η χρήση του όρου για προϊόντα που δεν ανταποκρίνονταν στις αρχικές προσδοκίες του περιβαλλοντικού κινήματος, προκάλεσαν έντονο προβληματισμό σε διάφορους φορείς όπως ανθρωπιστικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις. Συνεπώς το ζητούμενο της έντονης συζήτησης που διεξάγεται διεθνώς είναι το κατά πόσο ο οικοτουρισμός αποβαίνει πράγματι προς όφελος του περιβάλλοντος και των τοπικών κοινωνιών. Προκειμένου λοιπόν να λειτουργήσει ο οικοτουρισμός προς όφελος του φυσικού και κοινωνικο – οικονομικού περιβάλλοντος, πρέπει να υπόκειται σε ορισμένες αρχές που υποστηρίζονται και από ένα στερεό σύστημα διαχείρισης, αλλιώς είναι απλώς τουρισμός στη φύση ή κάποια άλλη μορφή τουρισμού. Τα βασικά εργαλεία που έχει στη διάθεσή του ένας φορέας προκειμένου να σχεδιάσει και να διαχειριστεί τον οικοτουρισμό σε μια προστατευόμενη περιοχή είναι (WWF ΕΛΛΑΣ 2003) :

1. το Προεδρικό Διάταγμα, η Κοινή Υπουργική Απόφαση, το Σχέδιο Διαχείρισης και το σύστημα ζώνωσης που προβλέπουν τους όρους ανάπτυξης
2. ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός χωροθέτησης των οικοτουριστικών υποδομών και διακίνησης των επισκεπτών
3. το σύστημα παρακολούθηση επιπτώσεων από τον τουρισμό
4. το σύστημα διαχείρισης επισκεπτών
5. τα συστήματα εθελοντικών δεσμεύσεων εκ μέρους της τουριστικής βιομηχανίας (Κώδικες Ορθής Πρακτικής)
6. τα συστήματα πιστοποίησης
7. τεχνικές marketing
8. τεχνικές ερμηνείας και ανάδειξης του περιβάλλοντος για την ευαισθητοποίηση του κοινού
9. κατάρτιση για εξασφάλιση συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας

2.3 ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο εναλλακτικός τουρισμός και ο οικοτουρισμός χαρακτηρίζονται τόσο από το θεματικό τους αντικείμενο όσο και από τον τρόπο που ασκούνται. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τη φυσιολατρία ως θεματικό αντικείμενο, ο φυσιολατρικός τουρισμός είναι ένα είδος οικοτουρισμού. Ωστόσο αν ο αριθμός των φυσιολατρών που θα επισκέπτονταν μια περιοχή ήταν δυσανάλογα μεγάλος σχετικά με τη φέρουσα ικανότητα της, τότε θα μπορούσε ευνόητα να καταστεί επιζήμιος για τη φύση.

Επιπροσθέτως ο οικοτουρισμός θα πρέπει να διέπεται από αυστηρές προδιαγραφές προστασίας της φύσης στην άσκησή του, διότι ο οικοτουρίστας είναι αυτός που συγκριτικά με τους άλλους τουρίστες είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένος και έχει την πιο στενή και ζωντανή σχέση με τη φύση. Ο

οικοτουρίστας είναι συνήθως μοναχικός, αρέσκεται σε μικρές παρέες και αποφεύγει το κλίμα του μαζικού τουρισμού.

Επομένως, προκειμένου να χαρακτηρίσουμε ένα είδος τουρισμού θα πρέπει πρώτα να προσδιορίσουμε το αντικείμενό του καθώς και το μέγεθος της προστασίας του αγαθού που επιχειρεί να προστατεύσει. Στις περιπτώσεις όμως των προστατευόμενων περιοχών οι συγκεκριμένες προδιαγραφές που θέτουν οι ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες, τα Διαχειριστικά Σχέδια και το Σύστημα Επιστημονικής Παρακολούθησης, προσδιορίζουν με αποτελεσματικό τρόπο την κλιμάκωση προστασίας της φύσης. Ειδικά λοιπόν για τις περιοχές natura, προσδιορίζεται σαφέστατα το πλαίσιο του βιώσιμου τουρισμού μαζί με το ειδικότερο του εναλλακτικού τουρισμού και του οικοτουρισμού(www.minenv.gr).

Η βασική έννοια, τελικά, για να καθοριστεί ο απαιτούμενος για κάθε περιοχή βαθμός προστασίας, είναι η ειδική φέρουσα ικανότητα αυτής και των εσωτερικών ζωνών της. Αυτό συνεπάγεται δηλαδή «το πόσο βάρος από τις τουριστικές δράσεις αντέχει μια περιοχή, χωρίς να υποστεί βλάβη». Το τελευταίο εξαρτάται από τη φύση της περιοχής, από τα προστατευτικά μέτρα και από το είδος και την ένταση των τουριστικών δραστηριοτήτων. Συνεπώς ο οικοτουρισμός έχει ως στόχο :

- την εφαρμογή της τουριστικής ανάπτυξης μόνο όταν και όπου δεν υποβαθμίζεται η ποιότητα της περιοχής
- την προστασία των πόρων που αποτελούν τη βάση της τουριστικής ανάπτυξης
- την τουριστική ανάπτυξη που βρίσκεται σε συμφωνία με τις ιδιαιτερότητες του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου
- την ανάπτυξη τουριστικών υπηρεσιών που προάγουν την τοπική, περιβαλλοντική και πολιτιστική κληρονομιά.

Όσον αφορά την έννοια της φέρουσας ικανότητας (Φ.Ι.), η χωρική υπερσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας και τα ανακόλουθα προβλήματα που αυτή δημιούργησε στο περιβάλλον και την τοπική κοινωνία, αποτέλεσαν την πρώτη αιτία ενασχόλησης μεγάλου αριθμού επιστημόνων με την έννοια της.

Ουσιαστικά μέσω της έννοιας αυτής επιδιώκεται να αναδειχθεί η ανάγκη θέσπισης ορισμών στην τουριστική ανάπτυξη εκτιμώντας ότι εφόσον αυτά τα όρια ξεπεραστούν επέρχεται μια συνολικότερη υποβάθμιση της τουριστικής περιοχής ή τουριστικής ζώνης για την οποία έχει υπολογιστεί(Κοκκώσης και Τσάρτας 2001). Ένας βασικός ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί είναι ο ακόλουθος :

Η φέρουσα ικανότητα στον τουρισμό αναφέρεται σ' ένα ανώτατο όριο παρουσίας τουριστών ή δημιουργίας τουριστικών υποδομών το οποίο μπορεί να υπάρξει σε μια τουριστική περιοχή ή ζώνη. Η υπέρβαση αυτού του ορίου το οποίο υπολογίζεται με διάφορους σύνθετους τρόπους – εκτιμάται ότι αφ' ενός υποβαθμίζει του πόρους (περιβάλλον, πολιτισμός) και την ποιότητα ζωής στην περιοχή και αφ' ετέρου υποβαθμίζει την περιοχή ως τουριστικό προορισμό με συνακόλουθη μείωση της ικανοποίησης των τουριστών και πτώση της ζήτησης.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή ανακαλύπτουμε πως η έννοια της φέρουσας ικανότητας γεννήθηκε στις Η.Π.Α στη δεκαετία του 1960, για να καθορίσει τον αριθμό των ζώων που μπορεί να αντέξει ένα οικοσύστημα (στην άγρια φύση ή στους τόπους βόσκησης). Στη συνέχεια, η έννοια μεταφέρθηκε στο πλαίσιο της διαχείρισης των εθνικών πάρκων για να συσχετίσει τον τουρισμό στα πάρκα με την κατάσταση των φυσικών πόρων. Για το συσχετισμό αυτό, άρχισαν να παρακολουθούνται παράμετροι, όπως η συμπίεση του εδάφους και η καταστροφή της βλάστηση (οικολογική φέρουσα ικανότητα). Σύντομα έγινε αντιληπτό ότι η οικολογική φέρουσα ικανότητα δεν είναι η μόνη που καθορίζει την αντοχή του πάρκου να δεχτεί επισκέπτες κι έτσι η έννοια διευρύνθηκε για να συμπεριλάβει (WWF ΕΛΛΑΣ 2003) :

- § την κοινωνική φέρουσα ικανότητα : πόσους επισκέπτες «αντέχει» η τοπική κοινωνία, προτού υποστεί αλλοιώσεις της ταυτότητάς της και όχληση από την τουριστική κίνηση
- § την οικονομική φέρουσα ικανότητα : το όριο πέρα από το οποίο ο τουρισμός γίνεται «μονοκαλλιέργεια»
- § τη φυσική φέρουσα ικανότητα : όρια που τίθενται από τη διαθεσιμότητα του χώρου εξυπηρέτησης επισκεπτών και των πόρων (π.χ. διαθεσιμότητα χώρων στάθμευσης, διαθεσιμότητα νερού)

§ την ψυχολογική φέρουσα ικανότητα : πόση τουριστική κίνηση ανέχεται ο οικοτουρίστας, προτού θεωρήσει ότι η εμπειρία της άγριας φύσης υποβαθμίζεται.

Όπως είναι προφανές η δυναμική διάσταση των ζητημάτων στα οποία επιδιώκει να δώσει λύσεις η έννοια της φέρουσας ικανότητας ακυρώνει κάθε προσπάθεια στατικών προσεγγίσεων. Η Φ.Ι. αποτελεί ένα χρήσιμο «εργαλείο» στις προσπάθειες σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης και ειδικότερα της βιώσιμης ανάπτυξής του. Σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει να τονιστεί ότι οι διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις και οι δυσκολίες εφαρμογής της Φ.Ι. σχετίζονται με το γεγονός ότι πρόκειται για έννοια σύνθετη στην οποία οι παράμετροι συγκρότησης συχνά είναι πολύ διαφορετικής μεθοδολογικής και επιστημονικής προέλευσης. Οι κυριότερες από αυτές τις παραμέτρους είναι οι εξής (WWF ΕΛΛΑΣ,2003) :

- I. η έννοια της Φ.Ι. έχει συστημικά χαρακτηριστικά στην ανάλυσή της
- II. η Φ.Ι. συνεκτιμά οικονομικά, περιβαλλοντικά, πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά
- III. η έννοια της Φ.Ι. επηρεάστηκε από τις θεωρίες του κύκλου ζωής του προϊόντος και των σταδίων ανάπτυξης μιας τουριστικής περιοχής
- IV. η Φ.Ι. συνδέθηκε με θεσμικού χαρακτήρα παρεμβάσεις ελέγχου των ορίων της ανάπτυξης
- V. η Φ.Ι. ως εργαλείο σχεδιασμού συγκροτείται από στατικά αλλά και δυναμικά στοιχεία

Συνεπώς χρήσιμα εργαλεία για τον καθορισμό της φέρουσας ικανότητας είναι ο καθορισμός δεικτών ποιότητας φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και ο καθορισμός σταθερών ορίων για τον έλεγχο των επιπτώσεων από την τουριστική κίνηση καθώς επίσης και η εφαρμογή συστημάτων ζώνωσης. Το σύστημα καθορισμού της φέρουσας ικανότητας που θα προκύψει από τη μελέτη μιας περιοχής θα πρέπει να μπορεί να εφαρμοστεί άμεσα στις προστατευόμενη αυτή περιοχή με φορέα διαχείρισης. Οι περιοχές αυτές θα πρέπει να διαθέτουν την υποδομή για την εφαρμογή και παρακολούθηση της τήρησης της φέρουσας ικανότητας.

2.4 ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ - ΤΥΠΟΙ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΩΝ – ΟΡΘΗ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι μορφές οικοτουρισμού συναρτώνται με συνηθισμένους τόπους ή χώρους, τα είδη περιβαλλοντικών πόρων που διαθέτουν και τις διάφορες δραστηριότητες που ασκούνται στους χώρους αυτούς.

Σχετικά με το χωρικό πλαίσιο διακρίνονται αφ' ενός μορφές που αναπτύσσονται σε φυσικές περιοχές ή σε απομακρυσμένες άθικτες ή ακατοίκητες περιοχές, αφ' ετέρου μορφές που αναπτύσσονται σε σχέση με παραδοσιακούς – αγροτικούς οικισμούς και τις ασκούμενες δραστηριότητες(παραγωγικές, πολιτιστικές) του τοπικού πληθυσμού. Στην πρώτη περίπτωση συγκαταλέγονται μορφές που αφορούν ταξίδια για παρατήρηση(φωτογράφιση, βιντεοσκόπηση) και αναγνώριση, ταξίδια περιπέτειας και ήπιας μορφής δραστηριοτήτων σε άθικτο περιβάλλον.

Στη δεύτερη περίπτωση οι σχετικές μορφές αφορούν ταξίδια με «ανθρωπολογικά κριτήρια», δηλαδή με κύρια έλξη το ανθρωπογενές περιβάλλον εννοώντας τη γνωριμία ντόπιων κατοίκων και παρατήρηση ή συμμετοχή σε ασκούμενες δραστηριότητες και πολιτιστικές εκδηλώσεις, ταξίδια με βασικό κίνητρο τη προσωπική αναζωογόνηση.

Οι τουρίστες που επιλέγουν αυτή τη μορφή τουρισμού, οι λεγόμενοι οικοτουρίστες διακρίνονται σε διάφορους τύπους που προσδιορίζονται συνήθως ανάλογα με τις γνώσεις, τα ενδιαφέροντά τους και τις δραστηριότητες που ασκούν. Έτσι λοιπόν χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες(Κομίλης Π., 2007) :

1. οικοτουρίστες δραστήριοι που επιδιώκουν περιπετειώδεις δραστηριότητες ή άθλησης
2. οικοτουρίστες ήπιοι που ενδιαφέρονται κυρίως για παρατήρηση και απόλαυση της φύσης ή και για οργανωμένα ταξίδια και εξορμήσεις
3. οικοτουρίστες ειδικοί – σπεσιαλίστες που ταξιδεύουν τόσο για επιστημονικούς λόγους όσο και για χόμπι.

Γενικά οι οικοτουρίστες διακατέχονται από περιβαλλοντική ηθική, προθυμοποιούνται και ενεργοποιούνται για την προστασία των περιβαλλοντικών πόρων, χαρακτηρίζονται από βιοκεντρικό παρά από ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό, επιδιώκουν να προστατεύσουν και να ωφελήσουν την άγρια ζωή στο περιβάλλον που αυτή εντάσσεται και αγωνίζονται να αποκτήσουν άμεσες εμπειρίες στο φυσικό περιβάλλον.

Σε γενικές γραμμές ο οικοτουρισμός βασίζεται στο φυσικό περιβάλλον, είναι οικονομικά αποτελεσματικός, προωθεί την περιβαλλοντική εκπαίδευση και διαχειρίζεται το φυσικό περιβάλλον με βιώσιμο τρόπο. Ο οικοτουρισμός συμβάλλει στην ολοκληρωμένη περιβαλλοντική διαχείριση μιας περιοχής παρεμβαίνοντας και διαμορφώνοντας τις τάσεις και τα χαρακτηριστικά των τοπικών φορέων, των επιχειρηματιών και των επισκεπτών. Έτσι λοιπόν, η ορθή οικοτουριστική ανάπτυξη :

- προετοιμάζει τους επισκέπτες, πριν την αναχώρησή τους, ώστε να ελαχιστοποιήσουν ή ακόμα και να αποφύγουν την πρόκληση αρνητικών επιπτώσεων σε ευαίσθητες περιοχές, μέσω της ενημέρωσής τους σχετικά με τη στάση τους απέναντι στη χλωρίδα και πανίδα του τόπου προορισμού
- ελαχιστοποιεί τις επιπτώσεις από την παρουσία επισκεπτών
- επεμβαίνει διορθωτικά, εάν υπάρξει πρόβλημα
- οι επισκέψεις των τουριστών πραγματοποιούνται σε μικρές ομάδες για να αποφευχθούν προβλήματα υπερσυγκέντρωσης
- ενημερώνει, πληροφορεί και εκπαιδεύει τους επιχειρηματίες και το προσωπικό(τους επαγγελματίες του κλάδου δηλαδή) σχετικά με τις απαραίτητες ενέργειες, που πρέπει να ληφθούν με σκοπό τη διατήρηση υψηλής οικολογικής ποιότητας
- πολλές φορές αποτελεί μέρος προγραμμάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης
- οι εγκαταστάσεις είναι από υλικά φιλικά προς το περιβάλλον και η αρχιτεκτονική τους σύμφωνη με την τοπική τεχνοτροπία
- αποτελεί πηγή χρηματοδότησης προγραμμάτων προστασίας της φύσης

- πολλές φορές οι επισκέπτες συμμετέχουν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Είναι δυνατόν με την κατάλληλη διαχείριση το οικοτουριστικό προϊόν να διατηρήσει μια σταθερή πορεία με παγιωμένα χαρακτηριστικά, που θα διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική βιωσιμότητα.

2.5 ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η έννοια του Φορέα Διαχείρισης (Φ.Δ.) προστατευόμενης περιοχής εμφανίζεται στον νόμο 1650/86, όπου προβλέπεται η σύσταση «...ειδικών υπηρεσιών που έχουν την έδρα τους κοντά στα προστατευόμενα αντικείμενα με σκοπό την αποτελεσματικότερη προστασία και διατήρησή τους...». Στις αρμοδιότητες των Φ.Δ. περιλαμβάνονται η συλλογή και ανάλυση δεδομένων για το φυσικό περιβάλλον της περιοχής ευθύνης τους, επικουρία των αρμόδιων διοικητικών και δικαστικών αρχών στον έλεγχο της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, κατάρτιση μελετών και ερευνών, ενημέρωση, εκπαίδευση και κατάρτιση του πληθυσμού, προώθηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων και εκτέλεση έργων για το περιβάλλον.

Η διαχείριση των προστατευόμενων φυσικών περιοχών στη χώρα μας έχει εισέλθει σε μια νέα φάση. Η δημιουργία των 27 Φορέων Διαχείρισης όπως επίσης και το πρόγραμμα του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. «Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών» παρέχουν τη δυνατότητα συγκρότησης ενός ολοκληρωμένου δικτύου που απλώνεται σ' όλη την επικράτεια και καλύπτει τις σημαντικότερες από τις προστατευόμενες περιοχές της χώρας μας (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2000).

Όσον αφορά την περίπτωση του οικοτουρισμού, αν ο φορέας διαχείρισης επιλέξει να αναλάβει δράση για την ανάπτυξή του στην περιοχή του θα πρέπει να προβεί σε ολοκληρωμένο σχεδιασμό της οικοτουριστικής ανάπτυξης, με χωροθέτηση των υποδομών κατά τρόπο τέτοιο που να εξασφαλίζεται η μέγιστη προστασία του οικοσυστήματος και οι ανάγκες διαχείρισης επισκεπτών. Όσο πιο οργανωμένες και ελεγχόμενες είναι οι δραστηριότητες που προσφέρονται στον επισκέπτη τόσο πιο εύκολο είναι το έργο της διαχείρισης των επισκεπτών.

Συνεπώς τα χαρακτηριστικά της «άριστης πρακτικής» του Φ.Δ. που αναλαμβάνει ενεργό συμμετοχή στο σχεδιασμό του οικοτουρισμού είναι τα ακόλουθα. Αρχικά, η ενεργός συμμετοχή του φορέα υπαγορεύεται από την αναμενόμενη συμβολή του στην προστασία και την ήπια ανάπτυξη. Έπειτα, ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων θα πρέπει να σέβεται απόλυτα τις επιταγές των μέτρων προστασίας του βιότοπου. Στη συνέχεια, ο οικοτουρισμός θα πρέπει να συμβάλει θετικά στη διαμόρφωση και εξέλιξη της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας. Τέλος, είναι απαραίτητο να εξασφαλίζεται η τήρηση της φέρουσας ικανότητας, μέσω εφαρμογής συστήματος παρακολούθησης και διαχείρισης των επισκεπτών.

Εν γένει, σε περιοχές όπου έχει ήδη αναπτυχθεί ο τουρισμός, ο ρόλος του διαχειριστικού φορέα φαίνεται να είναι αυτός του ελέγχου ή και της επιρροής των ατόμων ή φορέων που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα στον τομέα του τουρισμού. Η επιβολή κυρώσεων στους παραβάτες της νομοθεσίας εναπόκειται στους αρμόδιους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης ή στο κράτος. Έτσι, ο ρόλος των φορέων αρχικά είναι η συζήτηση και συμφωνία με τις ενδιαφερόμενες ομάδες και αν δεν αποδώσει αυτή η τακτική, η καταγγελία στους αρμόδιους φορείς.

Επίσης, ένας άλλος ρόλος του είναι η ενεργός συμμετοχή με ολοκληρωμένο σχεδιασμό για την ανάπτυξη και διαχείριση του οικοτουρισμού. Ο φορέας σχεδιάζει, προωθεί, υλοποιεί και διαχειρίζεται.

Τέλος, ένας φορέας διαχείρισης έχει και τον ρόλο της επιρροής και της ενθάρρυνσης συγκεκριμένων ομάδων που μετέχουν στον οικοτουρισμό ούτως ώστε να βελτιώνουν την ποιότητα δράσης τους ή να αναλαμβάνουν νέες πρωτοβουλίες για να πλησιάζουν περισσότερο την έννοια του οικοτουρισμού.

Όσον αφορά το ρόλο της τοπικής κοινωνίας, η κατάρτιση είναι ουσιαστική προϋπόθεση για τη συμμετοχή της και ένα μέσο για να εξασφαλίζουν οι διαχειριστικοί φορείς την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού. Η κατάρτιση θα πρέπει να απευθύνεται σε στοχευμένες ομάδες με συγκεκριμένο σκοπό. Για παράδειγμα σε οικοξεναγούς, σε διαχειριστές κέντρων πληροφόρησης, σε οικοτουριστικούς ξενώνες καθώς και σε γυναικείους συνεταιρισμούς. Η εμπειρία από άλλες προστατευόμενες περιοχές κατέδειξε ότι οι πρωτοβουλίες κατάρτισης έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο στην ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας για συμμετοχή στον οικοτουρισμό.

Στη συνέχεια, οι φορείς διαχείρισης έχουν τη δυνατότητα να αναλάβουν πρωτοβουλία για τη λειτουργία των τουριστικών υποδομών και δραστηριοτήτων κατά τρόπο φιλικότερο προς το περιβάλλον. Αυτό συμβαίνει επειδή εμπειρικά η τήρηση του νόμου δεν εξασφαλίζει πάντα υποδομές και λειτουργίες συμβατές με την προστασία.

Είναι γεγονός πως σε όλη την Ελλάδα υπάρχουν ξενοδοχεία και καταλύματα που δεν εφαρμόζουν κανένα μέτρο εξοικονόμησης νερού και επεξεργασίας λυμάτων, υπάρχουν τουριστικά γραφεία και πρακτορεία που διακινούν μαζικά τουρίστες χωρίς να τους ενημερώνουν για την αξία μιας προστατευόμενης περιοχής και την ορθή συμπεριφορά μέσα σε αυτή. Εκτός αυτού, οι εν λόγω επιχειρήσεις δεν λαμβάνουν καμία πρωτοβουλία συμβολής στην προστασία όπως παραδείγματως χάριν : την εθελοντική οικονομική συνεισφορά των πελατών, τη χρήση ήπιων μέσων μεταφοράς, τη φροντίδα για τα απορρίμματα που παράγονται κατά το ταξίδι ή την επιλογή των καταλυμάτων που εφαρμόζουν μέτρα περιβαλλοντικά ορθής λειτουργίας.

Ωστόσο, υπάρχουν πολλές τουριστικές υποδομές όπως π.χ. αγροτουριστικά καταλύματα, τα οποία χωρίς να είναι παράνομα, δεν αποδεικνύονται τελικά ήπια ούτε ως προς τη μορφή ούτε ως προς το περιεχόμενο των υπηρεσιών που προσφέρουν. Το κενό αυτό καλύπτει ο διαδεδομένος στο εξωτερικό θεσμός των εθελοντικών δεσμεύσεων εκ μέρους των τουριστικών επιχειρήσεων (κώδικες ορθής πρακτικής) και τα συστήματα πιστοποίησης. Εδώ, ως προς την περίπτωση του οικοτουρισμού εμπíπτουν για παράδειγμα, οι " Ecotravel Principles and Practices (Wildland Adventures) " (WWF ΕΛΛΑΣ, 2003). Αυτές οι αρχές βασίζονται στον ορισμό του οικοτουρισμού που έχει δώσει η Ecotourism Society. Το κείμενο αυτό υπαγορεύει την κατανόηση και τον σεβασμό των πολύπλοκων οικοσυστημάτων που δέχονται επισκέψεις, καθώς και τον σεβασμό και την φροντίδα για την ευημερία των τοπικών κοινωνιών.

Συνεπώς, οι φορείς που κρίνουν αναγκαίο να επηρεάζουν τις επιχειρήσεις ούτως ώστε να λάβουν τα αναγκαία μέτρα μπορούν να χρησιμοποιούν κάποιους από τους πολλούς κώδικες ορθής πρακτικής ή να καταρτίσουν ένα κώδικα προσαρμοσμένο στις ανάγκες της εκάστοτε περιοχής προβαίνοντας σε συμφωνίες με τους ενδιαφερομένους.

Το έργο των Φ.Δ. είναι δύσκολο και αναγκαίο, διότι ο Φ.Δ. είναι εκείνος που θα αναλάβει το στρατηγικό σχεδιασμό σε μια προστατευόμενη περιοχή, το στήσιμο και τη

λειτουργία των μηχανισμών προβολής, τη συνεργασία με τις επιχειρήσεις, τη σχεδίαση και προαγωγή περιβαλλοντικών δράσεων και προϊόντων, την απονομή τοπικού σήματος ποιότητας, τις χορηγίες και δωρεές και τη συνεργασία με φορείς κατάρτισης για τα πράσινα επαγγέλματα. Αν και στη χώρα μας υπάρχει συχνά νομικό πλαίσιο για την καλή διατήρηση των προστατευόμενων περιοχών, στην πράξη υπάρχει σημαντικό έλλειμμα εφαρμογής της νομοθεσίας. Η σωστή λειτουργία των φορέων διαχείρισης είναι επομένως για τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις ένα μεγάλο στοίχημα για το μέλλον της περιβαλλοντικής πολιτικής στη χώρα μας.

2.6 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ

Η διαχείριση των επισκεπτών είναι ένα σημαντικό κομμάτι όσον αφορά την προστασία του οικοσυστήματος, καθώς ο αριθμός των επισκεπτών επηρεάζει άμεσα τη φέρουσα ικανότητα μιας περιοχής όπως επίσης και την ασφάλεια του βιότοπου.

Για το λόγο αυτό, οι ιδιαιτερότητες και οι απαιτήσεις των επισκεπτών βοηθούν τους διαχειριστές να κατανοήσουν τις ανάγκες τους, όπως και το τι ακριβώς ζητάνε από μια εξόρμησή τους στην εξοχή. Οι επισκέπτες μπορούν να είναι οργανωμένοι σε ομάδες, ταξιδεύοντας με οδηγούς, ή μεμονωμένα. Πολλοί είμαι αυτοί που συνδυάζουν τις εξορμήσεις τους με οικογενειακές εκδρομές, εκμεταλλευόμενοι τις γιορτές και τα Σαββατοκύριακα. Η σκιαγράφιση του προφίλ των επισκεπτών δεν είναι εύκολη υπόθεση. Απαιτεί χρόνο και έρευνα, ενώ πολλές φορές βοηθούν τα αποτελέσματα ερωτηματολογίων που συμπληρώνονται από τους ίδιους τους επισκέπτες κατά την παραμονή τους στην περιοχή. Τα ερωτηματολόγια αυτά μπορεί να έχουν τη μορφή παραπόνων ή τη συλλογή απόψεων. Αυτά μπορεί να τα βρει εύκολα στους ξενώνες, σε χώρους εστίασης, κέντρα ενημέρωσης ή και στα μουσεία.

Οι φορείς που εμπλέκονται στην υλοποίηση σχεδίων διαχείρισης επισκεπτών οφείλουν να λάβουν υπ' όψιν τους κάθε μελέτη που έχει πραγματοποιηθεί ούτως ώστε να διαμορφώσουν την πραγματική εικόνα του επισκέπτη.

Η καταγραφή των φυσικών πόρων μιας περιοχής, καθώς και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, είναι το πρώτο βήμα για τον σχεδιασμό ενός σχεδίου

διαχείρισης επισκεπτών. Η διαχείριση ενός δρυμού, είναι διαφορετική από αυτή ενός βιότοπου ή μιας λίμνης. Επομένως θεωρείται σημαντική η γνώση των κανονισμών διαχείρισης που έχουν τυχόν δημιουργηθεί είτε μέσω εθνικού σχεδιασμού είτε τοπικού.

Οι υπάρχουσες υπηρεσίες σε κάθε τοποθεσία, αναφέρονται στον κτιριακό εξοπλισμό (ξενώνες, εστιατόρια κ.λ.π.), στην ύπαρξη ανοιχτών χώρων αναψυχής και κατασκήνωσης, στους χώρους στάθμευσης, καθώς και στις παρεχόμενες υπηρεσίες (π.χ. μουσεία, κέντρα πληροφόρησης, βιβλιοθήκες κ.λ.π.).

Οι δραστηριότητες με τις οποίες μπορούν να ασχοληθούν οι επισκέπτες κατά την παραμονή τους στη ύπαιθρο είναι πολυάριθμες. Αφορούν κυρίως αθλητικές δραστηριότητες (περίπατοι στη φύση, ποδηλασία, ιππασία, κανό, extreme sports κ.λ.π.), χόμπι (κυνήγι, ψάρεμα κ.λ.π.), συμμετοχή σε αγροτικές εργασίες (συγκομιδή καρπών, φροντίδα αγροτικών ζώων, παραγωγή τοπικών προϊόντων, κ.λ.π.), εκμάθηση λαογραφίας και παραδοσιακών τεχνών (π.χ. ξυλογλυπτική και υφαντουργία), όπως επίσης πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Ο συνδυασμός όλων αυτών των πληροφοριών, με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις των επισκεπτών και τις δυνατότητες που παρέχει το φυσικό περιβάλλον, είναι τα κύρια χαρακτηριστικά για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης επισκεπτών.

Είναι γεγονός ότι όλα τα παραπάνω έχουν αναπόφευκτες επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η ύπαρξη ανθρωπίνων δραστηριοτήτων σε φυσικές περιοχές δημιουργεί στο περιβάλλον προβλήματα τα οποία διαταράσσουν την ισορροπία της φύσης. Ανάλογα με το βαθμό εισβολής, το τοπίο δέχεται αλλοιώσεις, αντιστρέψιμες ή μη. Μερικές από αυτές αναλύονται ως εξής (WWF ΕΛΛΑΣ, 2003) :

§ ο μεγάλος αριθμός αυτοκινήτων μπορεί να προκαλέσει διάβρωση του εδάφους

§ η κατασκευή ξενώνων ή άλλες υπηρεσίες, για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, είναι καλό να είναι εναρμονισμένη με το φυσικό περιβάλλον έτσι ώστε τα κτίρια να μην μολύνουν το περιβάλλον οπτικά, αποτελώντας στοιχείο του φυσικού τοπίου και να μην δίνουν την εντύπωση ενός ξένου στοιχείου

- § Η κατασκευή μονοπατιών απαιτεί πολλές φορές την απογύμνωση του μέρους γύρω από αυτό και την τσιμεντοποίηση του ή ακόμα και την τοποθέτηση μεγάλων κομματιών πέτρας
- § Παρόμοιες επιπτώσεις με την πεζοπορία έχει και η ποδηλασία η οποία μπορεί να προκαλέσει διάβρωση του εδάφους
- § Η κατασκήνωση σε ανοιχτούς χώρους είναι εφικτή όταν υπάρχουν οι απαιτούμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες (χώροι υγιεινής – αποχωρητήρια, ντους, τραπέζια για πικνίκ, χώροι όπου κάποιος μπορεί να ανάψει φωτιά, κάδοι απορριμμάτων κ.λ.π.). Οι κατασκηνωτική χώροι πρέπει να είναι συνεχώς καθαροί, για αποτροπή δημιουργίας εστιών μόλυνσης και για την υγιεινή δια βίωση των επισκεπτών όπως και για την προστασία του περιβάλλοντος
- § Η δημιουργία κατασκηνωτικών χώρων σε μικρές περιοχές δεν συνίσταται διότι ο κίνδυνος μόλυνσης του περιβάλλοντος είναι πιο μεγάλος (κίνδυνος πυρκαγιάς κ.λ.π.)
- § Η ιππασία επιτρέπεται σε συγκεκριμένες περιοχές υπό ειδικές συνθήκες. Οι περίπατοι με τα άλογα προκαλούν διαβρώσεις του εδάφους και μείωση της βλάστησης (από τα πατήματα των αλόγων)
- § Το ψάρεμα μειώνει τον αριθμό των αλιευμάτων του υδάτινου οικοσυστήματος.

Οι στρατηγικές διαχείρισης θέτουν τους σκοπούς που θέλουν να επιτύχουν οι φορείς υλοποίησης του σχεδίου διαχείρισης επισκεπτών. Σχεδιάζουν τους μελλοντικούς στόχους και υπογραμμίζουν τα κύρια σημεία της κάθε ενότητας, τα οποία θα αναδεικνύονται περισσότερο. Για την καλύτερη οργάνωση των ιδεών, και την οριοθέτηση των σκοπών, υπάρχουν διάφορες θεματικές ενότητες, κάτω από τις οποίες μπορεί κάποιος να αναλύσει τα σχέδια του εκτενέστερα. Οι ενότητες μπορούν να αναφέρονται α) περιβαλλοντικά θέματα (προστασία περιβάλλοντος), β) πολιτιστικά θέματα (διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς), γ) ικανοποίηση επισκεπτών, δ) αλληλεπιδράσεις με άλλες ομάδες και ε) ο ρόλος της τεχνολογίας στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Η διαχείριση των επισκεπτών αφορά την προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ικανοποίηση των επισκεπτών, τις αλληλεπιδράσεις με άλλες ομάδες και την προώθηση και διαφήμιση υπηρεσιών. Αναλύοντας το καθένα ξεχωριστά θα λέγαμε ότι η προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει κατ' αρχήν να συνεπάγεται τη μείωση των δραστηριοτήτων και άρα των επιπτώσεων σε περιοχές που παρουσιάζουν περιβαλλοντική ευαισθησία. Έπειτα προηγείται η προστασία των φυσικών πόρων η οποία προϋποθέτει την ενημέρωση / εκπαίδευση των επισκεπτών με σκοπό τη διατήρηση και προστασία τους καθώς και την ανάδειξη και διατήρηση της άγριας ομορφιάς του τοπίου.

Στη συνέχεια η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς συνίσταται στην ανάδειξη της μέσω της γνωριμίας των επισκεπτών με τα ήθη και έθιμα του τόπου όπως επίσης και με την προστασία των πολιτιστικών κληροδοτημάτων.

Ως προς την ικανοποίηση των επισκεπτών θα πρέπει να αυξηθούν τα μέτρα ασφάλειάς τους καθώς και οι δραστηριότητές τους σε περιοχές που είναι εφικτό. Έπειτα για την καλύτερη ικανοποίηση τους θα ήταν καλό να δημιουργηθούν νέες υπηρεσίες, να διοργανωθούν περισσότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις, γεγονός που θα αυξήσει το χρονικό διάστημα παραμονής τους σε μια περιοχή.

Επιπλέον όσον αφορά τις αλληλεπιδράσεις με άλλες ομάδες θα πρέπει να μειωθούν επιτυχώς οι προστριβές μεταξύ των διαφορετικών ομάδων επισκεπτών όπως επίσης και μεταξύ των επισκεπτών και του ντόπιου πληθυσμού.

Τέλος η τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων ετών μπορεί να φανεί χρήσιμη στα σχέδια διαχείρισης επισκεπτών, βελτιώνοντας την επικοινωνία μεταξύ επισκεπτών και φορέων διαχείρισης. Η περιοχή μπορεί να διαφημιστεί μέσω του διαδικτύου με οικονομικό τρόπο. Η τηλεόραση, το τηλέφωνο ακόμη και τα διαφημιστικά φυλλάδια και οι αφίσες αναδεικνύουν μια περιοχή μετατρέποντάς την σ' έναν από τους καλύτερους προορισμούς.

Η υλοποίηση των ανωτέρω στόχων πραγματοποιείται μέσα από μια σειρά νέων δραστηριοτήτων και κατασκευών υπηρεσιών με σκοπό την ικανοποίηση και εξυπηρέτηση των επισκεπτών, ενώ παράλληλα θα προστατεύεται και το φυσικό τοπίο. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η δημιουργία νέων υπηρεσιών μπορεί να αυξήσει τον ετήσιο αριθμό των επισκεπτών σε μια περιοχή. Για το λόγο αυτό, προτού προβούμε

σε οποιαδήποτε κατασκευή υποδομών, καλό θα είναι να ελεγχθεί αν η φέρουσα ικανότητα του τοπίου επιτρέπει τη “μεγέθυνση” αυτή.

2.7 ΟΙ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΙΘΑΝΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Αρχικά θα μελετήσουμε τους επιχειρηματίες του τουρισμού, που περιλαμβάνουν τα ταξιδιωτικά γραφεία, τους ιδιοκτήτες ξενοδοχείων και καταλυμάτων. Όσον αφορά τα ταξιδιωτικά γραφεία γενικού τουρισμού είναι γεγονός πως η οργανωμένη μορφή ταξιδιού σε γκρουπ διευκολύνει τη διαχείριση επισκεπτών στο βιότοπο, εφόσον τεθεί ως προϋπόθεση της επίσκεψης το προγραμματισμένο ραντεβού. Ωστόσο ενδέχεται αφ’ ενός η ενημέρωση των επισκεπτών για τις αξίες και την ορθή συμπεριφορά στον βιότοπο να είναι ανεπαρκής, αφ’ ετέρου να υπάρχει έλλειψη πολιτικής για την ενίσχυση της προστασίας μέσω εθελοντικής οικονομικής προσφοράς και τέλος έλλειψη πολιτικής προκειμένου να ενισχυθεί η τοπική κοινωνία και οικονομία μέσω της επιλογής ντόπιων προϊόντων και υπηρεσιών.

Στη συνέχεια ως προς τα ταξιδιωτικά γραφεία τουρισμού περιπέτειας – γραφεία οικοξεναγήσεων σε προστατευόμενες περιοχές θα σημειώναμε πως απευθύνονται σ’ ένα κοινό που έχει ισχυρό κίνητρο να χαρεί τη φύση. Είναι επομένως, ισχυροί εν δυνάμει σύμμαχοι στην προώθηση του ορθού οικοτουρισμού. Από την άλλη έχει παρατηρηθεί ανυπαρξία συνεργασίας με τους αρμόδιους φορείς ούτως ώστε να διαμορφωθούν συνθήκες ασφαλούς, για τον βιότοπο, διεξαγωγής των σπορ, ακόμη ανεπαρκής ενημέρωση των επισκεπτών για την ορθή συμπεριφορά στον βιότοπο καθώς και έλλειψη πολιτικής όσον αφορά την εθελοντική οικονομική προσφορά αλλά και ως προς την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας όπως άλλωστε αναφέρθηκε και προηγουμένως.

Τέλος οι ιδιοκτήτες και οι διαχειριστές υποδομών φιλοξενίας και εστίασης, επιλέγουν αρκετά συχνά την επανάχρηση κτιρίων, λαμβάνουν μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και προβάλλουν τον τοπικό πολιτισμό και τα προϊόντα. Παρ’ όλ’ αυτά εκτός από τις προαναφερθείσες αδυναμίες, παρατηρούνται κι εδώ

προβλήματα όπως παραδείγματως χάριν προβλήματα αισθητικής και αρμονικής ένταξης στο τοπίο, μη λήψη των απαραίτητων μέτρων πρασινίσματος του καταλύματος όπως π.χ. εξοικονόμηση νερού κι ενέργειας ή ανακύκλωση των απορριμμάτων, μη χρήση και προβολή τοπικών προϊόντων.

Κατόπιν όσον αφορά την ομάδα των τουριστών, παρατηρείται μια διαφοροποίηση από τους εξειδικευμένους οικοτουρίστες ως προς το ευρύ τουριστικό κοινό το οποίο κατά πάσα πιθανότητα δεν έχει ορθή συμπεριφορά στο βιότοπο. Οι συνειδητοποιημένοι οικοτουρίστες και ειδικά οι αλλοδαποί απαιτούν μια υψηλή ποιοτικά οικοτουριστική εμπειρία ως προς την καλαισθησία τους, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Οι οικοτουριστικοί προορισμοί στην Ελλάδα απευθύνονται στον εσωτερικό τουρισμό και χαρακτηρίζονται από εποχικότητα. Τα κίνητρα επίσκεψης του εγχώριου τουρισμού είναι συνδυασμός πολιτιστικού και οικολογικού τουρισμού. Συνεπώς η παράταση διαμονής των επισκεπτών θα επιτευχθεί αν προσφερθεί ένα διαφοροποιημένο προϊόν και μεγαλύτερη επαφή με τον τόπο. Επίσης θα ήταν σημαντικό να αναφερθούμε στο ειδικό “οικοτουριστικό κοινό”, το οποίο αποτελούν οι εθελοντές και τα σχολεία καθώς προσφέρουν εθελοντική εργασία για το περιβάλλον και την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Ο εθελοντικός τουρισμός αποτελεί την κατ’εξοχήν μορφή οικοτουρισμού, διότι συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας (ETANAM, 1995).

Στη συνέχεια άλλη ομάδα αποτελούν οι ανεξάρτητοι φορείς που ασχολούνται με τη διαχείριση του περιβάλλοντος, όπως τα κέντρα πληροφόρησης, η μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.α. Οι φορείς αυτοί, μπορούν να αναλάβουν ουσιαστικό ρόλο στον έλεγχο της τουριστικής βιομηχανίας, στη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση και στη διαχείριση επισκεπτών. Όμως δυστυχώς δεν έχουν πάντα την υποστήριξη των τοπικών κοινωνιών ούτε την αρμοδιότητα διαχείρισης των περιοχών.

Ακόμη και το κράτος και διακρατικοί φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση συμβάλλουν με τη χάραξη πολιτικής στην προώθηση του οικοτουρισμού μέσω κείμενων αρχών και συστάσεων όπως το European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas και τα πρακτικά συμβουλίων. Τα διεθνή συστήματα πιστοποίησης θεωρείται ότι και αυτά συμβάλλουν αν και ο πολλαπλασιασμός τους δημιουργεί κάποια σύγχυση στη συνείδηση του κοινού και στις επιχειρήσεις.

Επίσης ο Ε.Ο.Τ. έχει συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση του ήπιου τουρισμού ως μοχλού αναζωογόνησης των τοπικών κοινωνιών. Για παράδειγμα η πολιτική που εφάρμοσε από τη δεκαετία του '70 σε περιοχές όπως τα Ζαγοροχώρια αποτελεί παράδειγμα της συμβολής του κρατικού τομέα στην ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού.

Από την άλλη πλευρά, η πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων δυσχεραίνει τη χάραξη ενιαίας πολιτικής στον τομέα του τουρισμού και του οικοτουρισμού, ειδικότερα, διότι οι αποφάσεις διαφορετικών διοικητικών αρχών μπορεί να είναι αντιφατικές ως προς την ακολουθούμενη στρατηγική. Για παράδειγμα οι αδειοδοτήσεις για τα καταλύματα δεν υπόκεινται πάντα σε μια ενιαία στρατηγική προστασίας και ήπιας ανάπτυξης. Συνεπώς ο συντονισμός σε επίπεδο προστατευόμενης περιοχής είναι πιθανό να αποδειχθεί ευχερέστερος.

Τέλος αναφερόμενοι στην τοπική κοινωνία, η οποία περιλαμβάνει τις τοπικές αρχές, τις εθελοντικές οργανώσεις, όλους όσους έχουν εισόδημα από τον οικοτουρισμό καθώς και το σύνολο των κατοίκων μιας περιοχής, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε μόνο πλεονεκτήματα. Συνεπώς η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στον οικοτουρισμό διασφαλίζει την αποδοχή του καθεστώτος προστασίας. Έπειτα η συμμετοχή της στη διαχείριση υποδομών εξασφαλίζει εισόδημα για τον τόπο σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό όπου τα έσοδα από τις επιχειρήσεις διαφεύγουν εκτός περιοχής. Είναι σημαντικό να αναφερθεί στο συγκεκριμένο σημείο ότι οι φορείς διαχείρισης μπορούν να υποστηρίξουν την κατάρτιση συγκεκριμένων ομάδων της τοπικής κοινωνίας, οι οποίες θα συμμετέχουν στα προαναφερθέντα.

Εν τέλει οι τοπικές αρχές μπορούν να παίξουν καταλυτικό ρόλο στη χάραξη ενιαίας πολιτικής για τον τουρισμό, σε επίπεδο δήμου, νομαρχίας και περιφέρειας. Κατά συνέπεια όσο πιο καλά είναι συντονισμένη η πολιτεία σ' αυτά τα επίπεδα και όσο περισσότερο λειτουργούν δίκτυα προορισμών και αξιοθέατων τόσο πιο επιτυχημένο αποτέλεσμα θα προκύψει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξανδρίδου Ε., Περιοδικό «Αμφίβιο, έκδοση το Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων – Υγροτόπων ΕΚΒΥ, Θεσσαλονίκη»
- Αραβαντινός Αθ., “Πολεοδομικός Σχεδιασμός”, εκδ. Συμμετρία, Αθήνα, 1997
- Ζήσης Ι.- ΠΑΝ.Δ.ΟΙΚ.Ο., “Πράσινο Επιχειρείν”, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. Αθήνα, 2003
- Παπαδημητρίου Γ.- Σωτηρέλης Γ., “Το Σύνταγμα της Ελλάδας”, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002
- Κοκκώσης Χ. – Τσάρτας Π., “Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον”, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2001
- Κομίλης Π., “Οικοτουρισμός: Η Εναλλακτική Προοπτική Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης”, εκδ. Προπομπός, 2007
- Περγαντής Φ., “Μελέτη Έρευνας Αγοράς και Προγραμμάτων Περιηγήσεων Αμβρακικού”, ΕΤΑΝΑΜ Α.Ε., Μάρτιος 1995
- Σβορώνου Ε., “Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές”, WWF ΕΛΛΑΣ, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Αθήνα, 2003
- Σταματίου Ελ., “Διαχείριση Περιβάλλοντος. Πολιτικές για την Προστασία των ακτών της Ελλάδας. Η Εμπειρία από το Χώρο της Μεσογείου”, Διδακτορική Διατριβή, ΤΑΠΑ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1997
- Τερκενλή Θ., “Το Πολιτισμικό Τοπίο: Γεωγραφικές Προσεγγίσεις”, εκδ. Παπαζήση - Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αθήνα, 1996
- Φλογαίτη Ευγ., “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998
- «Η προστασία των Εθνικών Δρυμών», Πρακτικά Συνεδρίου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2001
- «Τουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές στην Ελλάδα». Πρακτικά – Συμπόσιο, 15-16 Οκτωβρίου, Σητεία – Κρήτη, 2001
- Υπουργείο Ανάπτυξης, “Σχεδιασμός Δράσεων Πιλοτικού Χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού”, Δεκέμβριος 2000
- www.medsos.gr
- www.kepkaonline.gr
- www.eurocharity.org

Β ΜΕΡΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 «Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ»

3.1 Ο ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

Ο Αμβρακικός κόλπος, όπως είναι σήμερα, είναι δημιούργημα μίας μακροχρόνιας φυσικής και ανθρωπογενούς εξέλιξης. Η έντονη τεκτονική δραστηριότητα από 3 εκατ. έως 10.000 χρόνια πριν, δημιούργησε ένα βύθισμα που σταδιακά γέμισε με τις αποθέσεις των ποταμών Λούρου και Αραχθού. Η βαθμιαία ανύψωση της στάθμης της θάλασσας επέτρεψε στα νερά του Ιονίου να πλημμυρίσουν τον κόλπο δίνοντάς του τη σημερινή μορφή. Η ανθρώπινη παρέμβαση στην περιοχή αρχίζει από την παλαιολιθική εποχή και εντείνεται στην πορεία της ιστορίας.

Ο Αμβρακικός κόλπος, έκτασης 405 km², αποτελεί ουσιαστικά μία κλειστή εσωτερική θάλασσα που επικοινωνεί με το Ιόνιο Πέλαγος μέσω ενός στενού δίαυλου, το Άκτιο. Η ποικιλομορφία των βιότοπων που απαντώνται στον Αμβρακικό κόλπο διαμορφώνεται από τα δύο ποτάμια που καταλήγουν στον κόλπο, μεγάλες και μικρές λιμνοθάλασσες, λουρονησίδες που χωρίζουν τις λιμνοθάλασσες από τη θάλασσα, παραποτάμιες ζώνες, υγρά λιβάδια, αλίπεδα κλπ. Ο Αμβρακικός περιβάλλεται από 20 λιμνοθάλασσες, συνολικής έκτασης 70km². Χαρακτηρίζονται από μεγάλη βιολογική παραγωγικότητα, λειτουργούν ως φυσικά εκτροφεία ψαριών και καρκινοειδών που αποτελούν τροφή για πολλά είδη πτηνών και άλλων οργανισμών. Επιπλέον, συνθέτουν μία από τις βασικές οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής που είναι η αλιεία (www.amvrakikorama.blogspot.com).

Στον Αμβρακικό έχουν καταγραφεί 270 είδη πουλιών, από τα οποία τα μισά είναι απειλούμενα. Τα πιο γνωστά είναι ο αργυροπελεκάνος, η λαγγόνα, η βαλτόπαπια, ο κραυγαετός και ο σικταετός. Έχει πλούσια βλάστηση με εκτεταμένους καλαμιώνες, αρμυρήθρες, βούρλα, παραποτάμια είδη κλπ. Υπάρχουν 33 είδη ψαριών εκ των οποίων τα 15 αλιεύονται. Από τα ερπετά χαρακτηριστικά είναι η θαλάσσια χελώνα *caretta caretta*, η νεροχελώνες και τα νερόφιδα. Από θαλάσσια θηλαστικά το

πιο γνωστό είναι το ρινοδέλφιο. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα έγινε και επανεισαγωγή των νεροβούβαλων.

Η παρουσία του ανθρώπου στην περιοχή χρονολογείται από τη νεολιθική εποχή (4.500-3.200 π.Χ.). Η αρχαία Αμβρακία ήταν κτισμένη στη θέση της σημερινής Άρτας. Διασώζονται αξιόλογα μνημεία, όπως η αρχαία Νικόπολη, αρχαία κάστρα (Άρτας, Βόνιτσας, Ρωγών και Φιδόκαστρο), λιμάνια (Κόπραινα), γεφύρια και πλακόστρωτοι δρόμοι. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες έχουν επηρεάσει το τοπίο και τα φυσικά οικοσυστήματα. Στο όνομα της «ανάπτυξης» έχουν γίνει εκτεταμένες αποστραγγίσεις, φράγματα, εκτροπές ποταμών, χιλιάδες γεωτρήσεις, δημιουργώντας τεράστια περιβαλλοντικά προβλήματα (ρύπανση αλλοίωση του υδρολογικού ισοζυγίου, παράνομη υλοτομία, αμμοληψίες, υπερβόσκηση, λαθροθηρία, παράνομες χωματερές, άναρχη δόμηση κλπ.

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι συνεπώς ένας από τους σημαντικότερους υγρότοπους της Ευρώπης με δεκάδες σπάνια ψάρια και πουλά. Αποτελείται από το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Άραχθου και τις λιμνοθάλασσες Ροδιάς (13.5km²), Λογαρού (27,75 km²), Τσουκαλιού (16,5 km²) και Αγρίλου.

Η Ελληνική πολιτεία προχώρησε στη θεσμοθέτηση και οριοθέτηση του Εθνικού Πάρκου Αμβρακικού Κόλπου με την υπ' αριθ. 11989/08 ΚΥΑ, με στόχο την προστασία, διατήρηση και διαχείριση της φύσης και του τοπίου του Αμβρακικού κόλπου, ως φυσικής κληρονομιάς και πολύτιμου φυσικού πόρου.



Ο Αμβρακικός κόλπος είναι ένας από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους υγρότοπους της Ευρώπης και συμπεριλαμβάνεται στους 11 Ελληνικούς υγρότοπους διεθνούς ενδιαφέροντος της Σύμβασης Ramsar. Ο Αμβρακικός παρουσιάζει τους μεγαλύτερους καταγεγραμμένους αριθμούς υδρόβιων πουλιών (μεσοχειμωνιάτικες καταμετρήσεις, 1968 – 2003). Το Εθνικό πάρκο έχει έκταση 1.300km² περίπου και καλύπτει εκτάσεις από τρεις νομούς: της Πρέβεζας, της Άρτας και της Αιτωλοακαρνανίας. Περιλαμβάνει σύνθετα οικοσυστήματα και φιλοξενεί τον μεγαλύτερο καλαμιώνα των Βαλκανίων που βρίσκεται στη λιμνοθάλασσα της Ροδιάς (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας).

Το 2003 ιδρύθηκε ο Φορέας Διαχείρισης του Αμβρακικού με σκοπό την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση του σημαντικού αυτού οικοσυστήματος. Το Εθνικό Πάρκο Αμβρακικού Κόλπου είναι η ένατη περιοχή που θεσμοθετείται ως προστατευόμενη περιοχή από το Μάρτιο του 2004. ως προστατευόμενες περιοχές έχουν θεσμοθετηθεί μέχρι σήμερα το Εθνικό Υγροτοπικό Πάρκο Έβρου, το Εθνικό Πάρκο δασικού συμπλέγματος Δαδιάς – Σουφλίου στον ίδιο νομό και τα Εθνικά Πάρκα στη λίμνη Κερκίνη στη βόρεια Πίνδο, στη Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου, στον υγρότοπο Αξιού – Αλιάκμονα – Γαλλικού – Λουδία – Λιμνοθάλασσας Καλοχωρίου, στη λίμνη Καστοριάς και στο Ψαλίδι της Κω.

Στόχος του πάρκου αυτού είναι η προστασία της χλωρίδας και της πανίδας του Αμβρακικού, καθώς και των σπάνιων υγροβιότοπων του, αλλά και η θέσπιση κανόνων για την αλιεία, τις ιχθυοκαλλιέργειες και τη διακίνηση των πλοίων. Το Πάρκο του Αμβρακικού θα χωρίζεται σε τέσσερις ζώνες, ανάλογα με το βαθμό προστασίας. Στην πρώτη ζώνη, περιλαμβάνονται κυρίως οι λίμνες και οι λιμνοθάλασσες, επιτρέπονται επιστημονική έρευνα, εργασίες βελτίωσης και αποκατάστασης των οικοσυστημάτων, γεωργία και βόσκηση. Επίσης, στα ιχθυοτροφεία εισάγονται περιβαλλοντικοί όροι λειτουργίας.

Στη δεύτερη ζώνη, επιτρέπονται ακόμη ορισμένες δραστηριότητες όπως η ημι – εντατική υδατοκαλλιέργεια, το κυνήγι και οι ήπιες τουριστικές δραστηριότητες. Η Τρίτη ζώνη, η οποία είναι περισσότερο περιορισμένη, συγκροτείται στην περιοχή λιμνοθάλασσας Λογαρού και αφορά τις υδατοκαλλιέργειες, ενώ η τέταρτη ζώνη αφορά τις χερσαίες εκτάσεις γύρω από τον Αμβρακικό. Στα όρια της ζώνης αυτής, σύμφωνα με την υπουργική απόφαση, δεν επιτρέπονται οι εγκαταστάσεις υγρών καυσίμων άνω

των 200 κυβικών μέτρων, ενώ οι ήδη υφιστάμενες θα πρέπει εντός πέντε ετών να μετεγκατασταθούν. Παράλληλα, μέσα στον Αμβρακικό κόλπο, απαγορεύεται ο διάπλους μονοπύθμενων δεξαμενόπλοιων, ενώ για τα διπύθμενα ορίζονται ειδικές διαδρομές.

Τέλος, στο σημείο αυτό θα επεξηγήσουμε τη Συνθήκη Ramsar, στην οποία προηγουμένως αναφερθήκαμε. Η εν λόγω Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 1975 και είναι η πρώτη σύμβαση που ασχολήθηκε αποκλειστικά με την προστασία των βιότοπων (www.ornithologiki.gr). Πιο συγκεκριμένα, η Συνθήκη προβλέπει :

- Οριοθέτηση υγρότοπων μέσα στα όρια της εδαφικής επικράτειάς τους που θα περιληφθούν σ' ένα κατάλογο υγρότοπων διεθνούς σημασίας.
- Τα συμβαλλόμενα κράτη να καθορίζουν και να εφαρμόζουν τέτοιο σχεδιασμό ώστε να προωθήσουν τη διατήρηση των υγρότοπων που συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο αυτό καθώς και την κατά το δυνατόν ορθολογική χρήση των υγρότοπων εντός της εδαφικής επικράτειας.
- Να προωθούν την προστασία των υγρότοπων και της υδρόβιας ορνιθοπανίδας οριοθετώντας προστατευόμενες περιοχές σε υγρότοπους, είτε συμπεριλαμβάνονται είτε όχι και παρέχοντας επαρκή μέτρα για τη φύλαξή τους.
- Κάθε συμβαλλόμενο κράτος πρέπει να οριοθετεί τουλάχιστον μία περιοχή που να συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο κατά τη στιγμή που υπογράφεται η Συνθήκη.

Σαν διεθνούς σημασίας χαρακτηρίζεται ένας υγρότοπος αρχικά αν φιλοξενεί τουλάχιστον το 1% του μεταναστευτικού πληθυσμού της βιογεωγραφικής περιοχής, (όρος που χρησιμοποιείται από τους ορνιθολόγους οι οποίοι έχουν χωρίσει τη γη σε διάφορες ζώνες για την ευκολότερη μελέτη της ορνιθοπανίδας) από ένα υδρόβιο είδος, φτάνει ο αριθμός των πουλιών να μην είναι μικρότερος από 100 άτομα. Ακόμη αν σταματούν εκεί τουλάχιστον 10.000 πάπιες ή φαλαρίδες και αν φιλοξενεί ένα σημαντικό αριθμό ζώων και φυτών που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Σαν υγρότοπος εθνικής σημασίας χαρακτηρίζεται αυτός στον οποίο σταματούν εκεί τουλάχιστον 5.000 υδρόβια πουλιά και τουλάχιστον το 1% του ολικού αριθμού της χώρας από ένα υδρόβιο είδος (Καρπαδάκης Κ., 2001).

Η Ελλάδα ήταν η έβδομη χώρα που υπέγραψε και ενεργοποίησε τη Συνθήκη Ramsar με το Ν.Δ. 791/74 ανακηρύσσοντας έντεκα υγροτοπικές περιοχές που συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο Υγρότοπων Διεθνούς Σημασίας. Άλλες διεθνείς Συμβάσεις που αναφέρονται εμμέσως στην προστασία των υγροτόπων είναι η Σύμβαση της Βέρνης – για την προστασία της χλωρίδας, της πανίδας και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (Ν.1335/83), η Σύμβαση της Βόννης – για την προστασία των αποδημητικών ειδών (Ν.2719/99), η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα (Ν. 2204/94) κ.α.

Σήμερα υπάρχουν καταγεγραμμένοι στην Ελλάδα πάνω από 400 υγρότοποι, με συνολική έκταση 2.000.000 στρεμμάτων. Από την άνωδρη Γαύρο στο Λυβικό μέχρι τα Δίκαια του Έβρου και από την Κέρκυρα μέχρι τη Ρόδο, εκβολές ποταμών και αλίπεδα, υγρολίβαδα και λιμνοθάλασσες, λίμνες και πηγές, έλη και τέλματα, αλμυρόβαλτοι και γλυκόβαλτοι, δέλτα ποταμών και αλυκές συνθέτουν ένα μοναδικό υγροτοπικό μωσαϊκό, που πέρα από την ομορφιά του, είναι ένα πολύτιμο στοιχείο του οικολογικού μας πλούτου.

Πίνακας 2
Υγρότοποι Διεθνούς Σημασίας (Σύμβασης Ramsar)
Δέλτα Έβρου
Λίμνη Ισμαρίδα(Μητρικού) και λιμνοθάλασσες Ροδόπης(Πτελέα - Έλος, Μέση, Αρωγή, Φανάρι)
Λίμνη Βιστωνίδα και λιμνοθάλασσες Πόρτο Λάγος, Λάφρη και Λαφρούδα
Δέλτα Νέστου και λιμνοθάλασσες ΒΔ Κεραμωτής(Ερατεινό, Βάσοβα, Αγίασμα)
Λίμνη Κερκίνη
Λίμνη Κορώνεια και λίμνη Βόλβη
Δέλτα Γαλλικού, Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα - Αλυκές Κίτρους
Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα
Δέλτα Λούρου και Αραχθού (Αμβρακικός Κόλπος)
Λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου και Αιτωλικού - Δέλτα Αχελώου, Εύηνου
Λιμνοθάλασσα Κοτύχι - δάσος Στοφυλιάς και γύρω υγρότοποι

Πηγή: www.ionianguide.com

Άλλοι σημαντικοί υγρότοποι είναι οι ακόλουθοι: Δέλτα Καλαμά, λίμνες Θεσπρωτίας (Καλοδίκι, Λιμνοπούλα, Προντάκι κ.α.), λίμνες Αιτωλοακαρνανίας (Τριχωνίδα, Λυσιμαχεία, Αμβρακία, Οζερός), λιμνοθάλασσα Πύλου, εκβολή Ευρώτα, λίμνη Στυμφαλία, υγρότοποι Τροιζηνίας, έλος Μαραθώνα, λίμνη Δύστου, λιμνοθάλασσα Ιστιαίας, Δέλτα Σπερχειού, ταμιευτήρες Κάρλας, δέλτα Πηνειού, λιμνοθάλασσα Επανομής – Αγγελοχωρίου, λίμνη Δοϊράνη, λίμνες Δυτικής Μακεδονίας (Βεγορίτιδα, Πετρών, Χειμαδίτης, Ζάζαρη), λιμνοθάλασσα Λήμνου (Χορταρόλιμνη, Αλυκή κ.α.), λιμνοθάλασσα Λέσβου (Καλλονή, Πολύχνιτος κ.α.), λιμνοθάλασσα Κω (Ψαλίδι, Τιγκάκι), υγρότοποι Κρήτης (λίμνη Κουρνιά, Αγιά, εκβολές Γεροποτάμου, Αναποδάρι κ.α.).

3.2 ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ – Ο ΥΓΡΟΤΟΠΟΣ ΤΟΥ ΑΜΒΑΡΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Οι υγρότοποι, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις, είναι “ φυσικές ή τεχνητές περιοχές, παρόχθιες, παραλίμνιες ή παράκτιες περιοχές, αλυκές, έλη, τέλματα, βάλτοι ή και κατακλυζόμενες, μόνιμα ή πρόσκαιρα, από τα νερά της βροχής εκτάσεις, αλλά και περιοχές που καλύπτονται από θαλασσινό νερό το βάθος του οποίου δεν ξεπερνάει τα έξι μέτρα” (www.ionio.gr).

Οι υγρότοποι είναι γνωστό ότι αποτελούν ευαίσθητα οικοσυστήματα ανυπολόγιστης αξίας για την οικονομία της φύσης, τη λειτουργία της και την περιβαλλοντική μας κληρονομιά κι αυτό συμβαίνει για τους εξής λόγους. Οι υγρότοποι προσφέρουν οικονομικές, πολιτιστικές, επιστημονικές, ψυχαγωγικές και άλλες δυνατότητες. Στη συνέχεια αποτελούν κυρίαρχο στοιχείο για την υδρομηχανική ισορροπία μεταξύ του εδάφους και του νερού. Ακόμη ρυθμίζουν την υδρολογική δυναμική, δηλαδή το κλίμα, τη ροή και τη στάθμη των υδάτων και ανήκουν στα παραγωγικότερα οικοσυστήματα από άποψη παραγόμενης βιομάζας. Τέλος είναι περιοχές αδιάκοπων ενεργειακών διεργασιών (π.χ. βιο – γεωχημικές, φυσικοχημικές, θερμικές, παραγωγή αλλά και δέσμευση αερίων) και επίσης συγκεντρώνουν μεγάλη ποικιλότητα σε είδη χλωρίδας και πανίδας κ.α.

Είναι γνωστό ότι από τις λειτουργίες των υγρότοπων απορρέουν “ αξίες” οι οποίες έχουν ορισμένη δυναμική για κάθε υγροτοπική περιοχή. Έτσι, με τη γνώση των

“ αξιών” κάθε υγρότοπου μπορεί να διαπιστωθεί η σημαντικότητα ή όχι της περιοχής. Στις ερευνητικές “αξίες” συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η βιοποικιλότητα, η ορνιθολογική, η αλιευτική και η χλωριδική τους αξία, η αποταμίευση νερού, η συγκράτηση και εξουδετέρωση τοξικών, θρεπτικών και άλλων συστατικών και ουσιών. Όσες από τις “αξίες” μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον άνθρωπο αποτελούν τις “χρήσεις” του υγρότοπου, δηλαδή την κινητική ενέργεια του συστήματος και επομένως η ορθολογική διαχείριση των “χρήσεων” κάθε υγρότοπου συντελεί στη διατήρησή του.

Επομένως οι σημαντικότερες λειτουργίες και αξίες των υγρότοπων είναι οι ακόλουθες. Αρχικά η υδρολογική που περιλαμβάνει την αρδευτική (πολλοί φυσικοί και τεχνητοί υγρότοποι χρησιμοποιούνται για πότισμα καλλιεργειών) και υδρευτική αξία καθώς και τον εμπλουτισμό των υπόγειων νερών καθώς το νερό που συγκεντρώνεται στους υγρότοπους εμπλουτίζει τα υπόγεια στρώματα νερού. Αποτελεί ένα τεράστιο φίλτρο καθαρισμού αφού οι καλαμιώνες που αναπτύσσονται σε πολλούς υγρότοπους λειτουργούν ως ένα τεράστιο φίλτρο καθαρίζοντας το νερό από φερτά υλικά και ρύπους. Έπειτα έχουμε τη βιο – γεωχημική που συνίσταται στη βελτιστοποίηση της ποιότητας του νερού και στην παγίδευση φερτών υλικών (ακινητοποίηση και μετασχηματισμός ρύπων σε ανενεργά συστατικά). Στη συνέχεια διακρίνουμε την κλιματική λειτουργία που συμβάλλει στην ύπαρξη ηπιότερου κλίματος σε τοπική κλίμακα, στην ελαχιστοποίηση των ακραίων φαινομένων καθώς και των ζημιών από παγετούς και καύσωνες. Ακόμη υπάρχει η οικολογική που βοηθά στην υποστήριξη της βιοποικιλότητας και των ενδιαιτημάτων (πανίδα, χλωρίδα, οικότοποι κ.α.) καθώς και η παραγωγική λειτουργία που υποστηρίζει τη παραγωγή τροφής και τη συντήρηση των τροφικών πλεγμάτων (τροφή στα αγροτικά ζώα, συντήρηση άγριας ζωής, τροφικές αλυσίδες, αλιεία κ.α.) δηλαδή συμβάλλουν στην κτηνοτροφία διότι εκτρεφόμενα αιγοπρόβατα και βοοειδή βρίσκουν άφθονη τροφή στα υγρά λιβάδια, γεγονός που τους καθιστά πολύτιμο οικονομικό κεφάλαιο. Ακόμη συμβάλουν στην ανάπτυξη της αλιείας ως παραδοσιακή παραγωγική δραστηριότητα και μαζί με την ιχθυοκαλλιέργεια και την υδατοκαλλιέργεια αποτελούν σημαντικό οικονομικό πόρο. Εκτός των άλλων συμβάλλουν στη δημιουργία αλυκών με ειδικούς διαμορφωμένους χώρους σύλληψης υδάτων. Τέλος έχουμε τις διάφορες άλλες λειτουργίες που περιλαμβάνουν την αξία της αναψυχής, του οικοτουρισμού, την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την έρευνα και την περιβαλλοντική κληρονομιά.

Η οριοθέτηση για την προστασία κάθε υγροτοπικής περιοχής, τις περισσότερες φορές δεν μπορεί να ακολουθεί τα συγκεκριμένα όρια του υγρότοπου, όπως αυτά έχουν προκύψει από την αναγνώριση. Αυτό είναι επακόλουθο διότι κατ' αρχήν μέσα στον υγρότοπο μπορεί να υπάρχουν περιοχές που βρίσκονται κάτω από διαφορετικό καθεστώς ιδιοκτησίας και χρήσης (δημόσιες και ιδιωτικές εκτάσεις, χρήση για βόσκηση, καλλιέργεια, άντληση νερών κ.α.) τα οποία είναι πρακτικά δύσκολο να διευθετηθούν. Επίσης ο υγρότοπος ως οικοσύστημα δεν είναι απομονωμένος από το γειτονικό δάσος, την ευρύτερη λεκάνη απορροής του και επομένως θα πρέπει να αξιολογείται ως ένα ενιαίο σύνολο, με τις ιδιαιτερότητες και τις επιρροές που προκύπτουν από τα φυσικά αίτια και τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Τέλος η εύκολη εφαρμογή της οριοθέτησης συνήθως ακολουθεί τα εμφανή και χαρακτηριστικά τοπογραφικά στοιχεία της περιοχής (λόφος, συστάδες δέντρων, αναχώματα, οδικό δίκτυο κ.α.) τα οποία μπορεί και να βρίσκονται έξω από τα στενά όρια του αναγνωρισμένου υγρότοπου.

Ανάλογα με τους σκοπούς της η οριοθέτηση συνήθως βασίζεται σε διαφορετικά κριτήρια που για παράδειγμα έχουν να κάνουν με τον έμβιο κόσμο που χρειάζεται την ειδική προστασία (ενδημικά ψάρια), με τις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες, με την εφικτότητα εφαρμογής των μέτρων κ.α.

Στη Ελλάδα η οριοθέτηση ενός υγροτόπου για λόγους προστασίας των έμβιων όντων, ακολουθεί τη διαδικασία της “ζώνης” όπου συνήθως οριοθετούνται δύο ζώνες, η περιοχή με τη μικρότερη και τη μεγαλύτερη (πυρήνας) προστασία ή και η ζώνωση σε τέσσερις ζώνες με την αυστηρή προστασία, την ενδιάμεση και με την συμβατότητα ή όχι ορισμένων ή όλων των τοπικών δραστηριοτήτων.

Πριν από 70 περίπου χρόνια, η συνολική επιφάνεια των ελληνικών υγροτόπων ήταν σχεδόν τριπλάσια από τη σημερινή. Τα τελευταία 50 χρόνια, δηλαδή, επιφέραμε πλήθος αλλαγών στους υγρότοπους της χώρας μας : λίμνες στερήθηκαν τμήματα ολόκληρα από το ζωτικό τους χώρο, λίμνες, λιμνοθάλασσες και έλη αποξηράθηκαν, ποτάμια τιθασεύτηκαν με φράγματα, δάση παραποτάμια εκχερσώθηκαν. Η πλειοψηφία των καταστροφικών αλλαγών στο περιβάλλον και στο τοπίο έγινε από τον άνθρωπο ο οποίος, αναζητώντας να αυξήσει τα παραγόμενα αγαθά του, έκρινε ότι έτσι θα αποκτούσε περισσότερη γη για καλλιέργεια. Με τα σημερινά δεδομένα όμως, η

άποψη αυτή κρίνεται αβάσιμη, μιας και οι υγρότοποι παράγουν οργανική ύλη πολλαπλάσια από αυτή των αγρών.

Σήμερα, έχει αποδειχθεί με επιστημονικά μέσα ότι οι βιότοποι αυτοί προσφέρουν πλήθος αγαθών. Τέτοια αγαθά εκτός από την οικονομία (αλιεία, τουρισμός κ.α.) είναι βέβαια και η υγεία, η ομορφιά, η φυσική και η πολιτιστική κληρονομιά, η επιστημονική έρευνα και η εκπαίδευση, αγαθά που συνυπάρχουν με την έννοια του υγροτόπου και τα οποία δεν είναι δυνατόν να τα αφήσουμε να χαθούν. Οι τόποι αυτοί είναι πλούσιοι σε ανόργανη και οργανική ύλη καθώς και σε αποθέματα νερού υπόγειου, πόσιμου, αρδευτικού, δεσμεύουν διοξείδιο του άνθρακα και αποθηκεύουν ή απελευθερώνουν θερμότητα ρυθμίζοντας έτσι το μικροκλίμα μιας περιοχής. Επίσης, διαθέτουν μηχανισμούς για τον έλεγχο των πλημμυρών και συντηρούν μεγάλη βιολογική ποικιλότητα. Για τους λόγους αυτούς έχουν για τον άνθρωπο αλλά και για τη ζωή γενικότερα μία ανυπολόγιστη αξία.

Όπως προαναφέραμε, ο Αμβρακικός κόλπος είναι ένας από τους μεγαλύτερους υγρότοπους της Ελλάδας και από άποψη μεγέθους αλλά και από άποψη σημαντικότητας. Στην περιοχή σχηματίζεται ένα πραγματικό μωσαϊκό υγροτόπων με μεγάλες λιμνοθάλασσες, παραποτάμιες ζώνες, καλαμιώνες και σχηματισμούς αμμολωρίδων οι οποίες χωρίζουν τις λιμνοθάλασσες από τον κόλπο.

Η λιμνοθάλασσα είναι μία ρηχή λίμνη δίπλα στη θάλασσα. Δημιουργείται από τη δράση ενός ποταμού και των κυμάτων, που σωριάζουν λάσπη σε μια αβαθή ακτή και τελικά απομονώνουν ένα κόλπο από τη θάλασσα. Λιμνοθάλασσα μπορεί να είναι μία μικρή παράκτια “λαγκούνα”, μήκους μερικών δεκάδων μέτρων, αλλά και ένας πελώριος κλειστός όρμος. Επειδή έχει προέλθει από τη θάλασσα, μία λιμνοθάλασσα έχει πάντα αλμυρό ή υφάλμυρο νερό. Συχνά επικοινωνεί με τη θάλασσα μέσα από φυσικές ή τεχνητές διόδους. Το χειμώνα, δέχεται πολλά γλυκά νερά από βροχές ή ποτάμια και το νερό της είναι λιγότερο αλμυρό. Το καλοκαίρι, ορισμένες λιμνοθάλασσες που αποκαλούνται «αλυκές», ξεραίνονται και απομένει το στρώμα αλατιού πάνω στο έδαφος (www.ionio.gr).

Ο Αμβρακικός συγκεντρώνει τουλάχιστον 20 ακέριες λιμνοθάλασσες, περισσότερο από κάθε άλλο μέρος στην Ελλάδα. Κάθε μία από αυτές έχει μοναδική φυσιογνωμία. Πολλές λιμνοθάλασσες χωρίζονται από τη θάλασσα με λουρονησίδα, μία μακριά και πολύ στενή λουρίδα άμμου. Ορισμένες λουρονησίδες του Αμβρακικού

έχουν σχηματιστεί από εκατομμύρια κελύφη αχιβάδων αντί από άμμο. Αυτές οι «οστρακοπαράλιες» είναι από τις ελάχιστες που υπάρχουν στη Μεσόγειο. Στις διόδους επικοινωνίας με τη θάλασσα υπάρχουν «ιβάρια», ειδικά φράγματα που επιτρέπουν στο νερό να περνάει αλλά παγιδεύουν τα ψάρια και τα καρκινοειδή. Το ψάρεμα με ιβάρια συνεχίζει μία ιστορική παράδοση αιώνων.

Τρεις είναι οι βασικές λιμνοθάλασσες της περιοχής: η λιμνοθάλασσα της Ροδιάς, γνωστή και ως ένας από τους πιο παραγωγικούς χελότοπους της Ελλάδας από την οποία μεγάλες ποσότητες χελιών εξάγονται σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, η λιμνοθάλασσα Τσουκαλιό, νότια της Ροδιάς, στο δυτικό άκρο της οποίας εκβάλλει ο ποταμός Λούρος και η λιμνοθάλασσα Λογαρού, περιοχή πλούσια σε αλιεύματα. Στις λιμνοθάλασσες κυριαρχούν μεγάλες εκτάσεις με καλαμιώνες οι οποίες καταλαμβάνουν περίπου 32.000 στρέμματα

Η ζωή μιας λιμνοθάλασσας κρέμεται από μια κλωστή νερού. Η ευαίσθητη υδρολογική ισορροπία της λιμνοθάλασσας εύκολα ανατρέπεται, αν αυτή αποκοπεί από τη θάλασσα, αν δεχθεί λιγότερο γλυκό νερό το χειμώνα, αν υποστεί εκσκαφές και μπαζώματα.

Στον Αμβρακικό πολλές λιμνοθάλασσες έχουν ήδη υποστεί αλλαγές εξαιτίας της δράσης του ανθρώπου. Η αποξήρανση των γειτονικών ελών και η κατασκευή φραγμάτων στα ποτάμια, άλλαξαν ριζικά το υδάτινο ισοζύγιο. Παράλληλα, μείωσαν τα φερτά υλικά που δημιουργούσαν τις λουρονησίδες και τις νησίδες των λιμνοθαλασσών, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σήμερα ενδείξεις ότι αυτές διαβρώνονται γρήγορα από τα κύματα. Για να αντιμετωπιστεί η διάβρωση και για να κατασκευαστούν δρόμοι πρόσβασης για τις αλιευτικές εγκαταστάσεις, σκεπάστηκαν με χώμα οι μοναδικές λουρονησίδες από όστρακα. Τα φυτοφάρμακα που καταλήγουν στο νερό και η συχνή ενόχληση απειλούν ορισμένα σπάνια είδη πουλιών. Σήμερα, οι λιμνοθάλασσες είναι από τα πιο απειλούμενα οικοσυστήματα στην Ευρώπη.

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι ένας υγρότοπος υψίστης αξίας όχι μόνο για τα ελληνικά αλλά και για τα διεθνή δεδομένα. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για την περιοχή προέρχεται από τα ρυπογόνα συστατικά που μεταφέρουν οι ποταμοί που εκβάλλουν στην περιοχή καθώς και τα κατάλοιπα από την επεξεργασία των γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων από τις μονάδες της ευρύτερης περιοχής. Όμως η

προστασία του υγρότοπου έχει γίνει συνείδηση στους κατοίκους και στις αρχές της περιοχής και εδώ και καιρό τελεί υπό ειδικό καθεστώς διαχείρισης.

Σ' αυτό το σημείο θα ήταν εύλογο να αναφέρουμε την πρωτοβουλία MedWet. Η Μεσογειακή Επιτροπή για τους υγρότοπους (MedWet) είναι μία πρωτοβουλία που γεννήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90 και εξελίχθηκε σαν μία προσπάθεια μακροπρόθεσμης συνεργασίας ανάμεσα σε κυβερνήσεις, διεθνείς συμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περιβαλλοντικές οργανώσεις, ιδρύματα και οργανισμούς καθώς και μεμονωμένα άτομα για την προστασία, μελέτη και διαχείριση υγροτόπων της μεσογειακής λεκάνης και τελεί υπό την αιγίδα της Σύμβασης Ramsar με την υποστήριξη της Ε.Ε (WWF ΕΛΛΑΣ, 2003).

Το Νοέμβριο του 1996 καθορίστηκαν οι προτεραιότητες δράσης της επιτροπής που είναι οι ακόλουθες;

- Να γίνουν γνωστές οι λειτουργίες και οι αξίες των υγροτόπων για τον άνθρωπο, τόσο σε εκείνους που παίρνουν τις αποφάσεις, όσο και στο ευρύ κοινό
- Να προωθηθεί η ολοκληρωμένη διαχείριση σημαντικών περιοχών
- Να ενδυναμωθούν οι θεσμοί διαχείρισης των υγροτόπων, ειδικά μέσω της κατάρτισης
- Να ενθαρρυνθεί μία ολοκληρωμένη προσέγγιση των υγροτόπων, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα ενδιαφέροντα όλων των εμπλεκόμενων μερών

Στην πρώτη συνάντηση της επιτροπής (Θεσ/νίκη, Μάρτιος 1998) προτάθηκε να ενσωματωθούν αυτές οι προτεραιότητες σε επίπεδο Μεσογείου, σε εθνικό και σε τοπικό επίπεδο. Στις αρχές της Διακήρυξης της Βενετίας η επιτροπή τόνισε ότι (web.auth.gr):

- Οι προσπάθειες για την διατήρηση της βιοποικιλότητας θα πρέπει να λάβουν υπ' όψιν τις ανάγκες των τοπικών πληθυσμών μέσα στο πλαίσιο της αειφορικής χρήσης των φυσικών πόρων των υγροτόπων

- Οι υγρότοποι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη ρύθμιση του υδατικού κύκλου στη λεκάνη απορροής τους
- Μία πολύπλευρη προσέγγιση διαχείρισης που εμπλέκει όλους τους ενδιαφερόμενους, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών πληθυσμών, είναι ο καλύτερος τρόπος για τη διατήρηση των υγροτόπων και τη συνετή διαχείριση των υγροτοπικών πόρων.



Επομένως οι υγροτοπικές περιοχές είναι οικοσυστήματα με εκπληκτική δομή και λειτουργικότητα, αποτελούν ζωτικούς χώρους όπου επιβιώνουν αναρίθμητα είδη χλωρίδας και πανίδας, προσφέρουν στον άνθρωπο και στο περιβάλλον γενικότερα οφέλη και υπηρεσίες με κλιματική, οικονομική, πολιτιστική, επιστημονική, ψυχαγωγική και άλλη σημασία.

3.3 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (ΠΑΡΚΟ TORRE GUACETO)

Στη Νότια Ιταλία διάφοροι φορείς και με τη βοήθεια της πολιτείας, δημιούργησαν ένα Εθνικό Πάρκο που τα συνδυάζει όλα – υγρότοπο, βιοκαλλιέργεια και σπάνιο θαλάσσιο οικοσύστημα – ξεπερνώντας όλες τις μεσογειακές δυσκολίες. Το Torre Guaceto, αν και νεαρό, είναι το τέλειο παράδειγμα προστασίας της φύσης και

οικονομικής ανάπτυξης δείχνοντας έτσι το δρόμο και στην Ελλάδα (www.kathimerini.gr).



Το πάρκο αυτό, που απέχει μία ώρα από το Μπάρι, περιέχει απέραντους ελαιώνες με αιωνόβιες ελιές και είναι ένα υγρότοπος – σταθμός για μεταναστευτικά πουλιά, δηλαδή ένα κομμάτι χαρακτηριστικής μεσογειακής χλωρίδας και πανίδας. Καταλαμβάνει μία ακτογραμμή 7km χωρίς καθόλου ανοικοδόμηση – τα μόνα 7 συνεχόμενα χιλιόμετρα σε ολόκληρη την Ιταλία με αυτό το χαρακτηριστικό – και ένα θαλάσσιο οικοσύστημα από τα καθαρότερα και σπανιότερα στην περιοχή. Δύο διαφορετικά οικοσυστήματα, αυτό του υγρότοπου και της θάλασσας, ενώνονται αρμονικά σε ένα κάνοντάς το πλούσιο και σπάνιο. Το μόνο κτίσμα στην ακτή είναι ένας πύργος του 17^{ου} αι. που έδωσε σ' αυτό το ποικιλόμορφο πάρκο το όνομά του.

Οι αγρότες που έχουν γη μέσα στα όρια του Torre Guaceto είναι πάνω από 700, καλλιεργώντας ελιές, λαχανικά, φρούτα, σιτάρι, δημητριακά κ.α. Οι περισσότεροι καλλιεργούν αιωνόβιες ελιές οι κορμοί των οποίων στρέφονται γύρω από τον εαυτό τους με τη φορά που περιστρέφεται η γη, όπως λέει η παράδοση. Ωστόσο το λάδι δεν έχει μεγάλη εμπορική αξία λόγω των παραδοσιακών μεθόδων συλλογής του και αυτό συμβαίνει γιατί αντί να μαζεύουν τις ελιές από τα δέντρα περιμένουν να πέσουν μόνες τους και να τις μαζέψουν από το χώμα. Η επαφή τους με το έδαφος ρίχνει την ποιότητα γιατί όταν πέφτουν έχουν σχεδόν σαπίσει. Η πολιτική του πάρκου προσανατολίζεται στη βιολογική καλλιέργεια διότι έτσι θα αναβαθμιστούν οι καλλιέργειες και θα προστατευτεί το πάρκο, αφού με τα χημικά μολύνεται ο

υδροφόρος ορίζοντας που καταλήγει στον υγρότοπο. Προς το παρόν μόνο ένα 10% των ελαιοπαραγωγών έχουν γίνει βιολογικοί. Πέρυσι βγήκε για πρώτη χρονιά βιολογικό λάδι με το όνομα του πάρκου – L' oro del Parco, το χρυσάφι του πάρκου – και η αρχική δυσπιστία υποχωρεί αφού βλέπουν ότι όχι μόνο κάνουν καλύτερο λάδι, αλλά και το πωλούν πολύ ακριβότερα. Αυτό είναι ένα τέλειο παράδειγμα για το πώς η προστασία του περιβάλλοντος και η οικονομική ευημερία μπορούν να συμβαδίσουν. Στόχος του πάρκου είναι να δημιουργηθεί μία μεγάλη φάρμα που θα παράγει βιολογικά προϊόντα που θα παίρνουν το σήμα του πάρκου.

Το πάρκο περιέχει μικρά δρομάκια που έχουν ανοιχτεί για να περνάνε τα οχήματα του φορέα διαχείρισης για λόγους προστασίας και επίβλεψης της περιοχής. Οι επισκέπτες μπαίνουν εδώ με τα πόδια ή με το ποδήλατό τους. Η εν λόγω περιοχή περιέχει πολλά μεταναστευτικά είδη και γι' αυτό το λόγο αναγνωρίστηκε από τη Συνθήκη Ramsar ως εξαιρετικά σημαντική ακριβώς για το ρόλο της ως μεταναστευτικού σταθμού και στρατηγικής θέσης μεταξύ βόρειας Ευρώπης και Αφρικής.

Προστατευόμενη είναι και η θαλάσσια περιοχή μπροστά από το Torre Guaceto. Στη ζώνη α' δεν επιτρέπεται ούτε το κολύμπι, ενώ στη ζώνη β' δεν επιτρέπεται το ψάρεμα, η διέλευση σκαφών και οι κολυμβητές μπορούν να παραμένουν εκεί μέχρι τη δύση του ηλίου. Η θάλασσα εκεί φιλοξενεί το φύκι *posidonia*, που εμφανίζεται μόνο σε πεντακάθαρα νερά. Γι' αυτό και τα ψάρια προτιμούν την περιοχή για την αναπαραγωγή του.

Το Torre Guaceto είναι πλέον προορισμός για σχολεία, πανεπιστήμια, επιστήμονες, φυσιολάτρες και τουρίστες. Τα καλοκαίρια διοργανώνονται εκδηλώσεις και ξεναγήσεις, ενώ μαθητές που όλο το χρόνο κάνουν περιβαλλοντική εκπαίδευση, την άνοιξη επισκέπτονται το πάρκο.

Οι επισκέπτες μπορούν να περπατήσουν το πάρκο, να κάνουν μπάνιο και ηλιοθεραπεία, να δουν τα πουλιά του υγρότοπου από ξύλινα παρατηρητήρια και να ενημερωθούν για τις δραστηριότητες του φορέα, για τη χλωρίδα, την πανίδα και το θαλάσσιο οικοσύστημα στο Κέντρο Επισκεπτών.

Έχοντας σαν παράδειγμα το νεοσύστατο Torre Guaceto, οι εμπλεκόμενες ομάδες διαχείρισης του Αμβρακικού κόλπου θα ήταν αναγκαίο να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να καταστεί το Εθνικό Πάρκο του Αμβρακικού

κόλπου τουριστικά αξιοποιήσιμο και πάνω απ' όλα οικονομικά παραγωγικό. Μ' αυτό καταδεικνύουμε την ανάγκη για προώθηση της βιολογικής καλλιέργειας εντός του πάρκου, με τα στοιχεία που έχει θέσει ως πρότυπο το παράδειγμα της Ιταλίας, καθώς επίσης και την ήπια τουριστική αναβάθμιση της περιοχής ούτως ώστε να αναδυθεί ο οικοτουριστικός χαρακτήρας της περιοχής αφού οι προδιαγραφές ήδη υπάρχουν. Ωστόσο, απαιτείται μεγάλη προσπάθεια καθώς η ευρύτερη περιοχή του Αμβρακικού κόλπου έχει εχθρό της τον ανθρώπινο παράγοντα και όχι μόνο.

3.4 ΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι ένας από τους μεγαλύτερους κλειστούς κόλπους της Ελλάδας και ένα θαλάσσιο οικοσύστημα για το οποίο εδώ και πολλά χρόνια ζητούμενο ήταν η προστασία από το ανθρωπογενές περιβάλλον που βρίσκεται γύρω και δίπλα από αυτόν. Οι πρόσφατες μεγάλες απώλειες ψαριών σε ιχθυοτροφεία της περιοχής δείχνουν ότι οι προσπάθειες, αν έγιναν, δεν βοήθησαν τον Αμβρακικό. Η μεγαλύτερη οικολογική καταστροφή σημειώθηκε στις 17 Φεβρουαρίου του 2008(www.tanea.gr).

Όλα τα ψάρια σε τρεις μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας στην περιοχή του Μενιδίου του Αμβρακικού κόλπου ήταν νεκρά. Ανάλογη περίπτωση μαζικού θανάτου σε περιοχή του Αμβρακικού είχε εκδηλωθεί κυρίως στις δυτικές ακτές τον Δεκέμβριο του 2008 με απώλειες περίπου 250 τόνων ψαριών που σημειώθηκαν σε 11 μονάδες. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ειδικών, τον μαζικό θάνατο των ψαριών προκάλεσε η άνοδος ανοξικών στρωμάτων νερού (έλλειψη οξυγόνου) από τον πυθμένα του Αμβρακικού, εξαιτίας της εισόδου πολύ ψυχρών μαζών γλυκού νερού. Ωστόσο στους προηγούμενους μαζικούς θανάτους ψαριών στον Αμβρακικό το πρόβλημα το είχαν δημιουργήσει χωρίς αμφιβολία τα απόβλητα των ελαιουργείων.

Οι κίνδυνοι λοιπόν που απειλούν τον Αμβρακικό αναφέρονται παρακάτω. Αρχικά διακρίνουμε την προβληματική ανακύκλωση των νερών. Μετά την κατασκευή και λειτουργία των φραγμάτων της ΔΕΗ στον Λούρο και στον Άραχθο δημιουργήθηκε πρόβλημα στην ανακύκλωση των νερών του κόλπου – το οποίο διαπιστώθηκε και από τις μετρήσεις του Πανεπιστημίου Πατρών – και μαζί με την αλλαγή των

κλιματολογικών συνθηκών και ανομβρία αύξησε την αλατότητα των νερών του. Σε πολλές παράκτιες περιοχές έχει υποχωρήσει υδροφόρος ορίζοντας και έχουν καταληφθεί από υπόγεια αλμυρά νερά. Η κατασκευή του νέου λιμανιού της Πρέβεζας μίκρυνε ακόμη πιο πολύ το άνοιγμα στο στόμιο του κόλπου και έχουν γίνει παρεμβάσεις μπαζώνοντας θαλάσσιο χώρο για την κατασκευή μαρίνας στην πλευρά του Ακτίου. Όλα τα παραπάνω συντελούν στην μεγαλύτερη επιβράδυνση ανανέωσης των νερών του.

Δεύτερο σημαντικό πρόβλημα είναι αυτό της ρύπανσης. Η ρύπανση είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα για τον Αμβρακικό καθώς και λόγω της προβληματικής ανακύκλωσης, οι επιπτώσεις στο οικοσύστημα αυξάνονται ραγδαία. Από τις πηγές των ποταμών Αράχθου και Λούρου έως τις εκβολές τους και δίπλα σε τάφρους και χείμαρρους, λειτουργούν πολλές βιομηχανικές, επιχειρήσεις, χοιροστάσια, πτηνοτροφεία, τυροκομεία, σφαγεία και ελαιοτριβεία, οι βιολογικοί καθαρισμοί των οποίων υπολειπούνται ή δεν λειτουργούν με αποτέλεσμα τα λύματά τους να καταλήγουν άμεσα ή έμμεσα σε παρακείμενους τάφρους και ποτάμια και να καταλήγουν στον Αμβρακικό Κόλπο. Επίσης δεν υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο που να οριοθετεί την εγκατάσταση των μονάδων αυτών στις περιοχές πέριξ του Αμβρακικού, σε συνδυασμό με την επιβάρυνση ή μη του περιβάλλοντος καθώς και των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων από την λειτουργία τους. Έτσι οι Νομάρχες και οι Περιφερειάρχες δίνουν άδειες εγκατάστασης, μετεγκατάστασης ή επέκτασης σε χοιροτροφικές μονάδες, πτηνοτροφικές, σφαγεία και ιχθυοκαλλιέργειες, χωρίς να προηγούνται μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων ουσίας, μετά δε την εγκατάσταση και λειτουργία της επιχείρησης ουδέποτε εφαρμόζονται καθώς δε υπάρχει τακτικός αποτελεσματικός έλεγχος από τις Νομαρχίες οι οποίες δεν διαθέτουν την ανάλογη υποδομή, δηλαδή εργαστήρια και προσωπικό.

Οι δήμοι και οι οικισμοί πέριξ του Αμβρακικού δεν διαθέτουν αποχετευτικά δίκτυα με επακόλουθο να μην υπάρχουν βιολογικοί καθαρισμοί, διαθέτουν όμως πολλές παράνομες χωματερές, με αποτέλεσμα τα λύματα των να καταλήγουν είτε μέσω του υδροφόρου ορίζοντα είτε μέσω των τάφρων και ποταμών στον κόλπο.

Η έλλειψη ενημέρωσης για τις επιπτώσεις από την ανεξέλεγκτη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων από τους καλλιεργητές της περιοχής αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα ρύπανσης. Έχουν γίνει ήδη μετρήσεις από το Πανεπιστήμιο

Ιωαννίνων το 1999 και το 2006 όπου διαπιστώνεται το μέγεθος της ρύπανσης σε όλο το οικοσύστημα. Η θολούρα των νερών προέρχεται από την ίλη που δημιουργείται από τα αστικά λύματα, χοιροτροφικά λύματα και λύματα ιχθυοκαλλιεργειών. Στα δε απορρίμματα των ιχθυοκαλλιεργειών ευδοκίμει ένα τοξικό φύκι το COLLEPRE ASSEMOSA το οποίο εκτοξεύει τοξικό υγρό που σκοτώνει όλους του ζώντες οργανισμούς στον περίγυρό του και παίρνει τη θέση του φυκιού ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑ το οποίο καθαρίζει τη θάλασσα παρακρατώντας βλαβερές ουσίες όπως υδράργυρο, μόλυβδο και κάδμιο. Στον Αμβρακικό σήμερα λειτουργούν παράνομα πάνω από 30 μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας και δεν έχει γίνει ποτέ έλεγχος επιβάρυνσης του υδάτινου περιβάλλοντος από τη λειτουργία των μονάδων αυτών (www.aitnia.gr).

Ο τρίτος κίνδυνος για τον Αμβρακικό κόλπο είναι οι δεξαμενές καυσίμων. Η συνεχής είσοδος πετρελαιοφόρων στον κόλπο μαζί με τις δεξαμενές καυσίμων στην Αμφιλοχία κα Πρέβεζα αποτελούν μία βραδυφλεγή βόμβα ανά πάσα στιγμή έτοιμη να εκραγεί. Την τελευταία πενταετία είχαμε 7 προσαράξεις ωστόσο από θαύμα αποφεύχθηκε μία μεγάλη οικολογική καταστροφή.

Η τέταρτη απειλή για τον Αμβρακικό είναι η υπεραλίευση. Σήμερα οι επαγγελματίες αλιείς είναι περισσότεροι, χρησιμοποιούν περισσότερα δίχτυα, πιο σύγχρονες μεθόδους αλιείας και τα ψάρια λόγω των κλιματολογικών συνθηκών και ρύπανσης είναι λιγότερα. Επίσης έχει αυξηθεί ο αριθμός των αδειών ερασιτεχνικής αλιείας με αποτέλεσμα να έχουμε υπεραλίευση σε πολλά είδη.

Τέλος η Πέμπτη πληγή είναι η έλλειψη μέτρων ποιότητας υδάτινων πόρων. Η Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ε.Ε. έκανε συστάσεις στην Ελλάδα και στο αρμόδιο υπουργείο Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. τον Δεκέμβριο του 2004 για να πάρει μέτρα για την ποιότητα των υδάτινων πόρων του Αμβρακικού κόλπου.

Άλλα επιμέρους προβλήματα αποτελούν και τα ακόλουθα. Η ενόχληση αποτελεί μεγάλο πρόβλημα σε λιμνοθάλασσες, λουρονησίδες και νησίδες. Η ενόχληση από ψαράδες έγινε πιο έντονη μετά τα τέλη της δεκαετίας το '90 όταν οι δύο αλιευτικοί σύλλογοι έκαναν εισαγωγή γόνου στις λιμνοθάλασσες και παράλληλα αυξήθηκε κι ο αριθμός του Κορμοράνου.

Άλλο μεγάλο πρόβλημα αποτελεί η λαθροθηρία. Η λαθροθηρία συνδέεται στενά με το κυνήγι και είναι πιο έντονη κατά την κυνηγετική περίοδο και σε περιοχές που

επιτρέπεται αυτό. Η λαθροθηρία θηρεύσιμων ειδών και ορισμένων προστατευόμενων ειδών συνδυάζεται στον Αμβρακικό με την παράνομη εμπορία των θηραμάτων.



Έναν άλλο κίνδυνο αποτελούν τα ηλεκτροφόρα καλώδια. Επίγειες γραμμές μεταφοράς ενέργειας είναι εγκατεστημένες στις επίπεδες εκτάσεις γύρω από τη λιμνοθάλασσα Λογαρού. Τα ηλεκτροφόρα καλώδια περιβάλλονται στις παραδοσιακές διαδρομές των υδρόβιων πουλιών μεταξύ γειτονικών υγροτόπων.

Επίσης μείζονος σημασίας θέμα είναι και οι αμμοληψίες. Εκτεταμένες και ανεξέλεγκτες αμμοληψίες γίνονται στην κοίτη του ποταμού Άραχθου και στις παραλίες των λουρονησίδων. Δεδομένου του τοπικού χαρακτήρα του προβλήματος και της περιορισμένης χρήσης των συγκεκριμένων θέσεων από τα πουλιά, οι επιπτώσεις από τις αμμοληψίες είναι μάλλον μικρές, αλλά ενδέχεται να παρουσιαστεί επιτάχυνση της διάβρωσης στις πλησιέστερες ακτές.

Ακόμη τη δεκαετία του '50 άρχισαν στον Αμβρακικό έργα μεγάλης κλίμακας για την αποξήρανση υγροτόπων, τις έγγειες βελτιώσεις και την εκτροπή ή εκμετάλλευση των νερών των ποταμών. Πιο πρόσφατα κατασκευάστηκαν μεγάλα υδροηλεκτρικά φράγματα στον Άραχθο και αυξήθηκε η απόληψη νερού για τη γεωργική χρήση και επίσης εντάθηκε η άντληση υπόγειων υδάτων σε όλο τον Αμβρακικό. Το γεγονός αυτό οδηγεί στην αποξήρανση των υγροτόπων και στην αλλοίωση του υδρολογικού καθεστώτος.

Τέλος παρατηρείται συρρίκνωση των υγροτόπων γλυκού νερού στον Αμβρακικό διότι τα εγγειοβελτιωτικά έργα περιόρισαν τα πλημμυρικά (γλυκά) νερά και προκάλεσαν αύξηση της αλατότητας στους γλυκόβαλτους που γειτονεύουν με τις λιμνοθάλασσες, ενώ η γεωργική και κτηνοτροφική εντατικοποίηση εξακολουθεί να μετατρέπει τα χερσαία τμήματα των γλυκόβαλτων σε βοσκότοπους και γεωργική γη.

Με τη θεσμοθέτηση του εθνικού πάρκου του Αμβρακικού προβλέπεται, εντός πενταετίας, η απομάκρυνση των δεξαμενών καυσίμων από τις όχθες του κόλπου, κάτι που αποτελούσε πάγιο αίτημα της κοινωνίας καθώς και η δημιουργία ζωνών προστασίας. Στην α' ζώνη απόλυτης προστασίας μπαίνουν αυστηροί περιορισμοί στην ιχθυοκαλλιέργεια και την κτηνοτροφία, ενώ στη β' ζώνη απαιτείται πλέον η σύμφωνη γνώμη του φορέα για οποιαδήποτε δραστηριότητα, απαγορεύεται η δόμηση, ενώ επιτρέπεται η ήπια τουριστική ανάπτυξη. Αυστηροί περιορισμοί μπαίνουν και

στην ελάχιστη παροχή νερού για τα υδροηλεκτρικά έργα της ΔΕΗ, ώστε να μην διαταραχθεί περισσότερο η ισορροπία στο υδάτινο οικοσύστημα του Λούρου και του Άραχθου.

Τα προβλήματα με τις περιοχές NATURA 2000 είναι γνωστά. Αξίζει να σημειωθεί ότι επερωτήσεις Ελλήνων και ξένων ευρωβουλευτών για τον Αμβρακικό έχουν συζητηθεί αρκετές φορές στην ευρωβουλή τα τελευταία χρόνια.

Η απογοήτευση των ανθρώπων που ζουν δίπλα στη λιμνοθάλασσα, σε μία από τις πιο φτωχές της Ευρώπης, είναι εμφανής. Υπάρχει αδιαφορία, κυνισμός και παραίτηση, που επιτρέπει την συνέχιση των δραστηριοτήτων που υποβαθμίζουν τον υγρότοπο. Ο Αμβρακικός κόλπος δεν πρέπει να γίνει τόπος ανάδειξης προστατών αλλά χώρος υποδειγματικής συνύπαρξης και αλληλοπροστασίας των δραστηριοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 «ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ»

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως οικοτουρισμός νοείται μια ειδική μορφή τουρισμού, όπου το κύριο αντικείμενο ενδιαφέροντος των επισκεπτών είναι το φυσικό περιβάλλον δηλαδή οι βιότοποι, η φυσική βλάστηση, η χλωρίδα και η πανίδα. Βέβαια, σημαντικό ποσοστό οικοτουριστών ενδιαφέρεται δευτερευόντως για τα ιστορικά, παραδοσιακά και πολιτιστικά στοιχεία της επισκεπτόμενης περιοχής. Όλ' αυτά τα ειδικά ενδιαφέροντα συνιστούν αυτό που αναφέρεται ως οικοτουριστικό προϊόν.

Το οικοτουριστικό προϊόν είναι ένα «προϊόν» που μάλλον απευθύνεται στις αισθήσεις, στην ψυχοσύνθεση και σε ποιοτικά στοιχεία που συγκροτούν την προσωπικότητα του υποψήφιου επισκέπτη και που εναπόκειται στον προγραμματιστή του προσφερόμενου προϊόντος να αναδείξει και να προσφέρει εκείνη την ενότητα θεμάτων (θεματική πρόταση) που εξάπτουν την φαντασία, προκαλούν το ενδιαφέρον και γενικά ελκύουν και φέρνουν τον τουρίστα αυτής της κατηγορίας σε μία περιοχή, που στην αντίθετη περίπτωση δεν θα είχε καμία πρόθεση να την επισκεφθεί.

Σε μία οικοτουριστική περιήγηση, οι επισκέπτες έρχονται σε αμεσότερη επαφή με τα φυσικά και βιοτικά στοιχεία του περιβάλλοντος και με κατάλληλη ξενάγηση μπορούν να εκτιμήσουν το λειτουργικό τους ρόλο και τη σημασία τους για την ίδια τη ζωή τους. Έτσι όταν ο οικοτουρισμός απευθύνεται ιδιαίτερα σε νέους, παίρνει τη διάσταση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης από την οποία προκύπτει και μία περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

Τελικά ο οικοτουρισμός και η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι δύο αλληλοσυμπληρούμενες έννοιες και διαδικασίες, πολλές φορές αδιάσπαστες και αδιαχώριστες. Στην πράξη, τόσο ο οικοτουρισμός όσο και η περιβαλλοντική εκπαίδευση επιτελούνται στις περισσότερες περιπτώσεις από κάποια συντονιστικά κέντρα τα οποία συνήθως λειτουργούν μέσα στον φυσικό χώρο όπου λαμβάνουν χώρα αυτές οι δραστηριότητες. Τέτοια κέντρα έχουν συνήθως την ονομασία “ Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης και Οικοτουρισμού”.

Στην περιοχή του Αμβρακικού έχουν ήδη υλοποιηθεί αρκετές προτάσεις που αφορούσαν κυρίως στην κτιριακή και λειτουργική υποδομή που απαιτείται για την προώθηση και ανάπτυξη της οικοτουριστικής δραστηριότητας. Ωστόσο, πρέπει να διερευνηθούν ορισμένες ακόμη απαραίτητες διερευνητικές παράμετροι. Παραδείγματος χάριν αυτές αφορούν στη διερεύνηση της αγοράς που θα δείξει ενδιαφέρον στα οικοτουριστικά προγράμματα της περιοχής, στον εντοπισμό κάθε πιθανής πηγής προέλευσης οικοτουριστών, στον προσδιορισμό τρόπων προσέλκυσής τους, στην ένταξη των σχετικών ενδιαφερόντων της περιοχής σε διάφορες οικοτουριστικές περιηγήσεις ανάλογα με τις απαιτήσεις και το διαθέσιμο χρόνο ή άλλα ενδιαφέροντα των επισκεπτών καθώς και στην περιγραφή άλλων λειτουργιών, διαδικασιών και προδιαγραφών που απαιτούνται για μια επιτυχή έκβαση του εγχειρήματος σε μακροπρόθεσμη βάση.

Με κύριο κριτήριο το οικοτουριστικό προϊόν, η περιοχή μελέτης, εντοπίζεται βασικά στον Αμβρακικό κόλπο και στον περίγυρό του. Προσδιορίζεται δηλαδή κυρίως σ' αυτά καθαυτά τα σημαντικότερα σε οικολογική αξία και σε άλλα ενδιαφέροντα οικοσυστήματα καθώς επίσης και στον χερσαίο χώρο που τα περιβάλλει. Βέβαια, η έννοια της «περιοχής» δεν πρέπει εδώ να θεωρηθεί μόνο υπό την οπτική του γεωγραφικού χώρου αλλά και από την οπτική του πολιτιστικού χώρου και άλλων ανθρωπογενών παραγόντων που συντελούν και αυτοί με άλλους τρόπους στη σύσταση αυτού που ονομάζεται οικοτουριστικό προϊόν.

Όπως προαναφέρθηκε, ένα οικοτουριστικό πρόγραμμα στηρίζεται κατά κύριο λόγο στα περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα και ιδιαιτερότητες του τόπου όπου λαμβάνει χώρα. Οι σπάνιοι βιότοποι καθώς και είδη φυτών και ζώων που δεν είναι τόσο κοινά στην υπόλοιπη Ευρώπη, είναι τα κύρια αντικείμενα ενδιαφέροντος για έναν οικοτουρίστα. Εάν αυτά υπάρχουν με κάποιον αξιόλογο συνδυασμό σε κάποια περιοχή, στην οποία μπορεί κάποιος ενδιαφερόμενος να τα δει, τότε υπάρχει ένα δυνατό κίνητρο γι' αυτόν να αφιερώσει χρόνο και χρήματα για να έρθει, σε πολλές περιπτώσεις από πολύ μακριά, να επισκεφθεί τη συγκεκριμένη περιοχή. Όσο καλύτερα διατηρούνται αυτά τα περιβαλλοντικά στοιχεία τόσο μεγαλύτερο είναι το κίνητρο για κάποιον να επισκεφθεί την εν λόγω περιοχή. Αντίθετα, όσο υποβαθμίζονται αυτά τα ενδιαφέροντα (δυσμενείς επεμβάσεις στον βιότοπο, εντατική λαθροϋλοτομία ή λαθροθηρία κ.α.) τόσο μειώνεται ένα τέτοιο κίνητρο.

Με βάση αυτό το σκεπτικό, θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα πως αν δεν υπάρχουν και δεν λειτουργούν ειδικές προδιαγραφές που να διασφαλίζουν την ακεραιότητα των αντικειμένων ενδιαφέροντος από τις επισκέψεις, τότε μπορεί και η ίδια η οικοτουριστική δραστηριότητα να έχει ορισμένες δυσμενείς επιπτώσεις στα προηγούμενα περιβαλλοντικά στοιχεία. Μπορεί για παράδειγμα κάποιοι ανεξέλεγκτοι επισκέπτες να παρενοχλήσουν κάποια πουλιά στο χώρο φωλιάσματος ή της διατροφής τους και αυτό να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα για την παρουσίας τους στην περιοχή.

Συνεπώς ένα πρώτο συμπέρασμα ως προς τις συνθήκες που πρέπει να ισχύουν για την επιτυχή λειτουργία ενός οικοτουριστικού προγράμματος, είναι το γεγονός ότι αυτό πρέπει να λειτουργεί με κατάλληλες προδιαγραφές ως προς τους τρόπους προσέγγισης των αντικειμένων ενδιαφέροντος από τους επισκέπτες (π.χ. κατάλληλη ξενάγηση), έτσι ώστε να αποφευχθούν τυχούσες αρνητικές επιδράσεις από την ίδια τη λειτουργία του προγράμματος.

4.2 Ο ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ ΚΟΛΠΟ

Ο τουρισμός, στο νομό Αιτωλοακαρνανίας, παρόλο τον πλούτο των τουριστικών πόρων, παρουσιάζει ανισοκατανομή και τοπικές διαφοροποιήσεις ως προς τη μορφή, τις δραστηριότητες και τις τουριστικές ροές. Οι ακτές της Αιτωλοακαρνανίας είναι πολύ λίγο ανεπτυγμένες με σημειακές συγκεντρώσεις εξυπηρέτησης τοπικών πληθυσμών και μεγαλύτερων αστικών κέντρων (ακτές Μεσολογγίου στα νότια, Αστακός, Μύτικας, Πάλαιρος στα δυτικά παράλια, Βόνιτσα και ακτές Αμφιλοχίας στον Αμβρακικό με γραμμική ανάπτυξη προς το Ανοιξιάτικο).

Συνεπώς, ο τουρισμός στις περισσότερες περιοχές της Δυτικής Ελλάδας χαρακτηρίζεται από παράκτιες γραμμικές συγκεντρώσεις, παρά τους υπάρχοντες φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους στην ενδοχώρα. Το περιβαλλοντικό αυτό απόθεμα επιτρέπει την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε νέες περιοχές, λαμβανομένων όμως υπ' όψιν των σχετικών κρίσιμων χωρητικοτήτων. Κύριος σκοπός είναι η αναφορά στα μέτρα περιφερειακής πολιτικής που μακροπρόθεσμα θα

εξασφαλίσουν μία βιώσιμη ισορροπία μεταξύ τουριστικής ανάπτυξης και προστασίας των πόρων.

Μετά την ένταση του κλασικού τουρισμού, πρόσφατα εμφανίστηκε μία σταδιακή μεταστροφή των προτιμήσεων των τουριστών προς πιο ανεξάρτητες μορφές προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα του κάθε τουρίστα για περιπλάνηση στη φύση (περιβαλλοντικός τουρισμός), αναζήτηση πολιτισμικών δραστηριοτήτων (πολιτιστικός τουρισμός), αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων ζωής (οικοτουρισμός ή αγροτουρισμός) και διάφορες άλλες ειδικές μορφές, που συχνά ομαδοποιούνται «επιλεκτικός τουρισμός». Επιπλέον, παρατηρούνται αλλαγές στη συχνότητα και διάρκεια των διακοπών (περισσότερες φορές και λιγότερο διάστημα) στην κατανομή τους στο χρόνο και στην ποικιλία των σκοπών για αναψυχή. Επιπροσθέτως, είναι έγκυρα διατυπωμένη η παραδοχή ότι πλέον κανένας χώρος όσο μακρινός και να είναι, δεν φαίνεται ότι μπορεί να ξεφύγει από τη γεωγραφική επέκταση του τουρισμού(Κομίλης Π., 2007).

Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού από τις τοπικές κοινωνίες εναποθέτει τον τουρισμό ως μία ανθρώπινη δραστηριότητα με έντονη αλληλεξάρτηση με την ποιότητα του περιβάλλοντος σε μία βάση αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτό συμβαίνει διότι : α) αποσυμφορείται ένα σύστημα τουριστικών ροών που δημιουργεί σημειακές συγκεντρώσεις με υπέρβαση της τουριστικής χωρητικότητας, β) επιμηκύνεται η τουριστική περίοδος αφού οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να πραγματοποιηθούν σε διαφορετικές περιόδους λόγω της φύσης τους (π.χ. ορεινός τουρισμός, συνεδριακός, ιαματικός κλπ.), γ) συνειδητοποιείται πως για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τουρισμός και περιβάλλον αποτελούν σύστημα συγκοινωνούντων δοχείων, αφού το τουριστικό προϊόν είναι κατά βάση το τουριστικό περιβάλλον (πρωτογενής τουριστική προσφορά).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει ειδική αναφορά στον εσωτερικό τουρισμό ο οποίος συμβάλλει σημαντικά στην περιφερειακή ανάπτυξη. Διασπείρεται με μεγαλύτερη ανάλυση στο χώρο και σε περιοχές που ο εξωτερικός τουρισμός δεν προτιμά, αλλά και στο χρόνο, προβαίνει σε προμήθειες παραδοσιακών προϊόντων, επενδύει σε εξοχικές κατοικίες και ενισχύει επιχειρηματικές πρωτοβουλίες.

Όσον αφορά τώρα τον Αμβρακικό κόλπο, προσφέρεται για ένα μεγάλο σχετικά αριθμό τουριστών με εξειδικευμένα φυσιολατρικά ενδιαφέροντα. Η περιοχή του

Αμβρακικού μπορεί να θεωρηθεί ένα νέος οικοτουριστικός προορισμός, «παρθένος» ακόμη ως προς την μαζικοποίηση του τουρισμού και με μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον, κυρίως ως προς την έννοια της εκπαιδευτικής εμπειρίας.

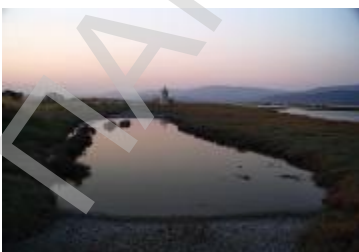
Στον Αμβρακικό διακρίνονται περιοχές με φυσικά τοπία που δίνουν την αίσθηση άγριας φύσης (απέραντοι καλαμώνες, αλμυρόβαλτοι, λιμνοθάλασσες, φυσικοί λόφοι και δάση), στοιχεία ιδιαίτερα σημαντικά για τους επισκέπτες. Αντιθέτως, υπάρχουν και οι ημιφυσικές διαπλάσεις ή ημιφυσικά στοιχεία στο τοπίο όπως χέρσα λιβάδια, εγκαταλελειμμένα ιχθυοτροφεία και ορυζώνες, εγκιβωτισμένες ζώνες πλημμυρών, υποβαθμισμένοι βοσκότοποι. Όλα αυτά πολύ συχνά έχουν πολύ μεγάλη οικολογική σημασία και οικοτουριστικό ενδιαφέρον (www.kpe-arch.art.sch.gr).



Οι δραστηριότητες που μπορεί να κάνει κάποιος στον Αμβρακικό είναι ποικίλες. Οι επισκέπτες μπορούν να διασχίσουν τον Αμβρακικό με τα πριάρια (παραδοσιακά σκάφη του Αμβρακικού) παρατηρώντας τους καλαμώνες και τις νησίδες με της αρμυρήθρες. Επιπλέον ο οικοτουρίστας θα γνωρίσει από

κοντά τους φτερωτούς κατοίκους του βάλτου : γλάρους, ερώδιους, καλαμοκανάδες, ποταμίδες και αλκυόνες την άνοιξη και το καλοκαίρι, χιλιάδες σουβλόπαπιες, χαλαρόπαπιες, κερκίνια και φαλαρίδες το χειμώνα, εκατοντάδες χαραδιόμορφα : αμμοσφυρίχτρες, χοντροσκαλίδρες, λευκοσκαλίδρες, μαχητές, λιμόζες, χαλικοκυλιστές το φθινόπωρο και μερικές φορές αργυροπελεκάνους.

Ωραίος προορισμός θεωρείται το βυζαντινό μοναστήρι της Παναγίας Ροδιάς καθώς και η λιμνοθάλασσα Κωνσταντίου όπου υπάρχει η δυνατότητα να δει κάποιος από το παρατηρητήριο με τα κιάλια και το τηλεσκόπιο το πανέμορφο τοπίο και τα πολλά πουλιά. Εκεί βρίσκεται και το Ιβάρι της λιμνοθάλασσας Κωνσταντίου, όπου ο επισκέπτης θα γνωρίσει τους Ιβραάδες και θα μάθει για την λειτουργία ενός φυσικού



εκτροφείου χελιών. Αυτά θα αναφερθούν και στη συνέχεια, όταν θα παρουσιαστεί το κέντρο υδροτόπων Ροδιάς.

Ο φάρος της Κόπραινας είναι ένα στολίδι του Αμβρακικού. Εκεί βρίσκεται το μοναδικό μουσείο φάρων στην Ελλάδα το οποίο λειτουργεί στο σπίτι του

φαροφύλακα, δίπλα στο φάρο. Αξιοσημείωτη είναι η ύπαρξη περιβαλλοντικού μονοπατιού, η ειδυλλιακή θέση στην οποία έχει ανεγερθεί το εν λόγω κτίσμα καθώς και ο παραδοσιακός τρόπος κτισίματός του. Γνωρίζοντας οι επισκέπτες το φάρο θα κατανοήσουν την αναγκαιότητά τους γενικά, το ρόλο τους στην αποφυγή ναυαγίων, όπως επίσης και τη λειτουργία διάφορων μορφών ενέργειας (π.χ. λάδι, πετρέλαιο. Ασετιλίνη και Φωτοβολταϊκά στοιχεία). Είναι πραγματικά ενδιαφέρον το γεγονός πώς τέτοιες περιοχές μπορούν να συνδυάζουν έναν όχι μόνο τουριστικό αλλά και εκπαιδευτικό ρόλο, προσφέροντας μια μοναδική εμπειρία στον επισκέπτη (www.nomarxia-artas.gr).

Για τους λόγους αυτούς ο οικοτουρίστας αναμφίβολα προτιμά να ζει κοντά στην τοπική κοινωνία παρά σε απομόνωση σε μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα. Ο οικοτουρισμός ως εναλλακτική μορφή τουρισμού δεν απαιτεί την ύπαρξη ενός τέλει γενικού εξοπλισμού ή πολυτελείς εγκαταστάσεις, αλλά την ύπαρξη μέτρων προστασίας της περιοχής, οργανωμένου προγράμματος περιήγησης και σχετικά απλών τουριστικών εγκαταστάσεων που βοηθούν τον τουρίστα να χαρεί και να κατανοήσει τον τουριστικό πόλο έλξης.

Ο Αμβρακικός έχει μερικά δυνατά χαρακτηριστικά που ελκύουν αλλοδαπούς, όπως η ποικιλία τοπίων και παραλιών (κυρίως στις ακτές του Ιονίου), η ιστορική σημασία με εμφανή μνημεία (Νικόπολης), αλλά και η εγγύτητά του σε νησιά (Λευκάδα, Παξοί).

Το πολιτισμικό του περιβάλλον διακρίνεται : α) στα μνημεία από την προϊστορία έως τη νεοελληνική εποχή (παραδοσιακοί οικισμοί, αρχαιολογικοί χώροι κ.α.) και β) στις ανθρώπινες δραστηριότητες που σχετίζονται με τον σύγχρονο πολιτισμό, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις κλπ. Οι επισκέπτες που αναζητούν οικοτουριστική εμπειρία πάντα επιδιώκουν και ενδιαφέρονται να προσεγγίσουν την ιστορία του τόπου και τον αυθεντικό σύγχρονο τρόπο ζωής των κατοίκων. Επομένως η περιοχή του Αμβρακικού έχει να επιδείξει σημαντικές αρχαιότητες και θα μπορούσε να συνδυάσει το φυσικό περιβάλλον με την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ενδιαφέρουσες θέσεις για οικοτουριστική ανάπτυξη είναι οι εξής : το Θύρειον, η Πούντα στο Άκτιο, η Πρέβεζα και ο Προϊστορικός οικισμός Κοκκινόπυλο στο φράγμα του Λούρου. Στην συνέχεια αξιοσημείωτες είναι οι περιοχές της Βόνιτσας, ο ιστορικός γκρεμός Ζαλόγγου, η περιοχή της Φιλιππιάδας – Κοιλιάδα Λούρου, η Άρτα και το κάστρο των Ρωγών καθώς

και τα ερείπια του Φιδόκαστρου. Τέλος εξαιρετικής σημασίας θέσεις είναι η Νικόπολη, η αρχαία Κασσώπη, η μονή της Ροδιάς, τα βυζαντινά και οθωμανικά μνημεία στην Κορωνησία και το Ρωμαϊκό Υδραγωγείο της αρχαίας Νικόπολης στον Άγιο Γεώργιο. Εν ολίγοις ειδικές τουριστικές διαδρομές είναι οι ακόλουθες :

- Κέντρο πληροφόρησης Σαλαώρας, Κορυφή λόφου Σαλαώρας
- Κορωνησία, κυκλικός περίπατος στο πέρα Νησί
- Γέφυρα Σαλαώρας – Ιβάρι Ζώρικο
- Κοιμητήριο Βίγλας – Νότια Ράχη Μαυροβουνίου
- Δεξαμενή δρόμου Ζιγκ – Ζαγκ – Παναγιά Ροδιάς
- Παναγιά Ροδιάς – Σπήλαιο Άγιου Βλάση
- Πέτρα – Ανάχωμα Λούρου Πέτρας
- Οικισμός Στρογγυλής – Παρατηρητήριο Λόφου Στρογγυλής
- Στρογγυλή – Βλάχικα σπίτια
- Κάστρο στην Παναγιά της Θεοτόκου κοντά στα Θεσπρωτικά
- Κάστρο Ρωγών
- Μοναστήρι Ζαλόγγου – Κορυφή Ζαλόγγου
- Περίπατος Αρχαιολογικού χώρου Κασσώπης
- Νέα μονοπάτια λίμνης Ζηρού – Ζηροβουνίου
- Κέντρο Περιβάλλοντος Κόπραιναιας
- Μενίδι
- Ιερά Μονή Προφήτη Ηλία

Σ' όλες τις σημαντικές φυσικές περιοχές έχουν γίνει βήματα για την προστασία τους μέσα από τη συμμετοχή εθελοντικών ομάδων εργασίας. Στόχος είναι η τακτική συμμετοχή εθελοντών για λόγους προβολής και καλής μαρτυρίας του έργου της οικοτουριστικής ανάπτυξης στην προστατευόμενη περιοχή του Αμβρακικού.

Παραδείγματα εθελοντισμού αποτελεί η δράση της ομάδας ΟΡΑΝΑ της Τσεχίας που δημιούργησε το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Νεοχωρίου Πρέβεζας και ο οργανισμός προγραμμάτων εθελοντικής εργασίας για το περιβάλλον (Π.Ε.Ε.Π.) που

έχει επιδείξει ενδιαφέρον για τη συνέχιση των προγραμμάτων εθελοντισμού στην ευρύτερη περιοχή της Στρογγυλής.

Ο Αμβρακικός ως οικοτουριστικός προορισμός παρουσιάζει δυνατότητες σύνδεσης με ορισμένες υπάρχουσες τουριστικές διαδρομές που ξεκινούν από κοντινά τουριστικά θέρετρα (τουριστικού πυρήνες), όπως της Κεφαλονιάς – Λευκάδας, της Κέρκυρας, της Πάργας – Παξών, της Βόρειας Πίνδου (Ιωάννινα – Ζαγόρι – Μέτσοβο) και του Μεσολογγίου. Θεωρώντας τον Αμβρακικό ως κεντρικό οικοτουριστικό πυρήνα, μπορεί να συνδεθεί με μικρότερες οικοτουριστικές βάσεις, δηλαδή τη Χερσόνησο της Πρέβεζας και τη Δυτική Ακτή, το Δυτικό Αμβρακικό (Κορωνησία, Στρογγυλή), τον Ανατολικό Αμβρακικό (Άρτα, Κόπραϊνα – ΚΕΠΕΚ, Μενίδι) και το Νότιο Αμβρακικό (Βόνιτσα, Λευκάδα).

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα στον τομέα των υποδομών που έχουν συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη της περιοχής. Για παράδειγμα η κατασκευή της υποθαλάσσιας ζεύξης Ακτίου – Πρέβεζας, παράλληλα με την αναβάθμιση του αεροδρομίου του Ακτίου, δίνουν στην περιοχή ένα σημαντικό πλεονέκτημα προσέλκυσης επισκεπτών. Έπειτα, οι ενέργειες βελτίωσης του εθνικού και επαρχιακού δικτύου του νομού καθιστούν ασφαλέστερη τη διέλευση των τουριστών. Τέλος, ολοκλήρωση των αποχετεύσεων και των βιολογικών καθαρισμών βελτιώνουν την ποιότητα ζωής και προστατεύουν τις ακτές και τον Αμβρακικό από την ρύπανση.

Παράλληλα με την αξιοποίηση διάφορων ευρωπαϊκών προγραμμάτων (Leader, Life, ΕΠΠΕΡ, κλπ.) υπήρξε αναβάθμιση των υποδομών στους τομείς του οικοτουρισμού και του αγροτουρισμού.

Επιπλέον με τα κίνητρα που θέτει ο Αναπτυξιακός νόμος θα υπάρξει πραγματική προσέλκυση επενδύσεων, τέτοιων που θα αξιοποιούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα πολλά συγκριτικά πλεονεκτήματα του νομού. Όταν γίνει και η σύνδεση με τους μεγάλους οδικούς άξονες Εγνατία και Δυτικού Άξονα (Ιόνια Οδός), η συγκοινωνιακή απομόνωση που υπάρχει θα εκλείψει και έτσι θα προσελκυστούν περισσότεροι επισκέπτες.

4.3 ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΟΝ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ ΚΟΛΠΟ

Η οικοτουριστική αγορά μπορεί να καθοριστεί σαφώς κατά ένα σημαντικό ποσοστό της που αγγίζει περίπου το 60% του συνόλου. Κύριες ομάδες του ποσοστού αυτού αποτελούν (ETANAM, 1995) :

1. μαθητικές κοινότητες του εσωτερικού και σχολεία του εξωτερικού
2. μέλη φιλοπεριβαλλοντικών οργανώσεων του εσωτερικού και του εξωτερικού
3. περιηγητικές ομάδες και φυσιολατρικοί σύλλογοι εσωτερικού και εξωτερικού
4. οργανώσεις του εσωτερικού και εξωτερικού με πολιτιστικά ή άλλα αντικείμενα που συνηθίζουν να διοργανώνουν ετήσιες ή τακτικότερες εκδρομές
5. ομάδες που παρακολουθούν σεμινάρια περιβαλλοντικού ή πολιτιστικού περιεχομένου και που συγκροτούνται κυρίως στο εσωτερικό
6. μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας του εσωτερικού και του εξωτερικού
7. μέλη ερευνητικών επιστημονικών αποστολών από ελληνικά και ξένα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα
8. μέλη συνεδρίων – συμποσίων τα οποία θα διεξάγονται στην περιοχή του Αμβρακικού
9. μέλη άλλων ομάδων που σχετίζονται με προγράμματα leader άλλων περιοχών
10. βοτανικοί
11. φωτογράφοι της φύσης
12. ερασιτέχνες φυσιοδίφες
13. παρατηρητές πουλιών
14. τουρίστες γενικού τουρισμού

Στους παραπάνω μπορούν να προστεθούν, ως μία «δυναμική οικοτουριστική αγορά» και άλλες ειδικές ομάδες (π.χ. σύλλογοι ή ομοσπονδίες ομογενών, όμιλοι

ποδηλατών, βιοκαλλιεργητές κ.α.) ή μεμονωμένοι συμβατικοί τουρίστες, χωρίς αυτοί να έχουν τόσο άμεσο ή έμμεσο ενδιαφέρον στα οικοτουριστικά ενδιαφέροντα. Αυτές οι μη άμεσα ενδιαφερόμενες ομάδες ή ανεξάρτητοι τουρίστες, δεν μπορούν να καθοριστούν συγκεκριμένα. Απλώς μπορεί γενικότερα να ειπωθεί πως ένα ποσοστό των οποιωνδήποτε επισκεπτών της περιοχής θα μπορούσε, εφόσον υπάρχει κατάλληλη προβολή, διαφήμιση και οργάνωση, να προσελκυστεί και να παρακολουθήσει κάποιες περιηγήσεις του οργανωμένου οικοτουριστικού προγράμματος της περιοχής.

Όσον αφορά τους μαθητές των ελληνικών σχολείων θα πρέπει να διακριθούν σε δύο υποκατηγορίες, αφενός των μαθητών σχολείων που έχουν την έδρα τους στις πόλεις και α χωριά που βρίσκονται γύρω από τον Αμβρακικό και αφετέρου των μαθητών σχολείων από την υπόλοιπη Ελλάδα. Με την εισαγωγή του μαθήματος της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, έχουν συγκροτηθεί σχεδόν σε όλα τα ελληνικά σχολεία περιβαλλοντικές ομάδες μαθητών που εκπονούν μικρά φιλοπεριβαλλοντικά προγράμματα. Στο πλαίσιο αυτό είναι πια πάγια τακτική η διοργάνωση ημερήσιων και πολυήμερων εκδρομών σε περιοχές που διαθέτουν αξιόλογο και ενδιαφέρον φυσικό περιβάλλον. Στην περιοχή του Αμβρακικού αλλά και στην περιοχή της λιμνοθάλασσας του Μεσολογίου διοργανώνονται αρκετές ημερήσιες εκδρομές στους εν λόγω υγρότοπους.

Από την άλλη, το πλήθος των μαθητικών ομάδων σχολείων του εξωτερικού είναι μεν πολύ μεγάλο αλλά το ποσοστό που θα μπορούσε να προσελκυστεί πολύ μικρό εξαιτίας του υψηλού κόστους των μετακινήσεων από τα κράτη προέλευσής τους προς την Ελλάδα και αντίστροφα. Ένας άλλος περιοριστικός παράγοντας είναι η αυξημένου φόρτου διαδικασίες και συνεννοήσεις που προαπαιτούνται για την προσέλκυση τέτοιων ομάδων.

Συνήθως, η προσέλευση τέτοιων ομάδων γίνεται ύστερα από την ύπαρξη και παροχή ειδικών κινήτρων, για παράδειγμα από επιδοτήσεις τέτοιων εκδρομών από διάφορα κοινωνικά προγράμματα της εκάστοτε χώρας ή της Ε.Ε. καθώς και από προγράμματα ανταλλαγής μαθητών.

Έχοντας ως παράδειγμα τα δεδομένα άλλων χωρών της Μεσογείου (Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία), θα μπορούσε να θεωρηθεί ρεαλιστική η προσέλκυση, για οικοτουριστικούς περίγυρους στους υγρότοπους του Αμβρακικού, ενός μεγάλου

αριθμού τέτοιων μαθητών. Το πλήθος προσέλευσης εξαρτάται από την κινητικότητα του φορέα διαχείρισης και λειτουργίας των οικοτουριστικών προγραμμάτων ως προς την προβολή του χώρου και ως προς την εκμετάλλευση των διάφορων χρηματοδοτικών προγραμμάτων. Εφόσον υπάρξουν τέτοιες δυνατότητες και προϋποθέσεις, το πλήθος τέτοιων μαθητών μπορεί να φτάσει τις μερικές χιλιάδες, κυρίων από σχολεία της γειτονικής Ιταλίας.

Έπειτα ως προς τους περιηγητικούς και φυσιολατρικούς συλλόγους, είναι γεγονός πως αν και υπάρχουν πολλοί στην Ελλάδα, δεν ενδιαφέρονται άμεσα και συγκεκριμένα για περιηγήσεις στη εν λόγω περιοχή. Ωστόσο, με μία διαρκή καμπάνια προβολής εκτιμάται ότι θα αρχίσει να υπάρχει μία αρκετά σημαντική προσέλευση ατόμων. Από την άλλη, σ' ό,τι αφορά τους συλλόγους του εξωτερικού πρέπει να ειπωθεί ότι πρόκειται για μία ανεξερεύνητη αγορά με εκατοντάδες πιθανούς επισκέπτες το χρόνο. Είναι ένα τεράστιο εν δυνάμει οικοτουριστικό δυναμικό το οποίο είναι κάπως άγνωστο. Ίσως είναι ευκολότερο να προσεγγιστεί μέσω των tour operators της εκάστοτε χώρας. Εδώ, θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα το γεγονός να μην ξεφύγει η περιήγηση τέτοιων επισκεπτών από τις προδιαγραφές που πρέπει να ισχύουν.

Στη συνέχεια, οι οργανώσεις του εσωτερικού με πολιτιστικά ή άλλα ενδιαφέροντα ανήκουν σ' ένα μεγάλο χώρο από τον οποίο μπορεί να υπάρξει αξιόλογη προσέλκυση επισκεπτών στην περιοχή. Αντίθετα, στις ανάλογες οργανώσεις του εξωτερικού η προσέλευση θεωρείται περιορισμένη κυρίως διότι τέτοιες ομάδες αναλώνουν τα περιορισμένα εκδρομικά τους ενδιαφέροντα μέσα στην ίδια τους τη χώρα. Παρ' όλ' αυτά είναι δυνατόν να υπάρξει μία ικανοποιητική προσέλευση τέτοιων επισκεπτών εάν υπάρξει ένα συγκεκριμένο και ιδεολογικά προσελκυστικό πλαίσιο στην περιοχή του Αμβρακικού.

Επιπροσθέτως, για τις ομάδες που παρακολουθούν σεμινάρια περιβαλλοντικού ή πολιτιστικού περιεχομένου συνηθίζονται ορισμένες εκπαιδευτικές εκδρομές. Η εν λόγω περιοχή προσφέρεται ως πεδίο εφαρμογών και παραδειγμάτων πολλών ζητημάτων που τίγονται στα πλαίσια τέτοιων σεμιναρίων.

Αναφερόμενοι στις φοιτητικές ομάδες και καθηγητές του εσωτερικού και του εξωτερικού, θα λέγαμε πως οι πιθανότεροι ακαδημαϊκοί χώροι που αναμένεται να

ανταποκριθούν σε ανάλογες εκπαιδευτικές εκδρομές, είναι κυρίως οι σχολές βιολογικών, περιβαλλοντικών και πολιτιστικών επιστημών.

Τα μέλη των ερευνητικών επιστημονικών αποστολών μπορούν να ασκήσουν θετικές επιρροές με την έρευνά τους και παρακολούθησης της πανίδας και της χλωρίδας της επισκεπτόμενης περιοχής. Άλλωστε με την διαρκή τους παρουσία μέσα στο χώρο των ενδιαφερόντων και τη διατήρηση μιας πολύ εποικοδομητικής επαφής με τον τοπικό πληθυσμό (ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών κλπ.), έχουν τη δυνατότητα να προβάλλουν και να διαφημίσουν το χώρο μέσα στους ακαδημαϊκούς κύκλους μέσω των δημοσιεύσεων τους, των ανακοινώσεων σε συνέδρια κλπ.

Οι «κλασσικοί» τουρίστες, που είναι κυρίως αλλοδαποί έρχονται στη χώρα μας κατά την εαρινή – θερινή περίοδο αναζητώντας τον ήλιο, τη θάλασσα, την άνετη διαμονή και εξυπηρέτηση. Ένα μεγάλο ποσοστό τους επιδιώκει να μείνει σ' έναν τόπο, με μικρές ημερήσιες εκδρομές στις γύρω περιοχές. Θεωρείται ότι από όλους αυτούς τους συμβατικούς τουρίστες τόσο αλλοδαπούς όσο και Έλληνες, ένα ποσοστό θα μετέχει κατά κάποιο τρόπο στις οικοτουριστικές περιηγήσεις του Αμβρακικού.

Τέλος υπάρχουν και κάποιες ομάδες οικοτουριστών όπως π.χ οι βοτανικοί, οι ερασιτέχνες φωτογράφοι καθώς και οι ερασιτέχνες φυσιοδίφες που με τον μοναχικό οικοτουρισμό συμβάλλουν στην ευρύτερη διάδοσή του.

Συμπερασματικά, δεν προτείνεται κάποια συγκεκριμένη επιλογή ορισμένων ομάδων ενδιαφέροντος για τα προγράμματα οικοτουριστικών περιηγήσεων στην περιοχή. Εκείνο όμως που προτείνεται είναι ότι με την έναρξη λειτουργίας των προγραμμάτων περιηγήσεων και του ίδιου του συντονιστικού φορέα διαχείρισης τους, θα πρέπει για καθαρά πρακτικούς και οικονομικούς λόγους να δοθεί προτεραιότητα στην προσπάθεια προσέλκυσης όλων των ομάδων ενδιαφέροντος.

4.4 ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ

Ο διεθνής τουρισμός φύσης υπολογίζεται στο 7% του συνολικού τουρισμού. Περί τις 45 εκατομμύρια αφίξεις διεθνώς υπολογίστηκαν το 1998, ενώ οι αντίστοιχες το 2010 υπολογίζονται σε 70 εκατομμύρια. Στην Ελλάδα ο οικοτουρισμός αφορά κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό, που επίσης παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, αλλά παραμένει

μεσαίας κλίμακας. Τα μεγέθη δεν συγκρίνονται με αυτά του μαζικού τουρισμού. Δεν πρέπει, κατά συνέπεια, να υπερεκτιμάται η δυνατότητα του οικοτουρισμού να αναζωογονήσει τις τοπικές οικονομίες στην ελληνική ύπαιθρο. Επειδή όμως παρουσιάζεται έντονη εποχικότητα στον εσωτερικό τουρισμό και συγκέντρωση σε συγκεκριμένα σημεία των προστατευόμενων περιοχών, πρέπει να προβλεφθεί ένα σύστημα τήρησης της φέρουσας ικανότητας. Ως προς τον Αμβρακικό κόλπο η τουριστική κίνηση θεωρείται μειωμένη και γι' αυτό παρακάτω θα ακολουθήσει μια ανάλυση για το πώς θα μπορούσε να αυξηθεί η εποχικότητα.

Η αναμενόμενη εποχική δυναμική της διακίνησης των ελληνικών σχολικών ομάδων περιήγησης αναμένεται ως εξής : το μέγιστο ποσοστό διακινείται κατά την άνοιξη δηλαδή από αρχές Απριλίου έως και τέλη Μαΐου. Μικρότερο ποσοστό διακινείται με δική του πρωτοβουλία κατά τους φθινοπωρινούς ή χειμερινούς μήνες. Μπορεί όμως αυτό το ποσοστό να αλλάξει κάπως και να αυξηθεί εάν παρασχεθούν κάποια πρόσθετα κίνητρα από το Κέντρο Οικοτουρισμού στις μαθητικές κοινότητες, στο να επισκεφθούν την περιοχή κατά τους φθινοπωρινούς ή χειμερινούς μήνες. Τέτοια κίνητρα μπορεί να είναι π.χ. ένα αρκούντως μειωμένο κόστος διαμονής και διατροφής μέσα σ' αυτή την περίοδο, το οποίο μπορεί να καθορίζεται κατόπιν συμφωνίας μεταξύ του Κέντρου και των διαφόρων επαγγελματιών (ξενώνες, δωμάτια, εστιατόρια κλπ.). επίσης θα μπορούσε η χειμερινή περίοδος να περιλαμβάνει ενδιαφέροντα τα οποία δεν υπάρχουν την άνοιξη όπως για παράδειγμα η μεγάλη και ποικίλη ως προς τα είδη πληθυσμοί των παπιών, που κατακλύζουν τις λιμνοθάλασσες της περιοχής. Οι πιο κατάλληλοι μήνες γι' αυτές τις εκδρομές είναι κυρίως από τα μέσα Νοεμβρίου έως και τα τέλη Ιανουαρίου.

Εκτός από τις μαθητικές κοινότητες, οι φιλοπεριβαλλοντικές οργανώσεις είναι μια ακόμη ομάδα η οποία με την παροχή ανάλογων κινήτρων μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση του εποχικού τουρισμού της περιοχής κατά τους χειμερινούς μήνες. Το ίδιο ισχύει και για τις περιηγητικές λέσχες και ομάδες όπως και τους φυσιολατρικούς συλλόγους, εσωτερικού και εξωτερικού. Βέβαια, στην περίπτωση των αλλοδαπών, θα πρέπει να περιλαμβάνεται και η καλοκαιρινή περίοδος στη διάρκεια της οποίας οι τελευταίοι συνηθίζουν να εξορμούν προς τις χώρες της Μεσογείου.

Το Κέντρο θα μπορούσε επίσης να επηρεάζει και την εποχικότητα παρουσίας οικοτουριστών, προερχόμενων από διάφορα συνέδρια που θα διεξάγονται στην

περιοχή. Είναι προτιμότερο, για ευνόητους λόγους, τέτοια συνέδρια να λαμβάνουν χώρα κατά τη χειμερινή περίοδο. Εξάλλου, όταν πρόκειται ειδικότερα για διεθνή συνέδρια, ο χειμώνας στην περιοχή είναι πολύ ήπιος για τα συνήθη Ευρωπαϊκά δεδομένα και πάρα πολύ ευχάριστος για τους Κέντρο – και Βόρειο Ευρωπαίους. Μάλιστα, από τις αρχές μέχρι τα μέσα Ιανουαρίου, με τις «αλκυονίδες» ημέρες, είναι μια πάρα πολύ ευχάριστη εποχιακή περίοδος και κατάλληλη για τη διεξαγωγή συνεδρίων και ανάλογων δραστηριοτήτων στην περιοχή.

Μιλώντας με αριθμούς θα λέγαμε, ότι περίπου το 1/3 των προερχόμενων οικοτουριστών των ειδικών ομάδων ενδιαφέροντος είναι εφικτό να προσέρχεται στην περιοχή κατά την φθινοπωρινή και χειμερινή περίοδο και πιο συγκεκριμένα από τα τέλη Νοεμβρίου μέχρι τα τέλη Ιανουαρίου. Τα υπόλοιπα 2/3 αυτών των ειδικών ομάδων ενδιαφέροντος θα προσέρχονται κατά την εαρινή και θερινή περίοδο. Είναι αξιόλογο να τονιστεί ότι οι μισοί από αυτούς θα προσέρχονται κυρίως τους μήνες του Απριλίου και του Μαΐου ενώ μόνο ένα μικρό ποσοστό τους αντίστοιχους του καλοκαιριού(www.rodiawetlands.gr).

Το γεγονός ότι θα υπάρχει μειωμένη προσέλευση των μελών των ειδικών ομάδων οικοτουρισμού μέσα στη θερινή περίοδο είναι κάτι το οποίο οφείλεται κυρίως στο ότι, για όλους αυτούς, η περίοδος του καλοκαιριού είναι περίοδος κατά την οποία λαμβάνουν μέρος κυρίως σε διακοπές συμβατικού τύπου (θαλάσσια μπάνια κλπ.) και οικογενειακού χαρακτήρα. Ειδικότερα μάλιστα για τις σχολικές και ακαδημαϊκές κοινότητες, οι μήνες του Ιουνίου και του Σεπτεμβρίου είναι ως γνωστό μήνες εξετάσεων και αυξημένων υποχρεώσεων.

Έτσι το σύνολο σχεδόν των μελών των ειδικών ομάδων με οικοτουριστικά ενδιαφέροντα κατανέμεται κατά κύριο λόγο μέσα στην υπόλοιπη πλην του καλοκαιριού περίοδο κι έτσι αντισταθμίζει και εξισορροπεί την συμβατική τουριστική φόρτιση η οποία λαμβάνει χώρα βασικά εντός του καλοκαιριού. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε ο οικοτουρισμός είναι μια πολύ επιθυμητή μορφή τουρισμού και σε ευρύτερο εθνικό επίπεδο.

Στο ερώτημα ποιοι θα μετέχουν στις οικοτουριστικές περιηγήσεις κατά τη θερινή περίοδο, η απάντηση αφορά κυρίως στο ποσοστό των συμβατικών τουριστών που διέρχονται από την περιοχή ή διαμένουν για λίγες ή περισσότερες μέρες σ' αυτή.

Οι εν λόγω τουρίστες θα γίνεται προσπάθεια να προσελκυσθούν και να επισκεφθούν και τον υδροβιότοπο.

Τέλος, αναμένεται μια νεκρή περίοδος, αυτή του Οκτωβρίου, εξαιτίας των ποικίλων απασχολήσεων που υπάρχουν σ' όλα τα επίπεδα κατ' αυτό το μήνα (πχ έναρξη σχολικής χρονιάς, επιστροφή στις εργασίες κλπ.). Αυτό θα εξυπηρετήσει βέβαια και στο να υπάρχει κι ένας μήνας ανάπαυλας και προετοιμασιών για τους εργαζόμενους στο Κέντρο. Γενικά πέρα των όσων αναφέραμε, σημαντικό ρόλο στην αύξηση της εποχικότητας και συνεπώς της επισκεψιμότητας, διαδραματίζει η καλή οδική και όχι μόνο, δικτύωση του νομού.

Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμενοι στο παράκτιο τμήμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας θα λέγαμε ότι οι οδικές συνδέσεις είναι σχετικά ικανοποιητικές (εθνική οδός Αντίρριου – Ιτέας – Δελφών, Αντίρριου – Αγρινίου – Αμφιλοχίας – Βόνιτσας / Άρτας, Παραϊόνια Οδός, μελλοντικά Δυτικός Άξονας). Σημαντική είναι επίσης και αεροπορική σύνδεση με βάση το Άκτιο, ενώ η θαλάσσια οδός περνάει από τον Αστακό και το Πλατυγιάλι. Σε αντίθεση με το νομό Αιτ/νίας, το οδικό δίκτυο που διαπερνά το νομό Άρτας περιορίζεται μόνο στη εθνική οδό Αντίρριου – Ιωαννίνων και μελλοντικά της Εγνατίας οδού και του Δυτικού Άξονα (Ιόνια Οδός).

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, λόγω της καλής δικτύωσης των αναξιοποίητων τουριστικά νομών που οφείλεται στα μεγάλα έργα υποδομής των μεταφορών, σε συνδυασμό με το δυναμισμό των αστικών κέντρων που είναι και πρωτεύουσες νομών, παρέχουν μια καλή βάση για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Από φυσικογεωγραφική άποψη, οι παράκτιες περιοχές επί του Ιονίου πελάγους έχουν προβάδισμα στην τουριστική κίνηση. Αυτό ενισχύεται από τον παράγοντα της κομβικότητας που προσφέρουν τα δυτικά λιμάνια – πύλες (Πάτρα, Πρέβεζα. Ηγουμενίτσα), σε συνδυασμό με τις ζεύξεις Ρίου – Αντίρριου και Ακτίου – Πρέβεζας, την Εγνατία και την Ιόνια Οδό αλλά και την πόλη των Ιωαννίνων που όπως είναι γνωστό αποτελεί ανερχόμενο διασυνοριακό κέντρο.

4.5 ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ

Σήμερα ο Αμβρακικός κόλπος έχει το πιο πλούσιο δίκτυο υποδομής ερμηνείας του περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Αυτή τη στιγμή λειτουργούν 9 ξεχωριστοί χώροι πληροφόρησης επισκεπτών εκ των οποίων θα παρουσιαστούν ο υγρότοπος της Ροδιάς και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αράχθου.

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) Αράχθου ιδρύθηκε το 2003 και βρίσκεται στην Κόπραινα Άρτας μία περιοχή κοντά στις εκβολές του ποταμού Άραχθου. Η Κόπραινα χτίστηκε το 1896 και αποτελούσε το πρώτο λιμάνι της Ηπείρου μιας και η Πρέβεζα ήταν ακόμη υπόδουλη στους Τούρκους. Οι εγκαταστάσεις του κέντρου περιλαμβάνουν: αίθουσα προβολών, βιβλιοθήκη, αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, γραφεία, Μουσείο Παραδοσιακής Αλιείας, Μουσείο Φάρων, παρατηρητήριο πουλιών, ξενώνας, αύλειο χώρο, καρνάγιο – σταθμός α' βοηθειών θαλάσσιας χελώνας *caretta caretta*, εκθετήριο σκαφών, ΤΟΛ – μελλοντικό εργαστήριο βιολογίας Χημείας.

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης περιλαμβάνει τέσσερα εκπαιδευτικά προγράμματα. Το πρώτο ονομάζεται «Παραδοσιακή Αλιεία – Διβάρια του Αμβρακικού». Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται από μαθητές δημοτικού – γυμνασίου και λυκείου. Οι μαθητές θα μελετούν και θα καταγράφουν τρόπους αλιείας στον Αμβρακικό άλλοτε και τώρα. Θα ερευνούν, θα μελετούν την ύπαρξη αλιευμάτων στον Αμβρακικό και θα πληροφορούνται για τη μείωσή τους. Θα ερευνούν κυρίως τις αιτίες μείωσης της ιχθυοπανίδας. Έπειτα θα ερευνούν, θα μαθαίνουν και θα προβληματίζονται για τους τρόπους αποκατάστασης της πανίδας. Θα πληροφορούνται μέσα από συνεντεύξεις τα περιβαλλοντικά οφέλη από τις δράσεις των ανθρώπων πάνω στην μείωση της ρύπανσης του νερού. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν, οι μαθητές θα καταστούν ενημερωμένοι και περιβαλλοντικά υπεύθυνοι πολίτες.

Οι στόχοι του συγκεκριμένου προγράμματος διαχωρίζονται σε γνωστικούς, συναισθηματικούς και ψυχοκινητικούς. Καταρχήν οι γνωστικοί στόχοι συνίστανται στη γνωριμία της λιμνοθάλασσας και το πώς αυτή δημιουργήθηκε, στην πληροφόρηση για την τεχνική των διβαριών και στην ενημέρωση για τον τρόπο διαχείρισης της

ιχθυοπανίδας μέσα από τον παραδοσιακό τρόπο αλιείας. Στη συνέχεια οι συναισθηματικοί, στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση από τις αλόγιστες ενέργειες των ανθρώπων, οι οποίες επιβαρύνουν το περιβάλλον δημιουργώντας τελικά πρόβλημα και στον ίδιο και στην συνειδητοποίηση ότι δεν τους ανήκουν τα πάντα. Τέλος η ψυχοκινητικοί στοχεύουν στο να μάθουν τους μαθητές, δουλεύοντας σε ομάδες, να συνεργάζονται, στο να τους αναπτύξουν την ικανότητα της παρατήρησης και της έρευνας και στο να τους ενθαρρύνουν να εκφράζονται ελεύθερα και δημιουργικά.

Μέσα από την εκπόνηση του προγράμματος, οι μαθητές παρατηρούν την ρύπανση που υφίσταται ο Αμβρακικός, η οποία έχει προκαλέσει ίσως και ανεπανόρθωτη ζημιά στον υγρότοπο. Άλλωστε είναι απαραίτητο να αντιληφθούν ότι η σωστή διαχείριση του Αμβρακικού συμβάλλει στην οικονομική αναβάθμιση της περιοχής.

Το δεύτερο πρόγραμμα ονομάζεται «ο Παράδεισος των υδρόβιων πουλιών στις λιμνοθάλασσες του Αμβρακικού». Στο πρόγραμμα αυτό οι μαθητές



θα παρατηρούν, θα μελετούν, θα καταγράφουν, θα ταξινομούν, θα συσχετίζουν, θα κατανοούν, θα διαπιστώνουν και θα γνωρίζουν: διάφορα είδη πουλιών (υδρόβια και μη) της περιοχής, την ανατομία, τις

λειτουργίες και τις διαφοροποιήσεις ανάλογα με τον τρόπο ανατροφής και διαβίωσής τους, τους μεταναστευτικούς δρόμους και τους κινδύνους που διατρέχουν, τους τρόπους προστασίας και παρατήρησης, την αξία των πουλιών για τον άνθρωπο και την ισορροπία του οικοσυστήματος και τις ανθρώπινες παρεμβάσεις και τα αποτελέσματά τους. Συνεπώς οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν την αξία των λιμνοθαλασσών ως βιοτόπων για τα πουλιά και να αντιληφθούν την αξία του νερού ως βασικού συστατικού της ζωής. Ακόμη δίδεται η δυνατότητα, με την επίσκεψη των χώρων και από άτομα άλλων χωρών να έρθουν σε επαφή οι λαοί και να ανταλλάξουν απόψεις και ιδέες σε θέματα που αφορούν τη ρύπανση του περιβάλλοντος και την καταστροφή της αισθητικής εικόνας αυτών των υπέροχων τοπίων και των ιστορικών μνημείων της περιοχής.

Το τρίτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα έχει τον τίτλο «Ο φάρος της Κόπραινας, στολίδι του Αμβρακικού». Οι μαθητές θα μελετούν και θα καταγράφουν την ιστο-



-ρική εξέλιξη των φάρων, την χρήση των φάρων, το φαρικό δίκτυο στην Ελλάδα και την Μεσόγειο, την χρήση των οικοδομικών υλικών άλλοτε και σήμερα, τον τρόπο θεμελίωσής του και την ανάγκη ύπαρξης φάρων. Η χρήση των φωτοβολταϊκών στοιχείων στην λειτουργία των φάρων, δίνει την δυνατότητα στους μαθητές να αντιληφθούν ότι η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας συμβάλλει στη μείωση της ρύπανσης της

ατμόσφαιρας.

Το τέταρτο και τελευταίο πρόγραμμα καλείται «Ένα πρωινό στον Αμβρακικό». Σε αυτό οι μαθητές θα κατανοούν τη σημασία του υγρότοπου για την ολοκληρωμένη, αποκεντρωμένη και αξιοβίωτη ανάπτυξη της περιοχής. Αποκτούν έτσι οικολογική συνείδηση και περιβαλλοντική ευθύνη.

Εκτός από το ΚΠΕ του Άραχθου, υπάρχει και το Κέντρο Υγροτόπων Ροδιάς που ενημερώνει τον επισκέπτη για τις περιβαλλοντικές αξίες του υγροτόπου της Ροδιάς και των μνημείων της περιοχής και έχει ετοιμάσει ένα πρόγραμμα περιήγησης και γνωριμίας με ασφαλή και οργανωμένο τρόπο. Το Κέντρο βρίσκεται στο παλιό δημοτικό σχολείο στο χωριό Στρογγυλή. Οι δραστηριότητες με τις οποίες μπορούν να ασχοληθούν οι επισκέπτες είναι οι ακόλουθες. Αρχικά ένας περίπατος στο Παρατηρητήριο, στην κορυφή του λόφου της Αγ. Αικατερίνης, θα προσφέρει στον επισκέπτη μία πανοραμική θέα της λιμνοθάλασσας.

Στη συνέχεια ο επισκέπτης θα δει το αρχαίο ελαιοτριβείο και μετά τους νεροβούβαλους, που ξανάρθαν στην περιοχή στην οποία ζούσαν από αιώνες και είχαν εξαφανισθεί από τη δεκαετία του '50. Έπειτα θα μεταβεί στο μόλο «Χατζάρα» της Στρογγυλής για επιβίβαση στα πριάρια. Μετά θα γνωρίσει τους σιβαράδες και θα απολαύσει στην ψαροκαλύβα ένα μικρό γεύμα με προϊόντα της λιμνοθάλασσας. Μπορεί επίσης να επισκεφτεί το μοναστήρι της Παναγίας της Ροδιάς. Η περιήγηση

ολοκληρώνεται με επιστροφή στο Κέντρο υποδοχής και ενημέρωσης και επίσκεψη στην έκθεση αναμνηστικών του υγροτόπου και των προϊόντων των τοπικών συνεταιρισμών.



Στο σημείο αυτό, θα παρουσιαστούν μηνιαία και ετήσια στοιχεία επισκεψιμότητας στο Κέντρο Υγροτόπων Ροδιάς για τα έτη 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 και 2008.

Πίνακας 3

ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ ΡΟΔΙΑΣ

	ΙΑΝ.	ΦΕΒ.	ΜΑΡ.	ΑΠΡ.	ΜΑΪ	ΙΟΥΝ.	ΙΟΥΛ.	ΑΥΓ.	ΣΕΠ.	ΟΚΤ.	ΝΟΕ.	ΔΕΚ.	ΣΥΝ.
2003	27	40	167	213	343	136	176	84	15	40	25	26	1292
2004	98	70	212	449	524	72	129	168	141	136	102	70	2171
2005	6	25	156	233	428	349	180	235	309	216	334	77	2548
2006	80	77	0	456	509	543	301	310	326	73	177	67	2919
2007	17	48	219	362	629	397	366	248	50	211	55	191	2793
2008	46	39	96	1001	-	-	-	-	-	-	-	-	1182

Πηγή: www.rodiawetlands.gr

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα, παρατηρούμε πως κατά τους εαρινούς και θερινούς μήνες (Απρίλιος έως και Αύγουστος), διακρίνεται μια αυξανόμενη τουριστική κίνηση, σε αντίθεση με τους χειμερινούς μήνες (Δεκέμβριο – Ιανουάριο) καθώς και τον Νοέμβριο, όπου ο αριθμός των επισκεπτών είναι αισθητά μικρότερος. Με το πέρασμα των ετών διαφαίνεται μία αυξητική επισκεψιμότητα, γεγονός που

οφείλεται κυρίως στο ότι στη σύγχρονη εποχή όλο και περισσότεροι άνθρωποι ενστερνίζονται την έννοια του οικοτουρισμού και των οικοπεριηγήσεων.

Άμεση απόρροια της επισκεψιμότητας είναι και η οικονομική ωφέλεια του εν λόγω Κέντρου. Αυτό συνοψίζεται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 4					
ΕΣΟΔΑ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ ΡΟΔΙΑΣ					
	2004	2005	2006	2007	2008
ΙΑΝΟΥΑΡ.	2.773,20€	2.238,00€	1.446,95€	425,30€	1.586,30€
ΦΕΒΡ.	2.536,28€	538,40€	2.555,25€	395,10€	592,00€
ΜΑΡΤ.	3.216,51€	3.716,55€	33,50€	4.191,42€	1.825,90€
ΑΠΡΙΛ.	9.801,80€	2.505,79€	7.411,91€	7.537,99€	14.370,45€
ΜΑΪΟΣ	8.645,85€	11.204,00€	9.418,84€	8.736,85€	-
ΙΟΥΝ.	2.273,40€	7.975,30€	15.866,25€	4.925,55€	-
ΙΟΥΛ.	2.814,60€	2.620,20€	5.788,35€	4.068,65€	-
ΑΥΓΟΥΣΤ.	3.931,00€	3.783,85€	5.794,53€	3.155,15€	-
ΣΕΠΤΕΜΒ.	3.095,15€	5.429,79€	4.922,80€	1.133,80€	-
ΟΚΤΩΒΡ.	3.453,08€	6.143,20€	3.194,00€	6.426,85€	-
ΝΟΕΜΒΡ.	2.370,20€	7.192,45€	2.675,40€	2.013,15€	-
ΔΕΚΕΜΒΡ.	2.098,25€	2.498,06€	1.872,10€	1.747,57€	-
ΣΥΝΟΛΟ	47.009,31€	53.845,09€	60.979,87€	44.757,38€	18.374,65€

Πηγή: www.rodiawetlands.gr

Παρατηρώντας τα ανωτέρω δεδομένα, διακρίνεται με την πάροδο των ετών ότι μέχρι και το 2006 οι οικονομικές απολαβές ακολουθούν την αντίστοιχη αύξηση του εποχικού τουρισμού. Το 2007 ωστόσο, παρατηρείται μια μικρή πτώση η οποία όμως αναμένεται να αντισταθμιστεί το επόμενο έτος, καθώς τα μέχρι στιγμής υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία είναι ιδιαίτερως αισιόδοξα.

4.6 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ ΚΟΛΠΟ

Οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν μέχρι σήμερα οι ορεινές, οι ημιορεινές και οι παράκτιες περιοχές, όπως είναι ένα μεγάλο τμήμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας, αποτελούν και τα βασικά αίτια που η περιοχή αυτή δεν ακολούθησε τους ρυθμούς

ανάπτυξης των αντίστοιχων πεδινών και πολύ περισσότερο των αστικών και βιομηχανικών κέντρων. Η μορφολογία του εδάφους, οι προστατευόμενες περιοχές και η σε αρκετά μεγάλη απόσταση και η μικρή σε αριθμό δημιουργία οικιστικών συνόλων σε συνδυασμό με τις ελλείψεις ή ανεπαρκείς υποδομές, τη μικρή συμμετοχή και το περιορισμένο ενδιαφέρον τόσο κρατικών όσο και ιδιωτικών φορέων για συμβολή στην κάθε μορφή ανάπτυξης, οι δυσκολίες πρόσβασης, η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η εγκατάλειψη παραδοσιακών δραστηριοτήτων αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις η υπερεκμετάλλευση (βόσκησις, υλοτομία κλπ.), αποτελούν ορισμένα μόνο από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι περιοχές του νομού. Αναπόφευκτα, αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη σημαντική υποβάθμιση του περιβάλλοντος (διάβρωση, μείωση υδάτινων αποθεμάτων, ρύπανση, απώλεια ειδών χλωρίδας και πανίδας κ.α.).

Για το λόγο αυτό μία πολιτική για τον τουρισμό στην Αιτωλοακαρνανία και πιο συγκεκριμένα στον Αμβρακικό κόλπο, με γνώμονα μία στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης, θα μπορούσε να αναλυθεί με προσεγγίσεις που παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις κυρίως ως προς την έμφαση της σχέσης τουρισμού και περιβάλλοντος, μία σχέση αμφίδρομη που καθιστά τον τουρισμό και το περιβάλλον δύο όρους «καταδικασμένους» να ζουν μαζί ή να χαθούν.

Εκ πρώτης όψεως ένας τουριστικός σχεδιασμός τομεακής πολιτικής ανάπτυξης για την περιοχή, με την έννοια του βιώσιμου τουρισμού (sustainable tourist development), θα εστίαζε την προσοχή του σε καθαρά οικονομική βάση και στη διατήρηση της οικονομικής τουριστικής δραστηριότητας σε μακροχρόνια βάση κατ' απόλυτη προτεραιότητα. Η ποιότητα του περιβάλλοντος θα αποτελούσε σε αυτή την περίπτωση έναν απλό παράγοντα ανταγωνιστικότητας στον οποίο το περιβάλλον θα όφειλε την προστασία. Μια τέτοια μορφή ανάπτυξης συνοδεύεται συνήθως από χαλαρή περιβαλλοντική νομοθεσία και ελλείψεις ελεγκτικών μηχανισμών που αναδεικνύουν μόνο βασικές πτυχές της προστασίας του περιβάλλοντος, εκείνες δηλαδή που αυστηρά στοχεύουν στην ανάδειξη του τουριστικού προϊόντος και στην μακροβιότητά του. Το περιβάλλον αποτελεί απλώς σε αυτές τις περιπτώσεις ένα υποσύνολο μέσα σε όλα τα άλλα που στο σύνολό τους διαμορφώνουν ένα ανταγωνιστικό τουριστικό προϊόν.

Αφ' ετέρου, μία περιβαλλοντική στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης που θα στήριζε τη βιωσιμότητά της στα οικοσυστήματα, δεν θα ήταν ενδεδειγμένη για την

περιοχή μας, εφόσον εφαρμόζεται κυρίως σε περιοχές που από περιβαλλοντικής απόψεως και οικοσυστημάτων παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον με μικρή ή ανύπαρκτη τουριστική ή άλλου είδους οικονομική δραστηριότητα. Συνεπώς δεν υπάρχει χώρος για συνδυασμό περιβαλλοντικής προστασίας, οικονομικής αποτελεσματικότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Αντιθέτως, μία αειφορική προσέγγιση τουριστικής ανάπτυξης, με την έννοια της οικολογικά βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης (tourism and sustainable development), θα έπρεπε να αποτελεί κυρίαρχη προτεραιότητα πολιτικής σύμφωνα με την οποία θεωρούμε ότι αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Η σχέση ανάπτυξης και περιβάλλοντος, δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ποιότητα ζωής και αναπτύσσεται μία στρατηγική πολιτική αειφόρο ανάπτυξης οποία σε μεγάλο βαθμό έχει και σαν στόχο μία πολιτική αποκέντρωσης και περιφερειακής ανάπτυξης.

Η αειφορική αυτή προσέγγιση συνίσταται στην προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς), στην ανάπτυξη όλων των κλάδων της οικονομίας, στη συνεχή ανατροφοδότηση του παραγωγικού ιστού με καινοτόμες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, στη διατήρηση μιας ιδανικής ισορροπίας μέσα από συνεχή διαδικασία εξέλιξης και προσαρμογής, στην ενεργό συμμετοχή των κατοίκων στις διαδικασίες ανάπτυξης, στην ορθολογική διαχείριση των πόρων, στην ανάδειξη και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, στην εφαρμογή μεθόδων που θα συμβάλλουν στην οικονομική αυτάρκεια και ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και τέλος στη διαχείριση επισκεπτών.

Ακόμη η αειφόρος ανάπτυξη δεν περιορίζεται σε ορισμένες μόνο μορφές αλλά σε κάθε τουριστική δραστηριότητα. Δεν απαιτεί μεγάλες επενδύσεις και χωρίς να ζημιώνει συμπληρώνει τις επικρατούσες πρακτικές τουριστικής ανάπτυξης. Δέχεται τις αλλαγές που προκαλούνται αρκεί να μην βλάπτουν τα κύρια στοιχεία των τουριστικών πόρων. Γενικά υποστηρίζει τη μετριοπάθεια και τους χαμηλούς τόνους στην τουριστική ανάπτυξη, την ισορροπία, την πρακτικότητα και την διαχρονική βιωσιμότητα κάθε τουριστικής ανάπτυξης.

Συνεπώς η στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης του Αμβρακικού πρέπει να προσαρμόζεται στην ιδιαιτερότητά της, στη θέση και τη φυσική ομορφιά της, τον πολιτισμό της και να μην χαρακτηρίζεται από συσσωρευτικές δυσμενείς συνέπειες. Επίσης δεν πρέπει να δέχεται τα βραχυχρόνια οφέλη για τους λίγους σε βάρος των

μακροχρόνιων για τους πολλούς και πρέπει να πρεσβεύει ότι οι ανάγκες του παρόντος πρέπει να αντιμετωπίζονται χωρίς να μειώνουν την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους. Επιπροσθέτως οφείλει να περιορίσει το τουριστικό κόστος και συγκεκριμένα το οικονομικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό και το περιβαλλοντικό και να παραμείνει σύμφωνη με την αρχή της φέρουσας ικανότητας.

Για το λόγο αυτό οι προτάσεις μας έχουν να κάνουν αποκλειστικά με τύπους αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Είναι γεγονός ότι πρέπει να συνάδουν προς τις κατευθύνσεις που καταδεικνύει τον τουρισμό ως μέσο συμφιλίωσης των λαών, που ενισχύει τη μεγιστοποίηση των ωφελειών των τοπικών κοινωνιών και που προβλέπει για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών αλλοιώσεων.

Η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της περιοχής δεν επιτρέπει την ανάπτυξη τουρισμού με τη γνωστή μαζική του μορφή (παραθερισμός – διακοπές). Αντιθέτως η οικοτουριστική ανάπτυξη η οποία θα αξιοποιεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου και θα ενθαρρύνει την ορθολογική διαχείριση όλων των πόρων μπορεί να επιτευχθεί με τις ακόλουθες προτάσεις.

Αρχικά, κρίνεται απαραίτητο να εναρμονιστεί ο τουρισμός με το φυσικό, πολιτιστικό και ανθρώπινο περιβάλλον, δηλαδή η τουριστική ανάπτυξη να είναι ήπια και με σεβασμό προς τα πολιτιστικά μνημεία της περιοχής. Η Αιτωλοακαρνανία και δη η περιοχή του Αμβρακικού διαθέτει εξαιρετικό φυσικό και πολιτιστικό πλούτο, ο οποίος ωστόσο, δεν προστατεύεται και δεν αξιοποιείται όσο θα έπρεπε. Η προστασία και η αξιοποίηση δεν είναι αντικρουόμενες έννοιες αλλά συμπληρωματικές καθώς η δημιουργία οικονομικών ωφελειών θα ενισχύσει την τοπική υποστήριξη της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ η συντήρηση των οικοσυστημάτων και των πολιτιστικών μνημείων θα διευκολύνει την προσέλκυση τουριστών και την αιεφόρο ανάπτυξη τομέων όπως η δασοκομία και οι ιχθυοκαλλιέργειες. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπάρξουν έργα υποδομής στις παραλίες, καθαρισμός των ακτών, βιολογικός καθαρισμός των αποβλήτων και σωστή διαχείριση των απορριμμάτων. Εκτός των άλλων απαραίτητος είναι ο έλεγχος στη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων. Τέλος οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να προβούν στη συντήρηση και ανάδειξη των αρχαιοτήτων, στην προστασία και ανάδειξη παραδοσιακών οικισμών.

Στη συνέχεια θα πρέπει να υπάρξει διεύρυνση ευκαιριών για τις τοπικές κοινωνίες και αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας είτε με νέες θέσεις εργασίας, οικοτουριστικού προσανατολισμού, είτε με την προβολή των τοπικών προϊόντων καθώς και εκπαίδευση και κατάρτιση του τοπικού πληθυσμού. Ωστόσο, το ανθρώπινο δυναμικό δεν έχει την κατάρτιση και εξειδίκευση που χρειάζονται οι παραγωγικοί τομείς της τοπικής οικονομίας. Με έρευνα που διενεργήθηκε στο Νομό η έλλειψη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού κατατάχθηκε ως το σημαντικότερο πρόβλημα από τις επιχειρήσεις του πρωτογενούς τομέα και το δεύτερο σημαντικότερο από τις επιχειρήσεις του δευτερογενούς και του τουρισμού. Άρα θα πρέπει να υπάρξει προώθηση συνεργασιών των επιχειρήσεων με τοπικά εκπαιδευτικά ιδρύματα σε θέματα κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού από τα ιδρύματα και πρακτικής εμπειρίας των φοιτητών στις επιχειρήσεις. Περαιτέρω είναι απαραίτητα τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, κυρίως των ανέργων, η διοργάνωση ημερίδων καθώς και η ενημέρωση – σεμινάρια από τον ΕΟΤ σε θέματα τουρισμού.

Ακόμη σημαντική θεωρείται η αξιοποίηση των εναλλακτικών μορφών ενέργειας όπως για παράδειγμα η αντικατάσταση της βενζίνης και του πετρελαίου κίνησης με βιοκαύσιμα. Τα βιοκαύσιμα μπορούν να υποκαταστήσουν ή να αναμιχθούν με συμβατικά καύσιμα και παράγονται με την κατεργασία ή ζύμωση μη ορυκτών βιολογικών πόρων, όπως φυτικών ελαίων, ζαχαρότευλων, σιτηρών και άλλων καλλιεργειών και υλικών από οργανικά κατάλοιπα. Περιλαμβάνουν το βιοντίζελ που παράγεται από ελαιούχους σπόρους (ιδίως ελαιοκράμβης) και από χρησιμοποιημένα μαγειρικά έλαια, την βιοαιθανόλη που παράγεται από σιτηρά και ζαχαρώδη φυτά και το βιοαέριο που παράγεται από αέρια χώρων υγειονομικής ταφής απορριμμάτων και από απόβλητα γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Συνεπώς θα πρέπει να υπάρξει συντονισμός των παραγωγών του πρωτογενούς τομέα για την καλλιέργεια αγροτικών προϊόντων από τα οποία παράγονται βιοκαύσιμα. Επιπλέον κρίνονται αναγκαία προγράμματα κατάρτισης και πληροφόρησης στα θέματα αυτά.

Εκτός αυτών, για να μπορούμε να υποστηρίξουμε την έννοια του οικοτουρισμού και της πράσινης επιχειρηματικότητας, είναι απαραίτητο οι επιχειρήσεις να προβούν στην υιοθέτηση περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας. Επομένως η ανάληψη υποχρεώσεων των επιχειρήσεων σχετικά με το περιβάλλον επιβάλλει μέτρα και δράσεις που καλύπτουν ενέργειες όπως: (i) συμμόρφωση με το πνεύμα και τους

κανονισμούς της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, καθώς και συμμετοχή – συνεργασία με αρμόδιους φορείς στην διαμόρφωση και εφαρμογή περιβαλλοντικών ρυθμίσεων, (ii) λήψη μέτρων αποφυγής αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων στα προγραμματιζόμενα αναπτυξιακά έργα ή μέτρων μείωσης των υφιστάμενων αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, (iii) ανάπτυξη εναρμονισμένων στο περιβάλλον τουριστικών προϊόντων και εγκαταστάσεων σε συνάρτηση με ορθολογική χρήση των πόρων και ενίσχυση – προαγωγή περιβαλλοντικά φιλικών εισροών και εξοπλισμό, (iv) ενθάρρυνση της κατανόησης περιβαλλοντικών ζητημάτων και φιλικής στο περιβάλλον συμπεριφοράς από μέρους των απασχολούμενων στις επιχειρήσεις αλλά και των τουριστών - πελατών, καθώς και των κοινοτήτων όπου λειτουργούν οι επιχειρήσεις.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις, η πλειοψηφία τους στο Νομό δεν είναι πιστοποιημένη σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα ποιότητας – υγιεινής. Ωστόσο οι απαιτήσεις αφ' ενός των αγορών για υψηλή και σταθερή ποιότητα και αφ' ετέρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε θέματα υγιεινής και ασφάλειας, δημιουργούν την ανάγκη για εφαρμογή ανάλογων προτύπων που θα οδηγήσουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Οι ενέργειες αυτές περιλαμβάνουν προγράμματα κατάρτισης σε συστήματα ποιότητας, πληροφόρηση σχετικά με ευρωπαϊκά προγράμματα / ενισχύσεις για την εισαγωγή συστημάτων ποιότητας και τέλος καθορισμό των προδιαγραφών των προϊόντων ονομασίας προέλευσης (Π.Ο.Π.) ή και γεωγραφικής ένδειξης (Π.Γ.Ε, Ι.Σ.Ο.).

Το τελευταίο αφορά ιδιαίτερα την περιοχή του Αμβρακικού προκειμένου να μιλήσουμε για ένα οικοτουριστικό παρεχόμενο προϊόν καθώς και για τα συνεταιριστικά προϊόντα της περιοχής. Η περιοχή θα μπορούσε να παρέχει πληθώρα τοπικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης αφού διαθέτει πλούτο καλλιεργειών όπως π.χ. ελαιώνες, αμπελώνες, ιχθυοκαλλιέργειες κ.α. Για να κατανοήσουμε αυτή την πρόταση αρκεί να ανατρέξουμε στο παράδειγμα του Torre Guaceto που αποτελεί πρότυπο διάθεσης προϊόντων με την ονομασία του Πάρκου.

Η πιστοποίηση και προβολή παραδοσιακών προϊόντων τέτοιου είδους παράκτιων και παραλίμνιων (περιοχές natura) συγκεντρώνουν μοναδικά πλεονεκτήματα ανταγωνιστικότητας. Η κεντρική στρατηγική κατεύθυνση πρέπει να είναι η επίσημη κατοχύρωση της ταυτότητας των παραδοσιακών προϊόντων,

προκειμένου να δοθούν οι δυνατότητες αξιοποίησης τους στους παραγωγούς και τις τοπικές κοινωνίες. Η κατοχύρωση της ταυτότητας μπορεί να διασφαλιστεί μέσα από την τοπική αυτοδιοίκηση, με την καθιέρωση Σήματος Γνησιότητας, που θα αποτελεί το επίσημο τεκμήριο αυθεντικότητας του συγκεκριμένου προϊόντος. Οι δήμοι του Αμβρακικού θα αναλάβουν την προώθηση των προϊόντων, παρέχοντας ουσιαστική στήριξη στους παραγωγούς, αμειβόμενοι συγχρόνως με την παροχή του Σήματος Γνησιότητας και μ' ένα ποσοστό επί της τιμής πώλησης κάθε προϊόντος. Με τα χρήματα που θα συγκεντρώνουν, μπορεί να χρηματοδοτούν εκθέσεις, προγράμματα ανάδειξης της παράδοσης, καθώς και προγράμματα διαφήμισης και επικοινωνίας, με σκοπό τη βελτίωση της φήμης και της εικόνας του τόπου. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η προώθηση της βιολογικής γεωργίας με την παράλληλη αξιοποίηση του ντόπιου παραδοσιακού γενετικού υλικού(ICAP A.E.).

Όλοι οι φορείς πρέπει να μεριμνήσουν για τη δημιουργία οικοτουριστικών επιχειρήσεων(προσέλκυση επενδυτών, ντόπιων κατά προτίμηση ούτως ώστε να ενισχυθεί η τοπικότητα) και σύνδεση αυτών με τον τοπικό πολιτισμό, την παράδοση και το φυσικό περιβάλλον, όπως καταλύματα, εστιατόρια, παραδοσιακά αγροκτήματα παραγωγής ποιοτικών προϊόντων, επιχειρήσεις υπαίθριων δραστηριοτήτων, όπως ιππασία, βιολογικές καλλιέργειες, μεταποιητικές μονάδες κ.λ.π. η χρηματοδότηση αυτών των ενεργειών θα προέρχεται από: συμμετοχή των δήμων με ετήσιο ποσοστό επί των τακτικών τους εσόδων, επιχορηγήσεις από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, κοινοτικούς και εθνικούς πόρους, χρηματοδότηση από ντόπιους επιχειρηματίες με βάση τις πωλήσεις πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας από την εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος για οικοτουρισμό, χρηματοδότηση από το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013 του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, μετά από κατάθεση ολοκληρωμένων επιχειρησιακών και αναπτυξιακών προγραμμάτων που θα αφορούν την περιοχή ευθύνης(Εισήγηση Σελιμά Ι., 2006).

Όλα τα παραπάνω οδηγούν αναπόφευκτα στην αναγκαιότητα προβολής της περιοχής, η οποία απαιτεί οργανωμένο marketing και επαγγελματική διαφήμιση με άμεσο στόχο την ανάδειξη των ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών. Επιπλέον θα πρέπει να κατασκευαστεί ένα δυναμικό site (ιστοσελίδα) που θα στοχεύει σε ειδικό κοινό δυνητικών επισκεπτών και θα συμβάλλει στη διάδοση του οικοτουρισμού. Χρήσιμη θα ήταν επίσης και η παραγωγή έντυπου υλικού, στο οποίο θα

αποτυπώνονται γραπτώς και ενδελεχώς τόσο τα παρεχόμενα προϊόντα όσο και οι οικοτουριστικές δραστηριότητες και τέλος η κατασκευή info kiosks δηλαδή κέντρων πληροφόρησης και διανομής χαρτών της περιοχής.

Παρ' όλα αυτά για να προβληθεί αποτελεσματικά το τουριστικό προϊόν απαιτείται ένα marketing plan. Βασικό του συστατικό είναι η επίμονη έρευνα και τα εμπειριστατωμένα αποτελέσματα ούτως ώστε η περιοχή να καταδειχτεί ως ιδανική επιλογή. Η στρατηγική του marketing θα στοχεύει στην προσέγγιση νέων αγορών εντός και εκτός ελληνικής επικράτειας με απώτερο στόχο την εδραίωση μιας διαπεριφερειακής σύνδεσης προκειμένου να καταλήξουμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Σημαντικό μειονέκτημα για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού στον Αμβρακικό κόλπο θεωρείται η προβληματική προσβασιμότητά του. Αυτή τη στιγμή το οδικό δίκτυο δεν είναι ότι καλύτερο, ωστόσο έρχονται αλλαγές σ' αυτόν τον τομέα με τη δημιουργία της Ιόνιας οδού, ενώ έχει ολοκληρωθεί εδώ και χρόνια η υποθαλάσσια σήραγγα Ακτίου Πρέβεζας. Επίσης κρίνεται απαραίτητο να ενισχυθεί και να αναβαθμισθεί το αεροδρόμιο του Ακτίου, το οποίο με πτήσεις charter μπορεί να προσεγγίσει πολύ μεγαλύτερο ποσοστό επισκεπτών από το εξωτερικό. Βάσει μελετών, έχει παρατηρηθεί ότι περίπου 10.000 – 11.000 επισκέπτες προέρχονται από την Β. Ευρώπη, γεγονός που οφείλεται κυρίως στο χαμηλό κόστος του πακέτου. Ωστόσο υπάρχουν ελλείψεις που κάνουν τον οικοτουρισμό στον Αμβρακικό κόλπο να χάνει το ανταγωνιστικό του πλεονέκτημα όπως π.χ. η απουσία υποδομών για διαμονή των τουριστών. Έτσι οι επισκέπτες αναγκάζονται να διαμένουν για παράδειγμα στην Πάργα. Γενικά στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου υπάρχει έντονο πρόβλημα ποιότητας, αισθητικής και λειτουργίας των καταλυμάτων. Αν και η αισθητική υποβάθμιση δεν επηρεάζει την προστασία του βιότοπου, ωστόσο ακυρώνει την έννοια του οικοτουρισμού. Συνεπώς οι αρμόδιοι φορείς μέσω διάφορων χρηματοδοτικών προγραμμάτων θα πρέπει να προβούν στην δημιουργία περιορισμένου αριθμού καταλυμάτων(ούτως ώστε να αυξάνεται η πιθανότητα πληρότητας και εκτός των περιόδων αιχμής) ή να προτιμήσουν την αποκατάσταση και επανάχρηση υφιστάμενων οικημάτων.

Απαραίτητο στοιχείο για να επιτευχθούν όλοι οι στόχοι που θέτουμε και για να είναι ελκυστική η περιοχή σε βάθος χρόνου, είναι η ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων. Δηλαδή η καλύτερη διαχείριση πηγών και υδροφόρων ρευμάτων

συνεχούς ροής, η δημιουργία και αντικατάσταση όπου αυτό είναι απαραίτητο δικτύου ύδρευσης, η μείωση της επιβάρυνσης του εδάφους από χημικά λιπάσματα και στερεά και υγρά λύματα, η δημιουργία σταθμών βιολογικού καθαρισμού, αποχετευτικών δικτύων και δικτύων συλλογής όμβριων υδάτων ή και ακόμη κατασκευή δικτύων και ομαδοποίηση των γειτνιαζόντων δημοτικών διαμερισμάτων, ώστε να οδηγούνται τα υγρά λύματα σε κοινούς σταθμούς βιολογικού καθαρισμού. Με τους τρόπους αυτούς επιτυγχάνεται η διατήρηση της βιοποικιλότητας και εν γένει η αειφορική τουριστική ανάπτυξη σύμφωνα με την οποία η προστασία του περιβάλλοντος θα αποτελεί καθοριστικό παράγοντα ενώ ταυτόχρονα θα ενθαρρύνεται η ανάπτυξη ήπιων δραστηριοτήτων.

Με τέτοιες προϋποθέσεις, η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη θα καλύπτει τις ανάγκες των τόπων υποδοχής των τωρινών επισκεπτών ενώ παράλληλα θα προστατεύει και θα αυξάνει τις ευκαιρίες για το μέλλον της Αιτωλοακαρνανίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Καρπαδάκης Κ., “Υγρότοποι της Ελλάδας”, 2001
- Κομίλης Π., “Οικοτουρισμός: Η Εναλλακτική Προοπτική Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης”, εκδ. Προπομπός, 2007
- Περγαντής Φ., “Μελέτη Έρευνας Αγοράς και Προγραμμάτων Περιηγήσεων Αμβρακικού”, ΕΤΑΝΑΜ Α.Ε., Μάρτιος 1995
- Σβορώνου Ε., “Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές”, WWF ΕΛΛΑΣ, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Αθήνα, 2003
- Σελιμάς Ι. (Εισήγηση), “Αιτωλοακαρνανία – Πάρκο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας”. Ημερίδα της Αναπτυξιακής Εταιρείας ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ Α.Ε. με θέμα “Πάρκο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας : Υπάρχει άλλος δρόμος για την Αιτωλοακαρνανία”, Αγρίνιο, 2006
- ICAP Α.Ε., “Αποτύπωση της Υφιστάμενης Κατάστασης και Διαμόρφωση Προτάσεων με Στόχο την Ανάπτυξη του Νομού Αιτωλοακαρνανίας”.
- www.amvrakikorama.blogspot.com
- www.ornithologiki.gr
- www.ionianguide.com
- www.ionio.gr
- www.aitnia.gr
- www.kpe-arach.art.sch.gr
- Web.auth.gr
- www.kathimerini.gr
- www.tanea.gr
- www.nomarchia-artas.gr
- www.rodiawetlands.gr

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το μοντέλο της μαζικής κατανάλωσης τουριστικών υπηρεσιών έχει ήδη φτάσει στα όριά του και η κατεύθυνση που θα ακολουθήσουν οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου είναι ο **βιώσιμος** και **ποιοτικός** τουρισμός των διαφοροποιημένων προϊόντων των μικρών εγκαταστάσεων και των ήπιων μορφών εκμετάλλευσης του φυσικού περιβάλλοντος και του κατακερματισμού των διακοπών σε περισσότερα και συντομότερα χρονικά διαστήματα, η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τη θάλασσα προς την ενδοχώρα και το καθαρό φυσικό περιβάλλον. Έτσι ανοίγουν προοπτικές για την ανάπτυξη του τουρισμού σε περιοχές που μέχρι σήμερα δεν μπορούσαν να αποτελέσουν πόλο έλξης.

Το φυσικό περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής μελέτης ευνοεί την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ειδικότερα του αγροτουρισμού, του οικοτουρισμού και του ήπιου αθλητικού τουρισμού (υδάτινα σπορ).

Οι βασικές προτεραιότητες στον τομέα αυτό είναι οι ακόλουθες :

A. Προστασία του παραλίμιου περιβάλλοντος, για την επίτευξη του οποίου απαιτείται:

- Οριοθέτηση της όχθης και της παρόχθιας ζώνης (αιγιαλού και παραλίας) σε όλη την περίμετρο του κόλπου
- Εκπόνηση Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης (Ε.Π.Μ.) και Μελέτης της Φέρουσας Τουριστικής Ικανότητας της περιοχής
- Προώθηση υλοποίησης του έργου της αποχέτευσης των παραλίμιων οικισμών
- Δημιουργία Πρότυπου Κέντρου Επεξεργασίας και Αξιοποίησης των Λυμάτων των ελαιοτριβείων και των χοιροσλασίων της περιοχής
- Αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Α.Π.Ε.)

B. Βελτίωση της υφιστάμενης υποδομής ή επανάχρηση και δημιουργία νέας

Γ. Διαδημοτική οργάνωση πολιτιστικών, ψυχαγωγικών, οικοτουριστικών και άλλων δράσεων, οι οποίες ταυτόχρονα θα αποτελούν μία πρόταση εναλλακτικών

διακοπών, μία πρόταση πολιτιστική, μία πρόταση διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου με κύρια αναφορά στους υδάτινους πόρους.

Δ. Προβολή της περιοχής, μέσω οργανωμένου μάρκετινγκ και επαγγελματικής διαφήμισης καθώς και κατασκευής ιστοσελίδας, που θα έχουν ως στόχο την προβολή των ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών. Αναμφίβολα αυτό θα συμβάλλει στη διάδοση του οικοτουρισμού και στην προσέλκυση των επισκεπτών.

Η περίοδος που διανύουμε χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ραγδαίων εξελίξεων, όπου οι κοινωνίες καταρρέουν, επιβιώνουν ή ευημερούν στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού μεταξύ κρατών και επιχειρήσεων. Οι οικονομίες που τελικά επιβιώνουν και ευημερούν στο παιχνίδι του παγκόσμιου και περιφερειακού ανταγωνισμού είναι όσες αντιμετωπίζουν την κρίση ως ευκαιρία για αλλαγή και όχι όσες εγκλωβίζονται στην παράδοση και τον προστατευτισμό.

Η τοπική οικονομία της περιοχής μελέτης χαρακτηρίζεται από μια δομική κρίση τόσο σε επίπεδο εισοδημάτων όσο και σε επίπεδο απασχόλησης, καθώς δέχεται τις συνέπειες από την αναδιάρθρωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), ενώ δεν έχει αποκτήσει ακόμη αφή παραγωγική και αναπτυξιακή ταυτότητα. Παρουσιάζει έντονη αγροτικότητα, φαινόμενο που χαρακτηρίζει κυρίως τις υποανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες οικονομίες, πάντως δεν χαρακτηρίζει τις ανεπτυγμένες, ενώ η τομεακή και κλαδική διάρθρωση της οικονομίας κρίνεται προβληματική.

Επομένως, αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας της περιοχής μελέτης, η παραγωγική ανασυγκρότησή της, με στόχο τη συγκράτηση του ανθρώπινου δυναμικού και την αύξηση των εισοδημάτων των κατοίκων της.

Τη σημερινή εποχή, απαιτείται μια αναπτυξιακή στροφή στην ευρύτερη περιοχή μελέτης, έτσι ώστε να επιτευχθεί η κινητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και του φυσικού κεφαλαίου, σε μια σύμπραξη ευημερίας.

Ο οικοτουρισμός αποτελεί μια σκόπιμη μορφή τουριστικής ανάπτυξης για όλη τη χώρα. Μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη του οικοτουρισμού μπορεί να προστατεύσει και να αναβαθμίσει τους περιβαλλοντικούς πόρους, ενώ η σωστή ανάπτυξή του απαιτεί υπομονή γιατί είναι μακροχρόνιας διάρκειας. Για το λόγο αυτό προϋποθέτει

έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό στόχο να αποφευχθούν οι πρόωρες και παρορμητικές ενέργειες, οι ασυντόνιστες δράσεις και οι πολιτικές εντυπωσιασμού.

Πιο συγκεκριμένα, ο οικοτουρισμός στον Αμβρακικό κόλπο χαρακτηρίζεται από την ελλιπή ενημέρωση και τις πληροφορίες που παρέχονται από τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, από την προβληματική προσβασιμότητα, από τις χαμηλά αισθητικά και ποιοτικά τουριστικές υποδομές, από την ανεπαρκή εκπαίδευση και κατάρτιση του τοπικού πληθυσμού καθώς και από την ανυπαρξία ολοκληρωμένων τουριστικών πακέτων.

Ωστόσο όλα τα παραπάνω βάσει ενός σωστού προγραμματισμού και συντονισμού θα μπορέσουν να αναδείξουν τον Αμβρακικό ως έναν από τους δημοφιλέστερους οικοπροορισμούς. Άλλωστε γίνεται λόγος για συντονισμό διότι ο Αμβρακικός κόλπος είναι στη δικαιοδοσία τριών Νομαρχιών, δύο Περιφερειών και δεκατεσσάρων περίπου δήμων.

Εκτός των άλλων, ένα οικοτουριστικό πρόγραμμα στηρίζεται κατά κύριο λόγο στα περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα και ιδιαιτερότητες του τόπου όπου λαμβάνει χώρα. Οι σπάνιοι βιότοποι καθώς και είδη φυτών και ζώων που δεν είναι τόσο κοινά στην υπόλοιπη Ευρώπη, είναι και τα κύρια αντικείμενα ενδιαφέροντος για έναν οικοτουρίστα. Εάν αυτά υπάρχουν με κάποιο αξιόλογο συνδυασμό σε κάποια περιοχή, στην οποία μπορεί κάποιος ενδιαφερόμενος να τα δει, τότε υπάρχει ένα δυνατό κίνητρο γι' αυτόν να αφιερώσει χρόνο και χρήματα για να έρθει, σε πολλές περιπτώσεις από πολύ μακριά, να επισκεφτεί την περιοχή. Όσο καλύτερα διατηρούνται αυτά τα περιβαλλοντικά στοιχεία τόσο μεγαλύτερο είναι το κίνητρο για κάποιον να επισκεφτεί τη συγκεκριμένη περιοχή.

Ένα πρώτο συμπέρασμα, επομένως, ως προς τις συνθήκες που πρέπει να ισχύουν για την επιτυχή λειτουργία ενός οικοτουριστικού προγράμματος, είναι το γεγονός ότι αυτό οφείλει να λειτουργεί με τις κατάλληλες προδιαγραφές ως προς τους τρόπους προσέγγισης των αντικειμένων ενδιαφέροντος από τους επισκέπτες (π.χ. κατάλληλη ξενάγηση), έτσι ώστε να αποφευχθούν τυχούσες αρνητικές επιδράσεις από την ίδια τη λειτουργία του προγράμματος.

Τα τελευταία έτη παρατηρείται μία «ωρίμανση» της εμπειρίας εκατομμυρίων ταξιδευτών ενώ η αναβάθμιση των ποιοτικών τους απαιτήσεων δημιουργεί ένα αντίπαλο ρεύμα. Ο οικοτουρισμός στην ευρεία του έννοια, προβάλλει όχι τόσο σαν νέο

είδος όσο σαν ένας νέος κώδικας σχέσεων του επισκέπτη με το χώρο επίσκεψης και την τοπική κοινωνία. Αλλά και ο οικοτουρισμός σε στενή έννοια, σαν μία δραστηριότητα αναζήτησης αξιοπερίεργων στοιχείων της φύσης, δεν παύει να αποτελεί μορφή αντίδρασης στο διαζύγιο της τουριστικής δραστηριότητας από τη γνώση, τη χωρική μετακίνηση και την επαφή με την τοπική κοινωνία.

Εξάλλου σημαντικό ρόλο σε τέτοιου είδους περιοχές διαδραματίζουν και οι αντίστοιχες τοπικές κοινωνίες. Οι τελευταίες μερικές φορές μπορεί και να τηρούν αρνητική στάση απέναντι στις δράσεις και την ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν έχουν την απαραίτητη γνώση ούτε έχουν συνειδητοποιήσει την ευθύνη τους για την περιβαλλοντική διαχείριση. Στην αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος διεκπεραιωτικό ρόλο θα μπορούσαν να αναλάβουν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και οι Διαχειριστικοί Φορείς με την ενημέρωση και τη διαμόρφωση νέων ιδεών και συμπεριφορών. Με βάση τα τελευταία, θα οδηγηθούμε στην Στρατηγική Αλλαγή του Προτύπου ανάπτυξης στις υπό μελέτη περιοχές, τα οποία πρέπει να στοχεύουν στην περιβαλλοντική προστασία, στην ενίσχυση της απασχόλησης και στην οικονομική ανάπτυξη έχοντας ως υπόβαθρο την ποιότητα, την καινοτομία και την τεχνογνωσία.

Συμπερασματικά, είναι απαραίτητη η μετάβαση του οικονομικού συστήματος από μία φάση απλής μεγέθυνσης που συσσωρεύει περιβαλλοντικά και κοινωνικά κόστη, σε μία φάση βιώσιμης ανάπτυξης που αξιοποιεί την υπεραξία ενός αναβαθμισμένου περιβάλλοντος και μιας επάρκειας φυσικών πόρων, δημιουργώντας αποκεντρωμένες θέσεις απασχόλησης και νέα εισοδήματα μέσω της « πράσινης επιχειρηματικότητας». Είναι μία ρεαλιστική απάντηση στην κρίση, ένα αναπτυξιακό μονοπάτι που μπορεί να συμβάλλει στην έξοδο της συγκεκριμένης περιοχής από την οικονομική ύφεση και το αναπτυξιακό αδιέξοδο, αλλά απαιτούνται επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες και ήπιες υποδομές, διαφορετική αναπτυξιακή κουλτούρα και φυσικά συνέργεια και συντονισμός όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Εν κατακλείδι, η κήρυξη προστατευόμενων περιοχών αντικατοπτρίζει την κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική ανάγκη για την επίτευξη της αιεφόρου ανάπτυξης. Η προστασία, δηλαδή, δεν είναι αυτοσκοπός αλλά μέσο για την ικανοποίηση ευρύτερων αναγκών. Κύριος σκοπός των προστατευόμενων περιοχών

είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας. Συνεπώς, ο οικοτουρισμός είναι μία δραστηριότητα η οποία, εν δυνάμει, είναι συμβατή με την προστασία της φύσης.

Ο οικοτουρισμός δεν είναι απαραίτητο να δίδεται με έναν ορισμό. Περιγράφει απλά τι είναι και τι δεν είναι οικοτουρισμός, προσεγγίζοντας τα γνωρίσματα που πρέπει να έχει όπως και αυτά που δεν πρέπει να έχει μία τουριστική δραστηριότητα, για να μπορεί να χαρακτηριστεί ως οικοτουριστική. Ο οικοτουρισμός λοιπόν:

- Υπάρχει, διότι υπάρχουν οικοσυστήματα όπου ταξιδιώτες επιθυμούν να βιώσουν εμπειρίες και να γίνουν ενεργοί υποστηρικτές της προστασίας του περιβάλλοντος.
- Διαχέει το εισόδημα στον τοπικό πληθυσμό.
- Συμβάλλει στις προσπάθειες διατήρησης της φύσης.
- Σχεδιάζεται με βάση ένα στιβαρό επιστημονικό υπόβαθρο (φέρουσα ικανότητα).
- Περιλαμβάνει δράσεις σαφώς χωροθετημένες και χρονοθετημένες.

Συνεπώς, ποιοτικός τουρισμός και δη οικοτουρισμός σημαίνει έργα και δραστηριότητες ενταγμένες στις κλίμακες της τοπικής κοινωνίας. Αν δεν γίνουν σεβαστές οι κλίμακες και τα μεγέθη με τα οποία η τοπική κοινωνία ζει στην περιοχή, τότε οποιαδήποτε δράση και οποιοδήποτε αναπτυξιακό έργο είναι καταδικασμένα σε αποτυχία. Επίσης, ποιοτικός τουρισμός σημαίνει μορφές με τις οποίες ο τοπικός πληθυσμός συμμετέχει ενεργά και ταξιδευτής ενσωματώνεται κατά το δυνατό στην τοπική κοινωνία. Μαζί με τη συμμετοχή χρειάζεται και η συνεργασία κυρίως σε επιχειρησιακό επίπεδο, γεγονός που κρίνει την παρουσία φορέα διαχείρισης απαραίτητη.

Τελικά ο οικοτουρισμός μπορεί υπό προϋποθέσεις να συμβάλλει στην αποστολή της προστασίας της φύσης. Η κάθε περιοχή υπαγορεύει τις δικές της ιδανικές λύσεις. Εναπόκειται λοιπόν στους φορείς διαχείρισης να εφαρμόσουν τα καταλληλότερα μέτρα για την περιοχή τους και να ανοίξουν νέους δρόμους στην ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξανδρίδου Ε., Περιοδικό «Αμφίβιο, έκδοση το Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων – Υγροτόπων ΕΚΒΥ, Θεσσαλονίκη»
- Αραβαντινός Αθ., “Πολεοδομικός Σχεδιασμός”, εκδ. Συμμετρία, Αθήνα, 1997
- Ζήσης Ι.- ΠΑΝ.Δ.ΟΙΚ.Ο., “Πράσινο Επιχειρείν”, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. Αθήνα, 2003
- Καρπαδάκης Κ., “Υγρότοποι της Ελλάδας”, 2001
- Κοκκώσης Χ. – Τσάρτας Π., “Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον”, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2001
- Κομίλης Π., “Οικοτουρισμός: Η Εναλλακτική Προοπτική Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης”, εκδ. Προπομπός, 2007
- Παπαδημητρίου Γ.- Σωτηρέλης Γ., “Το Σύνταγμα της Ελλάδας”, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002
- Περγαντής Φ., “Μελέτη Έρευνας Αγοράς και Προγραμμάτων Περιηγήσεων Αμβρακικού”, ΕΤΑΝΑΜ Α.Ε., Μάρτιος 1995
- Σβορώνου Ε., “Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές”, WWF ΕΛΛΑΣ, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Αθήνα, 2003
- Σελιμάς Ι.(Εισήγηση), “Αιτωλοακαρνανία – Πάρκο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας”. Ημερίδα της Αναπτυξιακής Εταιρείας ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ Α.Ε. με θέμα “Πάρκο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας : Υπάρχει άλλος δρόμος για την Αιτωλοακαρνανία”, Αγρίνιο, 2006

- Σταματίου Ελ., “Διαχείριση Περιβάλλοντος. Πολιτικές για την Προστασία των ακτών της Ελλάδας. Η Εμπειρία από το Χώρο της Μεσογείου”, Διδακτορική Διατριβή, ΤΑΠΑ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1997
- Τερκενλή Θ., “Το Πολιτισμικό Τοπίο: Γεωγραφικές Προσεγγίσεις”, εκδ. Παπαζήση - Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αθήνα, 1996
- Φλογαίτη Ευγ., “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998

Β) ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

- ICAP Α.Ε., “Αποτύπωση της Υφιστάμενης Κατάστασης και Διαμόρφωση Προτάσεων με Στόχο την Ανάπτυξη του Νομού Αιτωλοακαρνανίας”.
- Νόμος 2742/1999 (ΦΕΚ Α΄207/7-10-1999), Άρθρο 15, “Φορείς Διαχείρισης”.
- Υπουργείο Ανάπτυξης, “Σχεδιασμός Δράσεων Πιλοτικού Χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού”, Δεκέμβριος 2000
- «Η προστασία των Εθνικών Δρυμών», Πρακτικά Συνεδρίου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2001
- «Τουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές στην Ελλάδα». Πρακτικά – Συμπόσιο, 15-16 Οκτωβρίου, Σητεία – Κρήτη, 2001

Γ) INTERNET

- www.amvrakikorama.blogspot.com
- www.aitnia.gr
- www.edpp.gr

- www.ionianguide.com
- www.ionio.gr
- www.minenv.gr
- www.kpe-arach.art.sch.gr
- www.ornithologiki.gr
- www.rodiawetlands.gr
- www.kathimerini.gr (τεύχος 8/04/2008)
- www.ecotravel.gr
- www.kepkaonline.gr
- www.medsos.gr
- www.eurocharity.org
- www.tanea.gr (τεύχος 05/2008)
- Web.auth.gr
- www.nomarxia-artas.gr

Δ) ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

- Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αράχθου
- Κέντρο Υγρότοπων Ροδιάς
- Φορέας Διαχείρισης Υγρότοπων Αμβρακικού

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ